

Czasopismo naukowe komorników sądowych

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 9/2016

ISSN 1731-030X

W numerze:

Artur Grajewski

Odsetki po nowelizacji z 9 października 2015 r.

Michał Ożóg

Ograniczenie egzekucji sądowej
i administracyjnej w zakresie przedmiotów
służących do wykonywania praktyk religijnych

CURRENDA

Czasopismo naukowe komorników sądowych

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGŁĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Czasopismo naukowe komorników sądowych

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. nadzw. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Dr Grzegorz Sikorski

RADA NAUKOWA

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. zw. dr hab. Andrzej Jakubecki

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. nadzw. dr hab. Izabella Gil

Dr hab. Andrzej Jarocho

PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW z wynikiem 6 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 730 egz.

Sopot 2016

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

tel. Sekretarza redakcji: 602 720 142

e-mail: Sekretarza redakcji: grzegorz.sikorski@currenda.pl

tel.: 58 550 38 75, faks: 58 712 90 65

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przegląd

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 7 **Odsetki po nowelizacji z 9 października 2015 r.**
Interest After the Amendment 9TH of October 2015
*Artur Grajewski, sędzia Sądu Rejonowego
dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie*
- 19 **Status komornika jako płatnika VAT przy egzekucji
z nieruchomości – problemy wybrane**
The Status of Court Executive Officers as VAT Tax
Payers on the Supply of Goods, Made Under the Execution
Procedure Against Immovable Property – Selected Issues
*Kinga Moras-Olaś, doktorantka w Katedrze Prawa Pracy i Polityki
Społecznej WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego, radca prawny*
- 43 **Ograniczenie egzekucji sądowej
i administracyjnej w zakresie przedmiotów
służących do wykonywania praktyk religijnych**
Limitation of the Judicial and Administrative Power
of Execution of Goods, with Respect to Items Used for Worship
*Michał Ożóg, doktorant w Zakładzie Prawa Kościelnego
i Wyznaniowego WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego*

RECENZJE

- 67 **Recenzja monografii dr. Marcina Uliasz *Postępowanie
w sprawach o zabezpieczenie spadku, spis inwentarza
i wykaz inwentarza*, Wolters Kluwer 2016**
Review of the Monograph by dr Marcin Uliasz *Procedure
in Cases Concerning the Security of Inheritance,
Stocktaking, and the Stocktaking List*, Wolters Kluwer 2016
Natalia Wojciechowska, radca prawny

SPRAWOZDANIA

- 71 **Komornik sądowy – wyzwania współczesnej gospodarki.
Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji
Naukowej, Gdańsk 4.12.2015 r.**

Court Enforcement Officer – Challenges of the Contemporary
Economy. Report from the Polish Scientific Conference,
Gdańsk, 4 December 2015

*dr Aleksandra Klich, Katedra Postępowania
Cywilnego WPiA Uniwersytetu Szczecińskiego*

STRESZCZENIE **Odsetki po nowelizacji** **z 9 października 2015 r.**

Opracowanie dotyczy, dokonanej Ustawą z 9 dnia października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, rewolucji w zakresie odsetek, zarówno tych za opóźnienie, jak i odsetek kapitałowych. Wprowadzone rozwiązania mają wpływ na sytuację prawną wielu milionów dłużników i wierzycieli, zarówno obecnych, jak i przyszłych, ustawa ma bowiem charakter co do zasady prospektywny, ale z uwagi na jej art. 56 wywiera skutek ex tunc w stosunku do wszystkich zobowiązań, także wymagalnych przed jej wejściem w życie (1 stycznia 2016 r.). Rodzi to przede wszystkim problemy w procesie egzekwowania roszczeń stwierdzonych tytułami wykonawczymi sprzed tej daty. Obecnie w Kodeksie cywilnym są dwa rodzaje odsetek ustawowych, w tym jedno za opóźnienie, jak również dwa rodzaje odsetek maksymalnych, w tym znowu jedno za opóźnienie (od 5 do 14%). Żadne z odsetek nie mogą obecnie przekroczyć wysokości odsetek maksymalnych z art. 481 § 2¹ k.c., w tym też odsetki stwierdzone tytułami wykonawczymi.

Powstaje konieczność ustalenia trybu postępowania przez organy egzekucyjne w tych sytuacjach, tj. czy komornik sądowy winien stosować przepisy ustawy bezpośrednio, dostosowując treść tytułu wykonawczego do nowych przepisów dotyczących odsetek, czy kierować dłużników na drogę postępowania przeciwegzekucyjnego. Zdaniem autora zastosowanie winno mieć to pierwsze rozwiązanie, które tylko pozornie pozostaje w sprzeczności z art. 804 k.p.c., w szczególności w zakresie odsetek ustawowych (starych), którym obecnie odpowiadają nie odsetki ustawowe (art. 359 § 2 k.c.), ale odsetki ustawowe za opóźnienie (art. 481 § 2 k.c.). Jedynie w przypadku sporu co do tego, czy odsetki za opóźnienie były przewidziane w umowie odrębnie za czas opóźnienia, czy były pobierane w wysokości oprocentowania właściwego dla wierzytelności głównej, konieczne będzie korzystanie z trybu procesowego z art. 840 k.p.c. Ogólny brak przepisów przejściowych w tym zakresie powoduje, że prawdopodobnie dopiero stosowna uchwała Sądu Najwyższego lub zmiana ustawy nowelizującej pozwoli ustalić obowiązujące powszechnie w praktyce rozwiązania.

Słowa kluczowe: *odsetki ustawowe, odsetki ustawowe za opóźnienie, postępowanie egzekucyjne, tytuł egzekucyjny*

SUMMARY **Interest After the Amendment 9TH** **of October 2015**

Article concerns made by the Act 9th of October 2015 amending the act on payment periods in commercial transactions of the Act – the Civil Code and some other laws of revolution in the field of interest, both for the delay, and the percentage of capital. The implemented solutions have an impact on the legal situation millions of debtors and creditors, both present and future, the Act has prospective character, but because of its art. 56 has an ex tunc effect in relation to all obligations, also due prior to its entry into force (1st of January 2016). First of all, this fact causes the problems in the process of enforcing claims identified in the enforcement orders from before that date. Currently in the Civil Code, there are two types of statutory interest, including some for the delay, as well as two types of maximum interest, in this one again for the delay (from 5 to 14%). None of the interest currently can not exceed the maximum interest of the Civil Code art. 481 § 2¹, including interest also stated in the enforcement orders.

It becomes necessary to determine the procedure to be followed by enforcement authorities in these situations, ie. whether the bailiff shall apply the provisions of the Act directly, adjusting the content of writ of execution to the new rules on interest, or direct debtors to take legal proceedings against execution. According to the author applied should be the first solution, that only seemingly is in conflict with art. 804 of the Code of Civil Procedure, in particular with regard to statutory interest (old), which currently does not meet the statutory interest (art. 359 § 2 of the Civil Code), but the statutory interest for the delay (art. 481 § 2 of the Civil Code). Only in the event of a dispute as to whether the interest for the delay was provided for in the contract separately for delay, whether they were taken in the interest rate applicable to the principal claim, it will be necessary to use the mode of the process of art. 840 of the Code of Civil Procedure. The general lack of transitional provisions in this area causes, that probably only relevant resolution of the Supreme Court or an amendment to the amending Act will determine the applicable common practice solutions.

Keywords: *statutory interest, statutory interest for the delay, enforcement proceedings, enforcement title*

Odsetki po nowelizacji z 9 października 2015 r.

1. Wprowadzenie

W nowym roku zarówno wierzyciele, jak i dłużnicy obudzili się w całym nowej rzeczywistości. Dnia 1 stycznia 2016 r. weszła w życie Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw¹. Stosownie do treści uzasadnienia do projektu ww. ustawy nowelizacja podyktowana była z jednej strony potrzebą zapewnienia jej zgodności z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych, z drugiej – potrzebą ujednolicenia i uproszczenia systemu naliczania odsetek w obrocie cywilnoprawnym. Zdaniem projektodawców przedmiotowa zmiana miała ułatwić korzystanie z przepisów adresatom norm prawnych², jednakże to stanowisko nie zasługuje na aprobatę z poniżej opisanych względów.

¹ Dz.U. z 2015 r., poz. 1830; dalej: ustawa z 18 października 2015 r.

² Druk sejmowy nr 3760 z 23.07.2015 r.

2. Analiza porównawcza stanów prawnych w zakresie zobowiązań odsetkowych sprzed i po nowelizacji

W stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 2015 r. uregulowanych było kilka rodzajów odsetek, które stosowano w obrocie cywilnoprawnym. W Kodeksie cywilnym³ unormowane były odsetki ustawowe, które występować mogą jako tzw. odsetki kapitałowe (art. 359 k.c.) lub odsetki za opóźnienie (art. 481 k.c.). W Ustawie z 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych⁴ przewidziano możliwość naliczenia odsetek za opóźnienie w tzw. obrocie profesjonalnym. Przedmiotowa ustawa – w zakresie wysokości odsetek za opóźnienie – stanowiła i stanowi nadal *lex specialis* wobec uregulowań Kodeksu cywilnego (choć nie w pełnym zakresie, o czym później). Odsetki za opóźnienie w transakcjach między przedsiębiorcami obliczane były zgodnie z mechanizmem określonym w Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa⁵: 200% kredytu lombardowego + 2%, ale nie mniej niż 8%. Odsetki ustawowe, o których mowa w Kodeksie cywilnym, również wynosiły 8%⁶. Ich wysokość ustalana była przez Radę Ministrów, kierującą się generalnymi wytycznymi: „koniecznością zapewnienia dyscypliny płatniczej i sprawnego przeprowadzania rozliczeń pieniężnych”, „biorąc pod uwagę wysokość rynkowych stóp procentowych oraz stóp procentowych Narodowego Banku Polskiego”⁷. Brak ściśle sprecyzowanych przesłanek określania wysokości odsetek ustawowych sprawia, że co jakiś czas dochodzi do „zachwiania” relacji (różnic w wysokości) zarówno między odsetkami ustawowymi a podatkowymi, jak i między odsetkami ustawowymi a maksymalnymi.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 380); dalej: k.c.

⁴ t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 403; dalej: ustawa z 8 marca 2013 r.

⁵ Dz.U. z 2015 r., poz. 613.

⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. z 2014 r., poz. 1858).

⁷ Art. 359 § 3 k.c.

W ustawie z dnia 8 marca 2013 r. wprowadzono, wynikający wprost z dyrektywy 2011/7/UE, mechanizm naliczania odsetek za opóźnienie, zgodnie z którym odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych stanowią sumę stopy referencyjnej⁸ i 8 punktów procentowych (zmiany w art. 7 ust. 1 i art. 8 ust. 1 ustawy, wprowadzenie definicji tych odsetek w art. 4 pkt 3 ustawy).

W Kodeksie cywilnym zaś zmiany polegały na wprowadzeniu mechanizmu ustalania odsetek cywilnych na podstawie stopy referencyjnej. Zgodnie z art. 359 § 2 k.c. odsetki ustawowe (kapitałowe) w obrocie nieprofesjonalnym⁹ od 1 stycznia 2016 r. równają się sumie stopy referencyjnej i 3,5 punktu procentowego. Z kolei odsetki za opóźnienie równają się stopie referencyjnej i 5,5 punktu procentowego (projektowany art. 481 § 2 k.c.).

Wprowadzono wprost odsetki maksymalne za opóźnienie, zarówno odsetki maksymalne kapitałowe (art. 359 § 2¹ k.c.), jak i odsetki maksymalne za opóźnienie (art. 481 § 2² k.c.), na poziomie dwukrotnie wyższym od odpowiednio: ustawowych odsetek kapitałowych i ustawowych odsetek za opóźnienie (obecnie 10 i 14 punktów procentowych)¹⁰.

Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy, zastosowanie do transakcji handlowych będą miały natomiast przepisy o odsetkach maksymalnych – w przypadku gdy strony, zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 2013 r., ustalą w umowie odsetki w wysokości wyższej, niż przewiduje to ustawa. W pozostałym zakresie, jak zostało to wcześniej zasygnalizowane, przepisy ustawy z dnia 8 marca 2013 r. stanowią *lex specialis* w stosunku do przepisów Kodeksu cywilnego.

⁸ Obecnie 1,5 punktu procentowego.

⁹ To znaczy w przypadku, gdy chociażby jedną stroną transakcji jest podmiot zawierający umowę w zakresie niezwiązanym z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą.

¹⁰ Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 stycznia 2016 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie (Dz.U. z 2016 r., poz. 47) wynoszą one 7 punktów procentowych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 stycznia 2016 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. z 2016 r., poz. 46) wynoszą one 5 punktów procentowych.

Z powyższego wynika, że odsetki ustawowe określone w art. 359 § 2 k.c. (kapitałowe) są niższe o 2 punkty procentowe od odsetek ustawowych należnych w przypadku opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Jeżeli strony np. umowy pożyczki ustalą, że pożyczkobiorca ureguje swoje zadłużenie wraz z odsetkami, jednocześnie nie wskazując oprocentowania, pożyczkodawcy będą się należały odsetki ustawowe w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 3,5 punktu procentowego. Po dniu płatności zaś będzie mógł żądać odsetek ustawowych za opóźnienie wyższych o 2 punkty procentowe (art. 481 k.c.)¹¹.

Wcześniej sygnalizowano, że w obu przypadkach – zarówno odsetek za opóźnienie, jak i odsetek kapitałowych – przewidziano maksymalną ich wysokość. Wynika to pośrednio z faktu, że gdy wierzytelność jest oprocentowana według stopy wyższej niż odsetki ustawowe za opóźnienie, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej wyższej stopy. Maksymalna wysokość odsetek za opóźnienie nie może jednak w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie (odsetki maksymalne za opóźnienie). Jeżeli wysokość odsetek za opóźnienie przekracza wysokość odsetek maksymalnych za opóźnienie, należą się te drugie.

Konfrontując powyższe z treścią art. 359 § 2¹ k.c., zgodnie z którym maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych, dość trudno sobie taką sytuację wyobrazić (maksymalna stopa odsetek kapitałowych będzie zawsze niższa od maksymalnej stopy

¹¹ Różnicę pomiędzy odsetkami kapitałowymi i odsetkami za opóźnienie, jeszcze na gruncie przepisów obowiązujących do 1.01.2016 r., najlepiej i w najprostszy możliwy sposób oddaje treść orzeczenia SA w Katowicach z dnia 29.05.2013 r., I ACa 248/13: „W odróżnieniu od odsetek kapitałowych, które są wynagrodzeniem za korzystanie z cudzych pieniędzy i wynikają z treści czynności prawnej, odsetki ustawowe, których wierzyciel się domaga jako rekompensaty za opóźnienie w zapłacie sumy pieniężnej, znajdują swoją podstawę prawną w ustawie (art. 481 § 1 k.c.). Aby ich żądać strony nie muszą zawierać żadnego porozumienia w tym przedmiocie”. W chwili obecnej, w wyniku omawianej nowelizacji, wyrażenie „odsetki ustawowe”, o którym mowa w ww. orzeczeniu, należy rozumieć jako „odsetki za opóźnienie”.

odsetek za opóźnienie o 4 punkty procentowe). Należałoby zatem przyjąć dzięki regułom wykładni funkcjonalnej, że w umowie strony mogą przewidzieć odrębnie wysokość odsetek za opóźnienie, do których nie miałyby zastosowania art. 359 § 2¹ k.c. (*vide* art. 481 § 2 k.c. *in principio*), dotyczący *lege non distinguente* odsetek wynikających z czynności prawnej, a więc i opóźnienia z zapłatą kwoty będącej konsekwencją tej czynności. Skoro jednak ustawodawca przewidział odrębnie wyższe odsetki za opóźnienie, nie uczynił tego na próżno, co wynika z samego celu ustawy opisanego w uzasadnieniu do jej projektu. Zgodnie z nim odsetki ustawowe za opóźnienie powinny być – z uwagi na ich funkcję sankcyjną – wyższe, aby odróżnić wyraźnie zachowanie zgodne z umową (korzystanie z kapitału) od jej naruszenia (opóźnienia w zapłacie należności). Zmiana miała być zatem czytelnym sygnałem, że dla ustawodawcy istotny jest aspekt moralności płatniczej¹².

W wypadku zawyżenia przez strony stosunku zobowiązaniowego stopy odsetek ustawa nakazuje obniżyć je każdorazowo do wysokości odsetek maksymalnych (wynikających z art. 359 § 2² k.c. i art. 481 § 2² k.c.). Bezskuteczne będzie zawsze umowne wyłączenie lub ograniczenie przepisów o odsetkach maksymalnych, także poprzez wybór prawa obcego, gdyż w takim przypadku zastosowanie będą miały przepisy dotyczące odsetek maksymalnych (art. 359 § 2³ k.c. i art. 481 § 2³ k.c.). Nadto w myśl art. 13 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. postanowienia umowy wyłączające lub ograniczające uprawnienia wierzyciela lub obowiązki dłużnika, o których mowa w art. 5, art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 1 i 3, art. 8 ust. 1 i 4, art. 10, art. 11 i art. 12, są nieważne, a zamiast nich stosuje się przepisy ustawy.

3. Skutki nowelizacji dla zobowiązań powstałych przed jej wejściem w życie

W przypadku zobowiązań zaciągniętych po 1 stycznia 2016 r. nowe przepisy nie nastroją trudności interpretacyjnych, a poza tym strony

¹² Druk sejmowy nr 3760 z 23.07.2015 r.

stosunków prawnych będą musiały uwzględniać ich nowe brzmienie. Natomiast w przypadku zobowiązań, które powstały przed tą datą, w tym stwierdzonych tytułami egzekucyjnymi, sytuacja nie jest już tak prosta.

Zgodnie bowiem z dyspozycją art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r. do odsetek należnych za okres kończący się przed dniem wejścia w życie tej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe. Z niepozornego brzmienia powyższego przepisu wynikają bardzo istotne skutki prawne dla stron stosunków zobowiązaniowych. Dochodząc od dłużnika uregulowania zobowiązania po 1 stycznia 2016 r., wierzyciel będzie zobowiązany najpierw obliczyć odsetki należne za okres do 31 grudnia 2015 r. według poprzednio obowiązujących przepisów, a następnie dokonać swoistej konwersji unormowań łączącej go z dłużnikiem umowy w tym zakresie pod kątem regulacji obecnie obowiązujących¹³. Należy jedynie pamiętać, że po 1 stycznia 2016 r. żadne odsetki nie mogą przekroczyć poziomu dwukrotności odpowiednio odsetek ustawowych (nowych) oraz odsetek ustawowych za opóźnienie. Podkreślenia tu wymaga słowo „nowych”, ponieważ w umowach zawartych na podstawie dawnych uregulowań dotychczasowe odniesienie do stopy odsetek ustawowych odpowiadać będzie obecnym odsetkom ustawowym za opóźnienie, o których mowa w art. 481 § 2 k.c., a nie odsetkom ustawowym z art. 359 § 2 k.c. Wskazują na to jednoznacznie sposób nowelizacji kilkudziesięciu ustaw, w których wyrażenie „odsetki ustawowe” zastąpiono każdorazowo sformułowaniem „odsetki ustawowe za opóźnienie” (art. 3–53 ustawy z dnia 9 października 2015 r.), oraz uzasadnienie projektu do omawianej ustawy.

To samo dotyczy tytułów egzekucyjnych i wykonawczych opiewających na odsetki ustawowe należne po 1 stycznia 2016 r., a wydanych przed tą datą. Każdorazowo należy je rozumieć jako odsetki ustawowe za opóźnienie

¹³ Ma to duże znaczenie w przypadku dochodzenia roszczeń w postępowaniu nakazowym i upominawczym, kiedy nieprecyzyjne sformułowanie pozwu w zakresie roszczenia odsetkowego na przyszłość (po 1.01.2016 r.) niejednokrotnie skutkuje odmową wydania nakazu zapłaty i skierowaniem sprawy na rozprawę. Powód musi bowiem rozgraniczyć w żądaniu, za jaki okres wnosi o zasądzenie odsetek kapitałowych/ustawowych sprzed i po nowelizacji (datą graniczną będzie 31.12.2015 r./1.01.2016 r.).

w rozumieniu obecnych przepisów, a nie nowe odsetki ustawowe. Tytuły egzekucyjne wydane (sporządzone – w przypadku pozasądowych) po 1 stycznia 2016 r. powinny jasno rozgraniczać odsetki ustawowe należne za okres do 31 grudnia 2015 r. i odsetki ustawowe za opóźnienie należne po tej dacie (ewentualnie odsetki ustawowe z art. 359 k.c.). Brak przepisów przejściowych nakazuje zastosowanie powszechnych reguł wykładni systemowej¹⁴ i funkcjonalnej¹⁵ wspartej zasadami logicznego rozumowania, które mogą prowadzić jedynie do powyższych wniosków. Te reguły powinny być powszechnie przyjęte w procesie stosowania prawa zarówno przez strony stosunków zobowiązaniowych, jak i przez wymiar sprawiedliwości, tj. sądy i komorników sądowych.

4. Wpływ nowelizacji na postępowanie egzekucyjne

W odniesieniu do tytułów egzekucyjnych opiewających na odsetki umowne w wysokości podanej przez wierzyciela (najczęściej była to czterokrotność stopy procentowej kredytu lombardowego NBP – dawne odsetki maksymalne) należy pamiętać, że obecna wysokość odsetek za opóźnienie nie może przekroczyć dwukrotności stopy procentowej odsetek ustawowych za opóźnienie. Należy zatem z całą stanowczością przyjąć, że wszelkie tytuły egzekucyjne opiewające na odsetki, czy to kapitałowe, czy za opóźnienie w wysokości nieprzekraczającej wysokości odsetek wskazanych w art. 481 § 2² k.c., zachowują moc i mogą być dochodzone w pełnej wysokości. Jeśli natomiast wysokość odsetek stwierdzonych tymi tytułami przekroczy wysokość odsetek z art. 481 § 2² k.c., organ egzekucyjny będzie zobowiązany z mocy prawa egzekwować stwierdzone tytułem wykonawczym roszczenie, ale z ograniczeniem do odsetek

¹⁴ Są to reguły, które nakazują brać pod uwagę fakt, że przepisy prawne tworzą system i należy uwzględnić ich wzajemne relacje oraz miejsce w systemie.

¹⁵ Interpretowanym przepisom należy nadawać znaczenia, które uczynią je rozwiązaniami najtrafniejszymi prakseologicznie (najbardziej skutecznymi). W czasie interpretacji należy brać pod uwagę cele regulacji prawnej, tzn. całego systemu prawnego, aktu prawnego, instytucji prawnej, do której interpretowany przepis należy, lub cel interpretowanego przepisu.

maksymalnych za opóźnienie. Moim zdaniem nie będzie to problem nagminny, o ile w ogóle wystąpi z uwagi na mechanizm ustalania stóp procentowych NBP. Gdyby jednak się pojawił, nie będzie konieczne wytaczanie powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności w części dotyczącej odsetek. Jakkolwiek organ egzekucyjny co do zasady nie bada zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym (art. 804 k.p.c.)¹⁶, nie zwalnia go to od stosowania prawa materialnego¹⁷. W przypadku zarówno „dawnych” odsetek ustawowych, jak i odsetek umownych, jeśli przekraczają wysokość „obecných” odsetek maksymalnych, każdorazowo komornik sądowy powinien dostosować swoje działania do aktualnie obowiązujących przepisów prawa. Konieczność ta znajduje pełne odzwierciedlenie normatywne w dyspozycji art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r. Jeżeli organ egzekucyjny ma wątpliwości co do możliwości wykonania określonego tytułu wykonawczego, może zwrócić się o dokonanie jego wykładni¹⁸.

Kierowanie dłużników na drogę powództwa przeciwegzekucyjnego nie ma bowiem żadnego sensu, czy to normatywnego, czy logicznego, choć w zasadzie dochodzi w jego wyniku do wypełnienia dyspozycji art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. (nastąpiło zdarzenie, wskutek którego roszczenie w wysokości przenoszącej obecne odsetki maksymalne wygasło, ewentualnie nie może być egzekwowane). Zamysł ustawodawcy był jednak

¹⁶ Powszechnie zwraca się uwagę, że art. 804 wprowadza wyraźne rozgraniczenie postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego. Stwierdza się, że zadanie organu egzekucyjnego – zarówno komornika, jak i sądu – polega na wykonaniu tytułu wykonawczego, a nie weryfikowaniu zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem, gdyż badanie merytoryczne tego obowiązku spoczywa w gestii sądu w postępowaniu rozpoznawczym poprzedzającym postępowanie egzekucyjne (gdy tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądu) lub toczącym się na skutek wytoczenia powództwa z art. 840 (por. też postanowienie SN z dnia 24.08.1973 r., II PZ 34/73).

¹⁷ Zakaz badania tytułu wykonawczego na podstawie art. 804 k.p.c. nie może jednak oznaczać, że organ egzekucyjny jest pozbawiony możliwości badania jego treści. Należy podkreślić bowiem, że organ ten musi dokładnie zbadać treść tytułu, by prawidłowo go wykonać. Tylko właściwe zrozumienie treści tytułu wykonawczego zapewni należytą jego realizację (patrz: A. Stangret-Smoczyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod red. J. Gołaczyńskiego, teza 9 do art. 804, LEX 2012).

¹⁸ Zob. uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 20.09.1988 r., III CZP 37/88, OSNC 1989/3/40.

zupełnie inny (uzasadnienie projektu ustawy milczy na temat konieczności występowania dłużników z przedmiotowymi powództwami) i mimo braku w tym zakresie jakiegokolwiek przepisu przejściowego regulacje ustawy należy tłumaczyć w taki sposób, aby nie popaść w absurd, do czego niewątpliwie doszłoby w przypadku nakazywania dłużnikom wytaczania przedmiotowych powództw¹⁹.

Powyższy pogląd jawi się jako najbardziej aktualny w stosunku do tytułów wykonawczych dotyczących roszczeń sprzed 20 lutego 2006 r., kiedy to weszła w życie Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz zmianie niektórych innych ustaw²⁰. Wprowadziła bowiem do Kodeksu cywilnego art. 359 § 2¹–2³, ustalając maksymalne odsetki wynikające z czynności prawnej na czterokrotność stopy procentowej kredytu lombardowego NBP. Zgodnie zaś z dyspozycją art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. jej przepisy miały zastosowanie do czynności prawnych dokonywanych po dniu jej wejścia w życie, tj. po 20 lutego 2006 r. Zatem do zobowiązań powstałych wcześniej nie miały zastosowania ograniczenia w wysokości żądanych odsetek (inaczej, niż ma to miejsce w przypadku ustawy z dnia 9 października 2015 r.)²¹. Oczywiście możliwe było i jest nadal podnoszenie na etapie sądowego dochodzenia roszczeń zarzutu sprzeczności takiego postanowienia umownego z zasadami współżycia społecznego²². W postępowaniu egzekucyjnym sprawa jednak istotnie się komplikuje. Zgodnie bowiem z ugruntowanym stanowiskiem judykatury za niedopuszczalne należy uznać oparcie powództwa przeciwegzekucyjnego

¹⁹ Przepisów prawnych nie powinno się interpretować w sposób, który prowadzi do wniosków sprzecznych z zasadami logicznego rozumowania (zakaz stosowania wykładni *ad absurdum*) – tak np. NSA w uzasadnieniu wyroku z dnia 23.09.2009 r., sygn. I FSK 1445/08, niepubl.

²⁰ Dz.U. z 2005 r., nr 157, poz. 1316; dalej: ustawa z 7 lipca 2005 r.

²¹ Por. M. Kłoda, *Problematyka międzyczasowa ustawy o odsetkach maksymalnych*, Pr.Bank. 2006, nr 2, s. 32.

²² Tak SN w wyroku składu siedmiu sędziów z dnia 23.06.2005 r., II CK 742/04, niepubl.; w wyroku z dnia 4.11.2005 r., V CK 162/05, niepubl., oraz w wyroku z dnia 6.12.2007 r., IV CSK 320/07, niepubl. z głosą aprobowaną W. Robaczyńskiego; SA we Wrocławiu w wyroku z dnia 27.11.2012 r., I ACa 1217/12, niepubl., w Lublinie w wyroku z dnia 19.09.2012 r., I ACa 377/12, niepubl.

tylko na dyspozycji art. 5 k.c.²³, z uwagi na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego. W obu jednak przypadkach art. 5 k.c. nie jest samodzielną podstawą powództwa przeciwegzekucyjnego, lecz zawsze występuje w zw. z art. 840 § 1 pkt 1 lub pkt 2 k.p.c.²⁴ Konsekwentnie również w przypadku tych tytułów należy postulować automatyczną konwersję zobowiązań odsetkowych z dostosowaniem do obecnie obowiązujących przepisów, a więc od 1 stycznia 2016 r. roszczenia odsetkowe z nich wynikające nie mogą przekroczyć maksymalnych odsetek określonych aktualnie obowiązującymi przepisami (odsetki maksymalne za opóźnienie) z uwagi na treść art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r.

Potencjalny problem rysuje się w związku z faktem, że organ egzekucyjny, nie dysponując przecież umową między stronami oraz nie mając prawa ani obowiązku jej badać, nie będzie jednocześnie wiedział, czy odsetki zostały zasądzone jako odsetki umowne za opóźnienie (wtedy nie mogą przekroczyć dwukrotności odsetek ustawowych za opóźnienie), czy też jako odsetki za opóźnienie w wysokości odsetek przyjętych dla oprocentowania zobowiązania głównego (wtedy nie mogą przekroczyć dwukrotności odsetek ustawowych). Tego konfliktu nie może rozstrzygnąć organ egzekucyjny, lecz jedynie sąd w postępowaniu rozpoznawczym, tj. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w części. Do tego czasu komornik sądowy winien egzekwować roszczenie w wysokości nieprzekraczającej odsetek maksymalnych za opóźnienie zgodnie z dyspozycją art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r., przyjmując zasadę *in favorem creditor*, skoro i tak pierwotne zobowiązanie odsetkowe przekraczało obecne odsetki maksymalne za opóźnienie (a więc egzekucja i tak będzie się toczyć z korzyścią dla dłużnika).

²³ Tak SA w Łodzi w wyroku z dnia 10.07.2015 r., I ACa 108/15, niepubl.; SA w Szczecinie w wyroku z dnia 10.06.2014 r., I ACa 150/14, niepubl.; SA w Katowicach w wyroku z dnia 3.10.2003 r., I ACa 135/03, OSA 2005/7/29; SN w wyroku z dnia 5.06.2002 r., II CKN 943/00, niepubl.

²⁴ SN w wyroku z dnia 5.06.2002 r., II CKN 943/00, niepubl., i w uchwale z dnia 27.11.2003 r., III CZP 78/03, Prok. i Pr. – wkł. 2004/6/36.

5. Podsumowanie skutków nowelizacji

Nowelizacja, dokonana tak naprawdę przy okazji wdrażania do krajowego porządku prawnego dyrektywy UE, wprowadziła doniosłe zmiany w zakresie zobowiązań odsetkowych. O ile co do zasady ma ona prospektywny charakter, o tyle – jak zostało wyżej wykazane – odnosi ona także skutki w zakresie zobowiązań już wymagalnych, a nawet stwierdzonych tytułami egzekucyjnymi i wykonawczymi. Wspominany w tekście brak przepisów wprowadzających i przejściowych regulujących konwersję zobowiązań odsetkowych na podstawie aktualnych norm prawnych może powodować wątpliwości szczególnie po stronie organów egzekucyjnych co do kierunku postępowania w prowadzonych przez nie postępowaniach, tj. czy przepisy ustawy zobowiązują te organy również do jej stosowania bez względu na brzmienie i treść tytułów wykonawczych. Odpowiedź musi być jedna i do tego twierdząca, co próbowano uzasadnić za pomocą powszechnych reguł wykładni norm prawnych. Jaki będzie finał październikowej nowelizacji, jak zwykle pokaże czas.

STRESZCZENIE **Status komornika jako płatnika VAT przy egzekucji z nieruchomości – problemy wybrane**

Celem niniejszego artykułu jest w pierwszej kolejności analiza tego, czy art. 18 Ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług nadaje komornikom sądowym status płatnika podatku VAT w odniesieniu do egzekucji prowadzonej z nieruchomości, a następnie rozważenie możliwości prawidłowej realizacji przez komornika wynikających z tego statusu obowiązków w kontekście odpowiedzialności wynikającej z art. 30 § 1 i 3 Ordynacji podatkowej. Należyte wykonanie powyższych obowiązków na gruncie Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego wydaje się bowiem niemożliwe, a w konsekwencji komornicy nie mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności z tego tytułu. Przeprowadzona analiza umożliwia również wysunięcie postulatów niezbędnych zmian w Kodeksie postępowania cywilnego i innych ustawach.

Słowa kluczowe: *płatnik, podatek od towarów i usług, VAT, egzekucja z nieruchomości*

SUMMARY **The Status of Court Executive Officers as VAT Tax Payers on the Supply of Goods, Made Under the Execution Procedure Against Immovable Property – Selected Issues**

The aim of this article is firstly to analyse whether art. 18 of the Act of 11 March 2004 on Goods and Services Tax grants the court executive officers a status of VAT payers on the supply, made under the execution procedure against immovable property, and then to consider the ability of court executive officers to properly perform their duties resulting from this status in the context of their liability by virtue of art. 30 § 1 and 3 of the Tax Ordinance. Proper discharge of the aforesaid duties pursuant to the Act of 17 November 1964 Code of Civil Procedure appears to be impossible, and consequently court executive officers may not be brought to responsibility for their failure. Conducted analysis also enables to formulate proposals for necessary changes in Code of Civil Procedure.

Keywords: *tax payer, goods and services tax, VAT, execution against immovable property*

Status komornika jako płatnika VAT przy egzekucji z nieruchomości – problemy wybrane

1. Wprowadzenie

Ustanowienie komorników sądowych płatnikami podatku od towarów i usług¹ w przypadku dostawy dokonywanej w trybie egzekucji² implikuje konieczność obliczenia i pobrania przez nich podatku VAT, jak również wpłacenia go we właściwym terminie organowi podatkowemu³. W razie egzekucji z nieruchomości, gdy czynności egzekucyjne bezpośrednio związane ze zbyciem nieruchomości podejmowane są przez sąd, realizacja tego obowiązku napotyka liczne komplikacje: począwszy od naliczenia stosownego podatku, a na możliwości terminowego zrealizowania obowiązku zapłaty skończywszy. Z powyższych względów ponoszenie przez wszystkich płatników, na podstawie art. 30 § 1 i 3 o.p., odpowiedzialności całym majątkiem za niewykonanie obowiązków określonych w art. 8 o.p. w zakresie podatku niepobranego lub pobranego, ale niewpłaconego,

¹ Dalej: podatek VAT.

² Zgodnie z art. 18 Ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 177, poz. 1054 ze zm.; dalej: ustawa o VAT.

³ Zgodnie z art. 8 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 613 ze zm.; dalej: o.p.

budzić może poważne zastrzeżenia. Wspomniane problemy, mogące prowadzić do aktualizacji po stronie komornika wyżej wskazanej odpowiedzialności, zrodziły w literaturze pytanie⁴, czy w istocie może być on uznany za płatnika podatku VAT także w przypadku egzekucji z nieruchomości, skoro to nie on dokonuje czynności bezpośrednio związanych z przeniesieniem własności. Celem niniejszego opracowania jest analiza zasadności wprowadzonego rozwiązania, jak też problematycznych kwestii związanych z realizacją obowiązków nałożonych na komorników jako płatników VAT w ramach egzekucyjnej sprzedaży nieruchomości. Przeprowadzone badania doprowadziły również do sformułowania szeregu postulatów *de lege ferenda*, zawartych w dalszej części artykułu.

2. Opodatkowanie dostawy towarów w drodze egzekucji

Przed przejściem do meritum badanego problemu konieczne jest poczynienie kilku uwag wstępnych, dotyczących aktualnego stanu prawnego w analizowanych kwestiach. Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o VAT odpłatna dostawa towarów na terytorium kraju podlega opodatkowaniu podatkiem VAT. Przez dostawę towarów należy rozumieć przy tym przeniesienie prawa do rozporządzania towarami jak właściciel (art. 7 ust. 1 ustawy o VAT). *Lege non distinguente*, chodzi tu zarówno o dobrowolne, jak i o przymusowe przeniesienie prawa do rozporządzania towarami, czyli określonymi przedmiotami praw rzeczowych. Towarem, zgodnie z art. 2 pkt 6 ustawy o VAT⁵, są bowiem rzeczy oraz ich części,

⁴ Zob. przykładowo: M. Kalinowski, *Komornik jako płatnik podatku od towarów i usług. Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2006 r. (III CZP 115/06)*, PPE 2008, nr 6–9, s. 5 i n.; Z. Makowski, *Komornik płatnikiem VAT – co zmienił wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE*, Przegląd Podatkowy 2015, nr 8, s. 13 i n.; K. Baran, *Egzekucje z nieruchomości – komornik płatnikiem VAT*, Doradztwo Podatkowe 2006, nr 2, s. 14 i n.; M. Kalinowski, *Komornik jako płatnik VAT – skutki podatkowe*, Prawo i Podatki 2007, nr 1, s. 23 i n.

⁵ Przed wejściem w życie dnia 1.01.2011 r. Ustawy z dnia 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2010 r. Nr 226, poz. 1476) pojęcie towaru definiowane było jako rzeczy ruchome, jak również wszelkie postacie energii, budynki i budowle lub ich części, będące przedmiotem czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, które są

a także wszelkie postacie energii. Skoro zatem ustawa o VAT nie definiuje pojęcia rzeczy, uprawnione zdaje się sięgnięcie w ramach wykładni systemowej do Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁶, która w art. 45 k.c. zawiera definicję legalną pojęcia rzeczy, zgodnie z którą są to przedmioty materialne. Według klasycznego podziału rzeczy dzielą się one na nieruchomości i rzeczy ruchome⁷. W pojęciu odpłatnej dostawy towarów mieścić się zatem będzie zarówno sprzedaż w toku egzekucji zajętych ruchomości (art. 864 i n. Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁸), jak i sprzedaż nieruchomości⁹ przez licytację publiczną (art. 972 i n. k.p.c.)¹⁰. Jednocześnie należy zaznaczyć, że nie w każdym przypadku zbycia przez komornika w toku egzekucji przedmiotów należących do dłużnika powstanie obowiązek podatkowy, a w konsekwencji – nie zawsze nałożone zostaną na komornika jako płatnika obowiązki obliczenia, pobrania i wpłacenia podatku. Kluczowe znaczenie ma bowiem to, czy dłużnik, który w przypadku przeprowadzanej egzekucji w dalszym ciągu traktowany jest jak dostawca (zbywca)¹¹, ma w ogóle w odniesieniu do tej czynności status podatnika podatku VAT w rozumieniu art. 15 ust. 1 ustawy o VAT w zw. z art. 7 § 1 o.p.¹²

wymienione w klasyfikacjach wydanych na podstawie przepisów o statystyce publicznej, a także grunty. Zmiana ta miała na celu m.in. wyeliminowanie przypadków, gdy usługa identyfikowana za pomocą klasyfikacji statystycznych nie była tożsama przedmiotowo z usługą, o której mowa w dyrektywie 2006/112/WE (zob. uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług z dnia 24 marca 2010 r., druk nr 3205). Zwrócić jednak należy uwagę, że treść definicji towaru w poprzednim brzmieniu zawierała *superfluum* w postaci posłużenia się w *definiendum* obok pojęcia rzeczy pojęciami budynków i budowli lub ich części.

⁶ T.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 380; dalej: k.c.

⁷ E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz art. 1–449*¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015, s. 222; S. Rudnicki [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część ogólna*, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2014, s. 253. Por. także: T. Michalik, *VAT. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 28.

⁸ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.; dalej: k.p.c.

⁹ Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 20.07.2007 r., I SA/Wr 13/07, LEX nr 289505.

¹⁰ Odmienne G. Julke, *Egzekucja nieruchomości*, Sopot 2006, s. 286.

¹¹ Por. wyrok NSA z dnia 6.07.2010 r., I FSK 1116/09, niepubl., <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/>.

¹² Obowiązek płatnika wobec organu podatkowego powstanie tylko wówczas, gdy będzie istniał stosunek podatkowopravny między tym organem i podatnikiem, którego treścią będzie obowiązek świadczenia określonej kwoty podatku. Zob. wyrok

Istotne dla dalszych rozważań jest odwołanie się do unormowań Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących postępowania egzekucyjnego. W pierwszej kolejności warto odnotować, że zgodnie z art. 758 k.p.c. sprawy egzekucyjne należą do właściwości sądów rejonowych i działających przy nich komorników. Przy tym czynności egzekucyjne wykonywane są przez komorników, z wyjątkiem czynności zastrzeżonych dla sądów (art. 759 § 1 k.p.c.). Odnosząc wskazane regulacje do wyżej poczynionych uwag co do czynności będących przedmiotem zainteresowania w ramach niniejszego opracowania, wskazać należy, że w przypadku prowadzenia egzekucji z nieruchomości co prawda w pierwszym etapie należy ona do komornika (art. 921 § 1 k.p.c.), jednak począwszy od przybicia, to właśnie sąd staje się organem egzekucyjnym prowadzącym postępowanie, a status ten traci komornik. W efekcie sąd w osobie sędziego, pod którego nadzorem odbywa się licytacja (art. 987 k.p.c.), wydaje postanowienie o przybicciu, a w dalszej kolejności postanowienie o przysądzeniu własności nieruchomości (art. 998 § 1 k.p.c.), które po uprawomocnieniu przenosi własność na nabywcę. Wymogiem uzyskania prawa do przysądzenia własności jest spełnienie warunków licytacyjnych, obejmujących zapłatę ceny w części przewyższającej złożoną uprzednio rękojmię (por. art. 967 k.p.c.) bądź obejmujących zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia (por. art. 968 k.p.c.), co następnie ocenia sąd¹³.

NSA z dnia 17.06.2011 r., I FSK 1064/10, niepubl., LEX nr 846468; wyrok NSA z dnia 12.07.2012 r., I FSK 1348/11, LEX nr 1219188; M. Kalinowski, *Komornik jako płatnik podatku od towarów i usług...*, *op. cit.*, s. 8; Z. Makowski, *op. cit.*, s. 19; T. Michalik, *op. cit.*, s. 294; A. Bartosiewicz, *VAT. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 306. Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie działającego w imieniu Ministra Finansów z dnia 12.12.2014 r., IPPP3/443-873/14-4/ISZ; interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Bydgoszczy działającego w imieniu Ministra Finansów z dnia 8.09.2014 r., ITPP2/443-815a/14/AJ; interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Bydgoszczy działającego w imieniu Ministra Finansów z dnia 18.11.2014 r., ITPP2/443-1121/14/EK. Problematiczne w tym zakresie może się okazać dla komornika ustalenie, czy dłużnik jest podatnikiem VAT w stosunku do danej czynności, czy przysługuje mu zwolnienie podatkowe, jaka jest stawka należnego podatku (zob. Z. Makowski, *op. cit.*, s. 19). Należy jednak podkreślić, że jeśli podatek nie zostanie pobrany z winy podatnika, komornik nie będzie ponosił odpowiedzialności na podstawie art. 30 o.p. (por. art. 30 § 5 o.p.).

¹³ T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego, Warszawa 2015, s. 788.

3. Cel regulacji

Analizę zarysowanego we wprowadzeniu problemu zacząć wypada od stwierdzenia, że przyczyny ustanowienia komorników sądowych płatnikami VAT można się doszukiwać w specyfice dokonywania odpłatnej dostawy w ramach czynności egzekucyjnych. Zwrócić bowiem należy uwagę, że postępowanie egzekucyjne wszczynane jest w związku z niewywiązaniem się przez dłużnika, będącego podatnikiem VAT czynnym, ze swoich zobowiązań. Ta zaś okoliczność może podawać w wątpliwość rzetelność zobowiązanego do zapłaty podatku. Ponadto w przypadku sprzedaży dokonywanej w trakcie postępowania egzekucyjnego dłużnik z reguły nie otrzymuje kwot uzyskanych przez organ w toku wykonywanych czynności, co wiązać mogłoby się z faktycznym brakiem możliwości zrealizowania tego zobowiązania¹⁴. Jednocześnie pobór podatku za pośrednictwem płatnika usprawnia jego ściągnięcie¹⁵. Regulacja ta odgrywa zatem rolę gwarancyjną, zapewniając spełnienie obowiązku uiszczenia należnego podatku poprzez ustanowienie funkcjonariuszy publicznych, którymi są komornicy sądowi¹⁶, pośrednikami przy wykonywaniu zobowiązania podatkowego między podatnikiem a organem podatkowym¹⁷. W powyższym aspekcie pozytywna ocena wprowadzonego rozwiązania winna pozostawać poza sporem.

Abstrahując od zasygnalizowanych zalet, analizowana konstrukcja budzi jednak liczne wątpliwości. W pierwszej kolejności zwrócić należy uwagę na odmienną pozycję komornika w przypadku egzekucji z ruchomości i nieruchomości. W razie gdy komornik dokonuje bezpośrednio czynności

¹⁴ A. Bartosiewicz, *op. cit.*, s. 304; wyrok WSA w Gdańsku z dnia 10.10.2011 r., I SA/Gd 875/11, LEX nr 984442.

¹⁵ M. Budziarek [w:] *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, pod red. H. Dzwonkowskiego, Warszawa 2014, s. 73.

¹⁶ Art. 1 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji, t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 790 ze zm.

¹⁷ M. Niezgódka-Medek [w:] S. Babiarsz, B. Dauter, B. Gruszczyński, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 82.

prowadzących do zbycia rzeczy ruchomych i w rezultacie w jego dyspozycji są środki uzyskane ze sprzedaży, możliwość terminowego obliczenia, pobrania i wpłacenia podatku VAT zasadniczo nie budzi większych zastrzeżeń¹⁸. W przypadku jednak, gdy w toku postępowania egzekucyjnego kluczowe czynności związane z przeniesieniem własności nieruchomości, tj. wydanie postanowienia o przybicu i przysądzeniu własności nieruchomości, należą do sądu, a ponadto nie komornik uzyskuje bezpośrednio środki pieniężne z dokonanego zbycia, pojawia się wątpliwość, czy jest on w ogóle płatnikiem podatku VAT w rozumieniu art. 18 ustawy o VAT.

4. Komornik jako płatnik VAT w przypadku egzekucji z nieruchomości

Przede wszystkim wskazać należy, że w ramach omawianej problematyki zarysowały się dwie przeciwstawne linie interpretacyjne. Zgodnie z pierwszym stanowiskiem podnosi się, że *de facto* to nie komornik dokonuje czynności egzekucyjnych stanowiących dostawę towarów w rozumieniu wspomnianej ustawy, podczas gdy płatnikiem może być wszak tylko ten organ egzekucyjny, który dokonuje czynności egzekucyjnej rozumianej jako działanie uprawnionego organu wywołujące skutek prawny¹⁹, tj. powodujące sprzedaż rzeczy²⁰. Zgodnie z tym poglądem czynności komornika w przypadku egzekucji z nieruchomości sprowadzają się wyłącznie do czynności pomocniczych i materialno-technicznych, samej zaś sprzedaży dokonuje inny organ egzekucyjny, którym jest sąd²¹.

¹⁸ Choć w tym zakresie również mogą się pojawić analogiczne problemy jak przy egzekucji z nieruchomości w przypadku sporządzenia planu podziału, tj. m.in. kwestia ujęcia podatku w planie podziału (art. 1023 § 2 k.p.c.).

¹⁹ Zob. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 28.02.2007 r., I SA/Po 198/06, LEX nr 946440; wyrok WSA w Poznaniu z dnia 27.02.2007 r., I SA/Po 1095/06, LEX nr 945977; K. Baran, *op. cit.*, s. 14; M. Kalinowski, *Komornik jako płatnik VAT...*, *op. cit.*, s. 23 i n.

²⁰ Wyrok NSA w Łodzi z dnia 18.12.2003 r., I SA/Łd 8/02, LEX nr 110345.

²¹ Por. przykładowo uzasadnienie orzeczenia przywołanego w przypisie powyżej. Jednocześnie w tym miejscu można wskazać, że trudno uznać za prawidłowe stanowisko zakładające, że czynności komornika w trakcie całego postępowania egzekucyjnego z nieruchomości mają jedynie charakter pomocniczy i materialno-techniczny. O ile można tak twierdzić w odniesieniu do drugiej fazy postępowania

Ponadto zgodnie z tym poglądem warunkiem koniecznym, by płatnik mógł wywiązać się z nałożonego na niego obowiązku, jest dysponowanie kwotą pieniężną, której część, po dokonaniu stosownego obliczenia, płatnik wpłaca w formie podatku na rachunek organu podatkowego we właściwym terminie. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu wskazał w wyroku z dnia 28 lutego 2007 r.²², iż w przypadku egzekucji z nieruchomości komornik nie ma w praktyce możliwości pobrania z uzyskanej ceny sprzedaży żadnej kwoty i wpłacenia jej na rachunek organu podatkowego – kwotami uzyskanymi w trakcie egzekucji dysponuje bowiem sąd²³, a nie komornik. Skoro zatem komornik nie dysponuje kwotą pieniężną, z której mógłby pobrać podatek i przekazać go w imieniu podatnika na rachunek właściwego organu podatkowego, to zgodnie ze stanowiskiem sądu nie może pełnić funkcji płatnika podatku VAT w przypadku egzekucji z nieruchomości. Problematyczne bowiem w tym zakresie jest to, że zgodnie z art. 19a ust. 5 lit. c ustawy o VAT²⁴ obowiązek podatkowy w stosunku do dostawy towarów dokonywanej w trybie egzekucji powstaje z chwilą otrzymania całości lub części zapłaty z tego tytułu. W konsekwencji na komorniku ciąży obowiązek zapłaty podatku, powstający

(tj. od momentu udzielenia przybicia), kiedy organem egzekucyjnym jest sąd, o tyle w odniesieniu do pierwszego etapu taka teza nie zasługuje na aprobatę.

²² Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 28.02.2007 r., I SA/Po 198/06, LEX nr 946440.

²³ W Ustawie z dnia 26 września 2014 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r., poz. 1626) zastąpiono w art. 967 k.p.c. wyrazy „rachunek depozytowy sądu” sformułowaniem „rachunek depozytowy Ministra Finansów” w związku z nowymi rozwiązaniami w zakresie przyjmowania depozytów sądowych (zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy, druk sejmowy 2509). Przyjąć zatem należy odpowiednio, że aktualnie dysponentem środków jest Minister Finansów. Uprawniony jest on bowiem do czasowego zarządzania w celu sfinansowania potrzeb pożyczkowych budżetu państwa oraz w związku z zarządzaniem długiem Skarbu Państwa środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunkach depozytowych, jednak z obowiązkiem ich zwrotu na każde żądanie wraz z należnymi odsetkami (art. 83a ust. 1 Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.).

²⁴ Z dniem 1.01.2014 r. uchylono na mocy Ustawy z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 35) art. 19 ustawy o VAT. Zgodnie z nim moment powstania obowiązku podatkowego określony był w przypadku dostawy towarów, której przedmiotem są lokale i budynki, na chwilę otrzymania całości lub części zapłaty, nie później jednak niż 30. dnia, licząc od dnia wydania.

w momencie dokonania zapłaty ceny nabycia nieruchomości, lecz to nie on dysponuje pieniędzmi uzyskanymi ze zbycia rzeczy.

Zgodnie z drugim stanowiskiem prezentowanym w omawianej kwestii komornik jest płatnikiem podatku VAT także w przypadku egzekucji z nieruchomości²⁵. Na uzasadnienie tej tezy podnosi się, że art. 18 ustawy o VAT nie uzależnia przyznania statusu płatnika od dokonania przez komornika przeniesienia własności nieruchomości²⁶. Jedynym warunkiem uznania komornika sądowego za płatnika podatku VAT jest jego udział w postępowaniu egzekucyjnym na którymkolwiek z jego etapów i wykonywanie czynności egzekucyjnych w rozumieniu Kodeksu postępowania cywilnego, które skutkują sprzedażą nieruchomości²⁷. Jak wskazał Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 29 lipca 2005 r.²⁸, gdy toczy się postępowanie związane z egzekucją sądową, płatnikiem jest komornik sądowy, nawet gdy egzekucja prowadzi do przeniesienia własności nieruchomości w drodze licytacji. W ramach opisywanego stanowiska podnosi się, że statusu komornika jako płatnika VAT przy egzekucji z nieruchomości nie niweczy fakt, iż w wypadku egzekucyjnej sprzedaży komornicy nie dysponują kwotą pieniężną, której część mogliby wpłacić w formie podatku na rachunek organu podatkowego²⁹.

W tym miejscu należy wskazać, że konstytucyjność przepisu art. 18 ustawy o VAT była poddana kontroli Trybunału Konstytucyjnego. W wyroku z dnia 4 listopada 2010 r.³⁰ rozstrzygnął on, że przepis ten w zakresie, w jakim nakłada na komorników sądowych obowiązki płatnika podatku od dokonywanej czynności w trybie egzekucji dostawy towarów, polegającej na sprzedaży nieruchomości będącej własnością dłużnika,

²⁵ Zob. wyrok NSA w Warszawie z dnia 26.01.2011 r., I FSK 1584/10, LEX nr 951768; interpretacja Ministra Finansów z dnia 1.03.2006 r., PP5-0331-04/MZ/2006/PP-249, interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Katowicach działającego w imieniu Ministra Finansów z dnia 26.08.2013 r., IBPP1/443-460/13/AW; A. Bartosiewicz, *op. cit.*, s. 306.

²⁶ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 10.10.2011 r., I SA/Gd 875/11, LEX nr 984442.

²⁷ Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 22.12.2010 r., I SA/Go 1126/10, LEX nr 748438.

²⁸ I FSK 111/05, POP 2006/4/68, LEX nr 173072.

²⁹ Wyrok NSA w Warszawie z dnia 15.02.2011 r., I FSK 1593/10, LEX nr 1070626.

³⁰ P 44/07, Dz.U. z 2010 r. Nr 215, poz. 1418.

jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 18 ustawy o VAT nie zawiera sformułowań, które wywoływałyby wątpliwości interpretacyjne. Określa on w jasny sposób, że komornik jest płatnikiem podatku od dostawy dokonanej w wyniku prowadzenia określonego rodzaju egzekucji, ilekroć podejmuje on czynności egzekucyjne, przy czym mogą być to tylko niektóre czynności. Nie ma przy tym wymogu, by komornik dokonywał czynności, której bezpośrednim skutkiem jest przeniesienie prawa własności.

Omawiany art. 18 ustawy o VAT był również przedmiotem analizy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który w wyroku z dnia 26 marca 2015 r.³¹ stwierdził, że art. 9³², art. 193³³ i art. 199 ust. 1 lit. g³⁴ dyrektywy 2006/112 w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej³⁵ należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwiają się one przepisowi prawa krajowego, takiemu jak będący przedmiotem postępowania głównego, który w ramach sprzedaży nieruchomości w trybie egzekucji nakłada na płatnika, czyli komornika sądowego, który dokonał tej sprzedaży, obowiązek obliczenia, pobrania i zapłaty podatku od wartości dodanej od kwoty uzyskanej z owej transakcji w wymaganym terminie.

Trybunał wskazał, że zgodnie z art. 273 dyrektywy o VAT³⁶ państwa członkowskie mogą nałożyć inne obowiązki, które uznają za niezbędne dla

³¹ C-499/13, LEX nr 1659192, www.eur-lex.europa.eu.

³² Przepis definiuje pojęcia podatnika oraz działalności gospodarczej.

³³ Mocą tego artykułu każdy podatnik dokonujący podlegającej opodatkowaniu dostawy towarów lub świadczenia usług obowiązany jest do zapłaty VAT, z wyjątkiem sytuacji, gdy do zapłaty VAT zobowiązana jest inna osoba w przypadkach, o których mowa w art. 194–199 i art. 202.

³⁴ Zgodnie z tym przepisem państwa członkowskie mogą postanowić, że osobą zobowiązaną do zapłaty VAT jest podatnik – odbiorca następujących transakcji dostawy nieruchomości zbywanych przez dłużnika z tytułu wyroku w ramach procedury przymusowej licytacji.

³⁵ Dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r., Dz.U. UE L z 2006 r. Nr 347, poz. 1 ze zm.; dalej: dyrektywa o VAT.

³⁶ Zgodnie z tym artykułem państwa członkowskie mogą nałożyć inne obowiązki, które uznają za niezbędne do zapewnienia prawidłowego poboru VAT i zapobieżenia oszustwom podatkowym, pod warunkiem równego traktowania transakcji krajowych i transakcji dokonywanych między państwami członkowskim przez podatników oraz pod warunkiem że obowiązki te w wymianie handlowej między państwami członkowskimi nie będą prowadzić do powstania formalności związanych z przekraczaniem granic. Nie chodzi tu jednak o nałożenie dodatkowych obowiązków związanych z fakturowaniem.

zapewnienia prawidłowego poboru VAT i zapobieżenia oszustwom podatkowym. Co więcej, a czego nie uwypuklił należycie Trybunał, należy zauważyć, że regulacja art. 18 ustawy o VAT zapewnia realizację art. 193 dyrektywy o VAT, który obliguje do zapłaty VAT każdego podatnika dokonującego podlegającej opodatkowaniu dostawy towarów lub świadczenia usług, w czym właśnie przejawia się wspomniana już funkcja gwarancyjna. Wyrokiem tym Trybunał Sprawiedliwości przesądził, że organy egzekucyjne, takie jak komornicy, mogą być uznane na gruncie prawa polskiego, w szczególności przepisu art. 18 ustawy o VAT, za płatników podatku VAT z tytułu sprzedaży dokonanej w drodze egzekucji³⁷.

Po zrekapitulowaniu obydwu prezentowanych w doktrynie i orzecznictwie stanowisk opowiedzieć się należy za drugim z nich³⁸. Po pierwsze, niewątpliwie za słuszny należy uznać argument, zgodnie z którym art. 18 ustawy o VAT nie wymaga, by komornik dokonywał czynności bezpośrednio prowadzących do przeniesienia własności. Ustawa posługuje się tu sformułowaniem „komornicy sądowi wykonujący czynności egzekucyjne w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego”, zatem zgodnie z literalną wykładnią chodzi tu o wszelkie czynności egzekucyjne, z uwagi na brak sprecyzowania ich konkretnego rodzaju. Gdyby ustawodawca chciał, aby płatnikiem został sąd, który bez wątpienia odgrywa znaczącą rolę przy tej formie przenoszenia własności nieruchomości, to – zgodnie z założeniem o racjonalności ustawodawcy – wyraźnie by to zaznaczył. Biorąc zatem pod uwagę brzmienie przepisu, można zakładać, że jego jednoznacznym celem było uczynienie w ramach egzekucji sądowej płatnikiem wyłącznie komornika³⁹.

Jednocześnie ustawa, odnosząc się do czynności egzekucyjnych, nie precyzuje, że chodzi wyłącznie o te podjęte w toku postępowania dotyczącego

³⁷ A. Wesołowska, *Głosa do wyroku TS z dnia 26 marca 2015 r., C-499/13*, LEX/el. 2015.

³⁸ W konsekwencji komornikom przysługuje zryczałtowane wynagrodzenie z tytułu terminowego wpłacania podatków pobranych na rzecz budżetu państwa (art. 28 § 1 o.p.). Zob. wyrok NSA w Warszawie z dnia 24.09.2015 r., I FSK 945/15, PP 2016/2/51–53.

³⁹ I FSK 111/05, POP 2006/4/68, LEX nr 173072.

innych niż nieruchomości towarów. Z argumentu *lege non distinguente* wywieść zatem należy, że chodzi o wszystkie rodzaje egzekucji, w których komornicy podejmują czynności egzekucyjne prowadzące do odpłatnej dostawy towarów. Z uwagi na treść art. 758 i 921 § 1 k.p.c. trzeba przyjąć, że art. 18 ustawy o VAT dotyczy także egzekucji z nieruchomości.

Wreszcie skoro art. 18 ustawy o VAT wskazuje jako płatników wyłącznie organy egzekucyjne określone w Ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁴⁰ oraz komorników sądowych wykonujących czynności egzekucyjne w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, to gdyby przyjąć, że komornicy nie są płatnikami podatku VAT i – jak wyżej wskazano – nie ma możliwości na podstawie istniejącej regulacji do uznania sądu za płatnika, obowiązek obliczenia i wpłacenia podatku ciążyłby na podatniku, czyli na dłużniku egzekwowanym. To z kolei prowadziłoby do powstania istotnego ryzyka co do rzetelnej realizacji (np. z uwagi na brak finansowej możliwości) tego obowiązku. Regulacja ta ma tego rodzaju ryzyko wyeliminować, a jej dopuszczalność wynika z art. 273 dyrektywy o VAT.

5. Możliwość realizacji obowiązków płatnika przez komorników w kontekście odpowiedzialności z art. 30 o.p. – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*

Pozytywne przesądzenie kwestii statusu komornika jako płatnika VAT także w przypadku egzekucji z nieruchomości implikuje dwa dalsze, ściśle ze sobą powiązane problemy. Po pierwsze – powstaje kwestia odpowiedzialności komornika całym majątkiem za niewykonanie obowiązków płatnika zgodnie z art. 30 § 1 i 3 o.p., po drugie – zagadnienie faktycznej możliwości realizacji nałożonych na niego obowiązków, w szczególności problem braku odpowiednich normatywnych mechanizmów służących ich realizacji.

⁴⁰ T.j. Dz.U. z 2016 r. Nr 599.

Odpowiedzialność płatnika⁴¹ wynikająca z Ordynacji podatkowej jest odpowiedzialnością za działania własne⁴² i dotyczy podatku niepobranego lub pobranego, ale niewpłaconego. Istotą tej odpowiedzialności jest niewykonanie lub nieprawidłowe wykonanie obowiązków o charakterze niepieniężnym, wynikających z art. 8 o.p., przy czym przedmiotem tych czynności jest podatek należny od podatnika⁴³. Naruszenie obowiązków wynikających z art. 8 o.p. przejawiać się będzie w formie zarówno nieobliczenia podatku (co skutkuje jego niepobraniem oraz niewpłaceniem), nieprawidłowego obliczenia (powodującego pobranie i wpłacenie podatku w wysokości niższej niż należna), jak i niewpłacenia podatku (po jego obliczeniu i pobraniu)⁴⁴. Odpowiedzialność ta zaistnieje również w przypadku niewpłacenia podatku w terminie z uwagi na pojawienie się odsetek od zaległości podatkowej oraz ewentualnych kosztów postępowania egzekucyjnego⁴⁵. Z powyższego wynika, że każda nieprawidłowość w wykonaniu obowiązków płatnika prowadzi do powstania odpowiedzialności na podstawie art. 30 § 1 i 3 o.p.⁴⁶

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w przywoływanym już wyroku w sprawie C-499/13 oceniał w świetle zasady proporcjonalności dopuszczalność ustanowienia w drodze prawa krajowego instytucji płatnika odpowiedzialnego całym swoim majątkiem za niewykonanie swoich obowiązków w przypadku dostawy nieruchomości dokonywanej w trybie egzekucji. Stwierdził on, że zasadę proporcjonalności należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwia się ona przepisowi prawa krajowego, takiemu jak będący przedmiotem postępowania głównego (art. 18 ustawy o VAT), na podstawie którego komornik sądowy

⁴¹ Poza odpowiedzialnością na gruncie Ordynacji podatkowej płatnik za niedopełnienie swoich obowiązków może ponosić odpowiedzialność na podstawie art. 77 i 78 Kodeksu karnego skarbowego (t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.).

⁴² Wyrok NSA z dnia 11.07.2012 r., II FSK 25/11, niepubl., LEX nr 1170245.

⁴³ M. Budziarek [w:] *Ordynacja podatkowa...*, *op. cit.*, s. 75 i 300.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 301.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ L. Etel [w:] J. Brolik, R. Dowgier, L. Etel, C. Kosikowski, P. Pietrasz, M. Popławski, S. Presnarowicz, W. Stachurski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 326.

odpowiada całym swoim majątkiem za kwotę podatku VAT od kwoty uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości dokonanej w trybie egzekucji, w wypadku gdy nie wykona on obowiązku pobrania i wpłacenia tego podatku. W myśl powołanego wyroku warunkiem tej odpowiedzialności jest stwierdzenie, że dany komornik sądowy faktycznie miał wszelkie instrumenty prawne niezbędne do wykonania tego obowiązku, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego. W rezultacie za niezgodną z naczelnymi zasadami prawa wspólnotowego w zakresie podatku VAT należy uznać taką procedurę, która – nakładając na komornika lub inny organ egzekucyjny obowiązki płatnika podatku VAT z tytułu dokonywanych transakcji dostawy w ramach postępowania egzekucyjnego – nie wyposaża go równocześnie w stosowne instrumentarium faktyczne i prawne w celu realizacji takiego obowiązku⁴⁷. Jak wskazał Trybunał, nawet jeśli przepisy prawa krajowego ustanowione na podstawie dyrektywy VAT mają na celu możliwie skuteczną ochronę interesów fiskalnych państwa, to nie powinny one wykraczać poza to, co jest niezbędne do jego osiągnięcia. W tym kontekście stwierdził również, że nie można przyjąć za proporcjonalne rozwiązania uznającego komornika za odpowiedzialnego za zachowanie, którego nie można mu przypisać osobie, z uwagi na okoliczności, na które nie ma on wpływu⁴⁸.

Podobne do powyższego zapatrywanie można odnaleźć w orzecznictwie sądów polskich⁴⁹. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 12 lipca 2012 r.⁵⁰ stwierdził, że dla rozstrzygnięcia o odpowiedzialności płatnika podatku VAT istotne są faktyczne i prawne możliwości wypełnienia przez komornika sądowego w okolicznościach konkretnej sprawy obowiązków nałożonych przez przepisy podatkowe w związku z dostawą dokonywaną w trybie egzekucji. Podobnie Wojewódzki Sąd Administracyjny

⁴⁷ A. Wesołowska, *op. cit.*

⁴⁸ Zob. Z. Makowski, *op. cit.*, s. 16–17.

⁴⁹ Zob. wyrok NSA w Warszawie z dnia 18.03.2011 r., I FSK 396/10, niepubl.; wyrok WSA w Szczecinie z dnia 1.06.2011 r., I SA/Sz 225/11, LEX nr 821368.

⁵⁰ I FSK 1348/11, LEX nr 1219188.

w Gorzowie Wielkopolskim⁵¹ stwierdził, że zdarzają się sytuacje, w których na tle okoliczności konkretnej sprawy prawidłowe ustalenie momentu, kiedy powstał obowiązek podatkowy, nie jest wystarczające do orzeczenia o odpowiedzialności podmiotu jako płatnika podatku VAT.

Zapłaty zaprezentowane przez Trybunał Sprawiedliwości i występujące w orzecznictwie sądów polskich należy uznać za słuszne. Jednocześnie trzeba zwrócić uwagę, że *de lege lata* odpowiedzialność komorników ponoszona na podstawie art. 30 o.p. nie została uzależniona od faktycznej możliwości spełnienia spoczywających na nich obowiązków ani nie została wyłączona w art. 30 § 5 o.p. w stosunku do opisywanej sytuacji. Obecnie nie istnieją też ani w Kodeksie postępowania cywilnego, ani w ustawie o VAT instrumenty umożliwiające realizację nałożonych na nich zobowiązań⁵². Zwolnienie z wynikającej z art. 30 o.p. odpowiedzialności oceniane jest *a casu ad casum*, co godzi, po pierwsze, w pewność prawa, a po drugie – w zaufanie obywateli do organów państwa. Słusznie zwrócił uwagę Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gorzowie Wielkopolskim⁵³, że ustawodawca, obciążając komorników sądowych obowiązkami podatkowymi w podatku VAT, nie zapewnił im jednocześnie odpowiednich instrumentów do ich realizacji, a nawet doprowadził do paradoksalnej sytuacji, że wypełnianie jednych ustawowych obowiązków powoduje naruszenie innych.

Wzmiankowane utrudnienia w realizacji obowiązków komorników jako płatników podatku VAT przejawiają się w dwóch aspektach.

Po pierwsze, problematyczna jest kwestia tego, w jaki sposób uwzględnić kwotę podatku VAT w cenie nieruchomości. Zwrócić bowiem należy uwagę na fakt, że żaden przepis Kodeksu postępowania cywilnego nie zawiera takiej regulacji. Zgodzić się należy z Sądem Najwyższym, że *legis latae* oszacowanie nieruchomości powinno uwzględniać, iż jej cena

⁵¹ Wyrok z dnia 29.05.2013 r., I SA/Go 186/13, LEX nr 1332404.

⁵² Warunkujących wszak odpowiedzialność płatnika. Por. wyrok WSA w Szczecinie z dnia 1.06.2011 r., I SA/Sz 225/11, LEX nr 821368.

⁵³ Wyrok z dnia 29.05.2013 r., I SA/Go 186/13, LEX nr 1332404.

obejmować będzie podatek VAT⁵⁴. Co prawda przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie dają ku temu wyraźnej podstawy, jednak należy przyjąć, że ustawa o VAT i wynikające z niej obowiązki winny być bezwzględnie stosowane. W konsekwencji komornik powinien wskazać w protokole opisu i oszacowania, zgodnie z art. 947 § 1 pkt 9 k.p.c., że sprzedaż nieruchomości będzie opodatkowana. Biegły, dokonując oszacowania nieruchomości, określa jej wartość rynkową⁵⁵, którą stanowi najbardziej prawdopodobna jej cena możliwa do uzyskania na rynku, określona z uwzględnieniem cen transakcyjnych przy przyjęciu wskazanych w art. 151 u.g.n. założeń. W cenie uwzględnia się zaś podatek VAT, jeżeli na podstawie stosownych przepisów sprzedaż towaru podlega obciążeniu tym podatkiem⁵⁶. Podnosi się również, że komornik w obwieszczeniu o licytacji nieruchomości powinien podać, czy sprzedaż licytacyjna będzie podlegała podatkowi VAT, a jeżeli tak – to czy cena wywołania obejmuje podatek, czy też zostanie on doliczony do wskazanej ceny⁵⁷. Jeżeli jednak oszacowanie będzie uwzględniało podatek VAT, musi być on objęty ceną wywołania, o której mowa w art. 965 k.p.c.

Założenie, że podatek VAT winien być ujęty w sumie oszacowania, a co za tym idzie – również w cenie nabycia – prowadzi w efekcie do problemu ujęcia tej kwoty w planie podziału⁵⁸. Z art. 1023 i 1024 k.p.c. *implicite* wynika, że nie jest dopuszczalne uszczuplenie ceny nabycia o należny podatek, gdyż suma uzyskana z egzekucji podlega podziałowi

⁵⁴ Uchwała SN z dnia 15.12.2006 r., III CZP 115/06, OSNC 2007/10/146, LEX nr 203847.

⁵⁵ Zgodnie z art. 150 ust. 2 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 1774 ze zm.; dalej: u.g.n.) wartość rynkową określa się dla nieruchomości, które są lub mogą być przedmiotem obrotu.

⁵⁶ Zgodnie z art. 3 ust. 2 Ustawy z dnia 9 maja 2014 r. o informowaniu o cenach towarów i usług, Dz.U. z 2014 r., poz. 915; dalej: ustawa o informowaniu o cenach. Zob. także: G. Julke, *op. cit.*, s. 287.

⁵⁷ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 10.10.2011 r., I SA/Gd 875/11, LEX nr 984442.

⁵⁸ W tym zakresie problematyczne jest również zaliczenie przez wierzyciela na poczet ceny własnej wierzytelności lub jej części (art. 968 § 1 k.p.c.), kiedy jej wysokość równa będzie cenie. Nie pozostaną bowiem środki na zapłatę stosownego podatku. Zdaje się zatem, że zaliczenie nie może obejmować kwoty należnego podatku, choć *legis latae* brak ku temu podstaw.

między wierzycieli⁵⁹, a żaden przepis Kodeksu postępowania cywilnego nie uprawnia do pomniejszenia tej kwoty o jakiejkolwiek zobowiązania. Ponadto nie jest możliwe uwzględnienie kwoty podatku w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji, sporządzonego według art. 1024 k.p.c.⁶⁰, gdyż nie mieści się on w żadnej kategorii wymienionych tam należności⁶¹. Niewątpliwie nie jest też możliwe doliczenie kwoty podatku VAT do zaofiarowanej przez licytanta ceny niejako poza regulacją Kodeksu postępowania cywilnego, gdyż prowadziłoby to do sytuacji, w której żądano by od niego zapłaty kwoty wyższej niż cena, którą zaofiarował (art. 980 k.p.c.). W rezultacie kwota podatku VAT ujęta jest w cenie nabycia, ale *de facto* nie może zostać *lege artis* przekazana na pokrycie zobowiązania podatkowego. Tym samym pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w przywoływanej już uchwale w sprawie III CZP 115/06, że w planie podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości jako sumę ulegającą podziałowi – jeżeli na dłużniku spoczywa obowiązek podatkowy związany ze sprzedażą towarów – należy wymienić kwotę uzyskaną z egzekucji, odpowiadającą cenie sprzedaży nieruchomości, pomniejszoną o podatek od VAT⁶², nie wytrzymuje krytyki. M. Kalinowski stwierdza, że w ten sposób Sąd Najwyższy „kreuje

⁵⁹ Jak zauważa A. Marciniak, przy egzekucji z nieruchomości przez sumę ulegającą podziałowi należy rozumieć sumę rzeczywiście uzyskaną, czyli cenę nabycia nieruchomości, podwyższoną ewentualnie o sumę przypadającą dłużnikowi w chwili zajęcia na podstawie umowy ubezpieczenia oraz nadwyżki dochodów, po pokryciu wydatków związanych z zarządem nieruchomością (A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego, Warszawa 2015, s. 839). Autor ten zauważa jednak dalej, że w przypadku, gdy na dłużniku spoczywa obowiązek podatkowy związany ze sprzedażą towarów, w planie podziału wymienia się jako sumę ulegającą podziałowi kwotę pomniejszoną o należny podatek VAT. Należy zauważyć, że stwierdzenie to przeczy wcześniej postawionej tezie, w szczególności z uwagi na pojęcie ceny (art. 3 ust. 2 ustawy o informowaniu o cenach); G. Julke, *Podział sumy uzyskanej z egzekucji*, Sopot 2007, s. 65.

⁶⁰ Por. powołana już uchwała SN w sprawie o sygn. III CZP 115/06.

⁶¹ Zdaje się, że nawet próba ujęcia podatku VAT w kategorii kosztów egzekucji nie ma szansy obrony z uwagi na to, że podatek ten nie powstaje ze względu na prowadzoną egzekucję, ale na to, że zbywana jest nieruchomość.

⁶² Sąd ten wskazuje jednocześnie na konieczność uwzględnienia w planie podziału kwoty naliczonego podatku. Zdaje się, że chodzi tu o wykazanie, dlaczego niecała cena nabycia ulega podziałowi.

odrębną kategorię zaspokojenia, w której mieści się kwota podatku VAT z tytułu sprzedaży nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym, wyprzedzającą wszystkie inne kategorie zaspokojenia wymienione w art. 1025 k.p.c.”⁶³. Jak wynika z przywołanej uchwały, przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące egzekucji należy wyklądać tak, aby zapewnić wykonanie przepisów ustawy o VAT. Dokonywane w tym celu zabiegi interpretacyjne nie powinny jednak prowadzić do wykładni *contra legem*. Jednocześnie, jak wskazuje praktyka, postulat ten nie przynosi pożądanych efektów z uwagi na brak wystarczającej koherencji norm prawa procesowego cywilnego oraz prawa podatkowego w omawianym zakresie. W rezultacie uzupełnienie istniejącej luki prawnej wydaje się bezwzględnie konieczne do zapewnienia elementarnej spójności systemu prawa w analizowanej kwestii.

Po drugie, *legis latae* komornik nie dysponuje możliwością realizacji nałożonego na niego obowiązku w terminie⁶⁴. Obowiązek podatkowy, zgodnie z art. 19a ust. 5 lit. c ustawy o VAT, powstaje w przypadku dostawy towarów dokonywanej w trybie egzekucji z chwilą otrzymania całości lub części zapłaty z tego tytułu. Zgodnie z art. 47 § 4 o.p. terminem płatności dla płatników jest ostatni dzień, w którym zgodnie z przepisami prawa podatkowego powinna nastąpić wpłata należności z tytułu podatku. Jednocześnie jeżeli podatnik jest obowiązany sam obliczyć i wpłacić podatek, za termin płatności uważa się ostatni dzień, w którym zgodnie z przepisami prawa podatkowego wpłata powinna nastąpić (art. 47 § 3 o.p.). Termin zapłaty podatku VAT to 25. dzień miesiąca następującego po miesiącu,

⁶³ M. Kalinowski, *Komornik jako płatnik podatku od towarów i usług...*, *op. cit.*, s. 20.

⁶⁴ Zob. wyrok WSA w Gdańsku z dnia 15.04.2010 r., I SA/Gd 85/10, LEX nr 575029, zgodnie z którym ustawodawca nie zapewnił komornikom odpowiednich instrumentów do realizacji tego obowiązku, a normy wynikające z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego sprawiają, że w rzeczywistości wywiązanie się z tego obowiązku zależy nie tylko od samego komornika, lecz także od organu egzekucyjnego go nadzorującego, tj. właściwego sądu powszechnego, który zatwierdza w prowadzonym przed nim postępowaniu sporządzony przez komornika plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Ponadto podkreśla się, że nawet jeśli komornik uwzględni kwotę podatku VAT, sporządzając projekt planu podziału, to ostateczna decyzja w tej kwestii należy do sądu. Zob. także wyrok WSA w Gdańsku z dnia 26.11.2009 r., I SA/Gd 544/09, LEX nr 575031.

w którym powstał obowiązek podatkowy, lub 25. dzień miesiąca następującego po kwartale, w którym powstał obowiązek podatkowy (art. 103 ustawy o VAT)⁶⁵.

Zapłata ceny nabycia nieruchomości w toku egzekucji dokonywana jest na rachunek depozytowy Ministra Finansów, a zatem komornik nie dysponuje kwotą uzyskaną z egzekucji. Obliczane, pobierane i wpłacane przez komorników pieniądze nie wchodzą do ich majątku ani też z niego nie pochodzą⁶⁶. Nie chodzi tu zatem o uiszczanie należności przez komorników z własnych środków, gdyż takie działanie nie jest realizacją obowiązków wynikających z art. 8 o.p.⁶⁷ Trafnie zwrócił zatem uwagę Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie, że skoro do czasu uprawomocnienia się planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji dysponentem całej wpłaconej kwoty jest sąd rejonowy⁶⁸, to jeśli ów sąd nie dokona wypłaty kwoty podatku na wniosek komornika, nie ma on prawnej ani faktycznej możliwości wywiązania się z obowiązków wynikających z art. 18 ustawy o VAT i art. 8 o.p.⁶⁹ Równocześnie, jak wskazuje Naczelny Sąd Administracyjny we wspomnianej już sprawie o sygn. I FSK 1348/11, odmowa zwolnienia odpowiedniej kwoty należnej z tytułu podatku VAT z depozytu sądowego powoduje, że dochodzi do realnego „zablokowania” przez sąd cywilny komornikowi dostępu do tej kwoty, a w rezultacie nie ma on możliwości zadośćuczynienia swym obowiązkom wynikającym z przepisów prawa podatkowego. Tak więc dopiero w momencie przystąpienia do wykonania planu podzia-

⁶⁵ Należy podkreślić, że komornik nie ma możliwości odliczenia kwoty podatku naliczonego od podatku należnego. Prawo do obniżenia podatku przysługuje wyłącznie podatnikowi (zob. T. Michalik, *op. cit.*, s. 295). Z tego względu winien on wpłacić całą kwotę podatku należnego, a rozliczenie nadpłaty lub ubieganie się o jej zwrot należą już do podatnika, bądź – o ile to możliwe – współpracować w tym zakresie z dłużnikiem przy sporządzeniu odpowiedniej deklaracji. Zob. wyrok TSUE C-499/13. M. Kalinowski podnosi, że skoro sam podatnik nie jest obowiązany do zapłaty podatku od pojedynczej czynności, obowiązek z art. 18 ustawy o VAT jest pusty (M. Kalinowski, *Komornik jako płatnik podatku od towarów i usług...*, *op. cit.*, s. 11). Stwierdzić jednak należy, że art. 18 ustawy o VAT to *lex specialis* w stosunku do norm regulujących zakres obowiązku podatkowego podatnika.

⁶⁶ S. Babiarczy [w:] *idem*, B. Dauter, B. Gruszczyński, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, *op. cit.*, s. 257.

⁶⁷ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 6.10.2004 r., III SA 1976/03, LEX nr 260865.

⁶⁸ A od dnia 1.01.2015 r. – Minister Finansów; zob. w tym zakresie przypis 23.

⁶⁹ Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 1.06.2011 r., I SA/Sz 225/11, LEX nr 821368.

łu komornik stanie się dysponentem środków pieniężnych uzyskanych z egzekucji i będzie władny do zrealizowania swoich obowiązków. Tym samym w obowiązującym stanie prawnym nie można podzielić stanowiska Sądu Najwyższego zaprezentowanego w przywoływanej już sprawie o sygn. III CZP 115/06, że wniosek komornika o wypłacenie ze złożonej na rachunek depozytowy sądu⁷⁰ ceny nabycia kwoty podatku i wpłacenie go organowi podatkowemu musi zostać uwzględniony przez sąd, jeżeli podjęte przez komornika czynności są zgodne z prawem. Skoro bowiem należny podatek VAT ma być naliczony i pobrany z ceny nabycia, stającej się sumą uzyskaną z egzekucji, brak jest *legis latae* wystarczającej podstawy prawnej, by uwzględnić wniosek komornika o wypłacenie mu kwoty należnej z tytułu podatku w celu realizacji nałożonego na niego obowiązku, przed uprawnieniem się planu podziału, a zatem inaczej niż w ramach wykonania tego planu. Ustalenia poczynione przez Sąd Najwyższy ocenić zatem należy jako teoretyczne i postulatywne. Powyższe może prowadzić do sformułowania następujących wniosków *de lege ferenda*.

Po pierwsze, należy postulować zmianę art. 1023 k.p.c. poprzez wskazanie, że w sumie uzyskanej z egzekucji ulegającej podziałowi nie uwzględnia się kwoty należnego podatku VAT, zatem suma podlegająca podziałowi to cena nabycia pomniejszona o należny podatek. Jednocześnie konieczne będzie wprowadzenie wyraźnej normy kompetencyjnej upoważniającej Ministra Finansów do wypłaty na wniosek komornika kwoty niezbędnej do wykonania ciążącego na nim obowiązku jeszcze przed przystąpieniem do podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Skoro bowiem kwota ta nie podlega podziałowi (a zatem nie wymienia się jej w planie podziału) w rozumieniu Kodeksu postępowania cywilnego ani nie może stać się przedmiotem zarzutów (art. 1027 § 2 k.p.c.), nie ma potrzeby oczekiwania na prawomocność planu podziału.

Po drugie, skoro komornicy jako płatnicy podatku VAT na mocy art. 18 ustawy o VAT nie są w stanie zrealizować ciążącego na nich

⁷⁰ Por. przypis 23.

obowiązku w terminie wynikającym z regulacji art. 19a ust. 1 pkt 5 ustawy o VAT w przypadku egzekucji z nieruchomości, gdyż uzyskanie przez nich środków na jego realizację uzależnione jest od innego organu (nawet po uwzględnieniu pierwszego z postulatów), racjonalne zdaje się wydanie na mocy art. 19a ust. 12 ustawy o VAT przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych stosownego rozporządzenia określającego późniejszy termin powstania obowiązku podatkowego. Wydaje się przy tym, że określenie terminu powstania obowiązku podatkowego na chwilę otrzymania przez organ zobowiązany do pobrania i zapłaty podatku VAT kwoty tego podatku jest najwłaściwsze. W szczególności zwrócić należy uwagę, że taka możliwość odnosi się do specyfiki wykonywania niektórych czynności, uwarunkowania obrotu gospodarczego niektórymi towarami oraz przepisów Unii Europejskiej. W tym konkretnym przypadku zarówno pierwsza, jak i trzecia przesłanka zostają spełnione.

6. Podsumowanie

Przedstawione rozważania dają podstawę do sformułowania następującej konkluzji. Komornicy sądowi *legis latae* nie dysponują stosownymi instrumentami do realizacji nałożonych na nich, mocą art. 18 ustawy o VAT, jako płatników tego podatku obowiązków w przypadku egzekucji z nieruchomości. Tym samym istnieje ryzyko ponoszenia odpowiedzialności mimo braku faktycznej i prawnej możliwości terminowego wywiązania się ze swoich obowiązków. Sytuacja taka pozostaje w oczywistej sprzeczności z fundamentalną dla demokratycznego porządku prawnego zasadą wyrażoną łacińską paremią *impossibilium nulla obligatio est*. Konstatację tę potwierdza orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-499/13, odwołujące się w tym zakresie do zasady proporcjonalności. W konsekwencji należy przyjąć, że w aktualnym stanie prawnym nie jest dopuszczalne pociąganie komorników do odpowiedzialności na podstawie art. 30 o.p. w zakresie, w jakim brak

należytego wywiązania się przez komornika z obowiązków płatnika VAT nastąpi z przyczyn od niego niezależnych. Rozdźwięk między obowiązkami komornika jako płatnika VAT na gruncie przepisów prawa podatkowego a rzeczywistymi możliwościami wykonania tych powinności w prawnych ramach obowiązującej procedury cywilnej wymaga pilnej, lecz przemyślanej ingerencji ustawodawcy. Urealnienie odpowiedzialności komornika jako płatnika VAT wymaga przesunięcia terminu powstania obowiązku podatkowego przy sprzedaży towarów w trybie egzekucji z nieruchomości na chwilę otrzymania kwoty tego podatku przez płatnika⁷¹ oraz stworzenia klarownego mechanizmu umożliwiającego komornikowi pobranie kwoty niezbędnej do realizacji nałożonego nań obowiązku z ceny nabycia, niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o przysądzeniu własności. W celu usunięcia wątpliwości ujawnionych w praktyce i piśmiennictwie uregulowania wymaga również kwestia uwzględnienia podatku VAT w sumie oszacowania, cenie wywołania oraz cenie nabycia, jak też w kontekście podziału sumy uzyskanej z egzekucji.

⁷¹ Jak zauważa M. Niezgódka-Medek, status płatnika na gruncie ustaw podatkowych przyznaje się tylko takim podmiotom, które w momencie powstania zobowiązania podatkowego dysponują środkami finansowymi podatnika bądź też dokonują czynności związanych z operacjami na jego majątku (M. Niezgódka-Medek [w:] S. Babiarz, B. Dauter, B. Gruszczyński, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, *op. cit.*, s. 82).

ZAMÓW JUŻ TERAZ

Zamówienia na abonament prosimy składać drogą mailową na adres marketing@currenda.pl

Cena katalogowa: 139 zł brutto

Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania

Doświadczenia i perspektywy

Elwira Marszałkowska-Krześ,
Izabella Gil,
Łukasz Błaszczak
redakcja naukowa

Monografia ta stanowi najbardziej kompleksowe z dostępnych na rynku wydawniczym opracowanie całego spektrum problemów występujących w doktrynie prawa cywilnego procesowego.

Wszystkie publikacje Wydawnictwa Currenda można zamówić pod adresem:
www.sklep.currenda.pl

STRESZCZENIE **Ograniczenie egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych**

Przedmiot niniejszego opracowania stanowi analiza przepisów prawnych regulujących ograniczenie egzekucji sądowej (art. 829 pkt 6 k.p.c.) oraz egzekucji administracyjnej (art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a.) w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Oceny obecnego stanu prawnego dokonano z uwzględnieniem dwóch kryteriów. Autor ustala, czy stan de lege lata odpowiednio wyważa interes wierzyciela, a więc jego prawa własności, inne prawa majątkowe oraz wolność sumienia i religii dłużnika (zobowiązanego). Przedmiotowe przepisy prawne oceniono również w świetle zasad prawidłowej legislacji. W tekście wyszczególniono podmioty wolności wykonywania praktyk religijnych w świetle Konstytucji i powyższe ustalenia odniesiono do regulacji o wyłączeniu przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. W dalszej części opracowania przedstawiono treść ograniczenia egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Autor prezentuje istniejące poglądy doktryny, a także propozycję wykładni przepisów prawnych w przedmiotowym zakresie. W artykule zaproponowano również postulaty de lege ferenda.

Słowa kluczowe: egzekucja sądowa, egzekucja administracyjna, ograniczenie egzekucji, praktyki religijne

SUMMARY **Limitation of the Judicial and Administrative Power of Execution of Goods, with Respect to Items Used for Worship**

The subject of this article is the analysis of laws concerning the limitation of judicial and administrative power of execution (respectively: Art. 829.6 of the Polish Code of Civil Procedure, and Art. 8.1.9 and 8.1.16 of the Act on Enforcement Proceedings in Administration), with respect to the devotional items used for religious practices. The author's assessment of legal regulations is based on two criterias. He determines whether the existing regulations are commensurate

with the interests of creditors (i.e. their ownership rights), other property rights, and the debtor's freedom of conscience and religion. He also evaluates the provisions of law with reference to the principles of good legislation. The author indicates persons and entities that have been granted by the Polish Constitution the freedom of practising religious activities, and compares his findings with the regulations providing for the exemption of objects used for worship. Subsequently, the author presents the substance of such limitation of execution against goods with respect to items used for religious practices. The author outlines the views of legal doctrine on the discussed subject, and proposes an interpretation of the legal provisions in question. The article includes also proposals de lege ferenda.

Keywords: *judicial execution against goods, administrative execution against goods, limitation of execution against goods, power of seizure, religious practices*

Ograniczenie egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych

I. Wprowadzenie

Artykuł 53 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹ stanowi, że „każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”. Zgodnie z art. 53 ust. 2 Konstytucji „wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują”. Jednym z uprawnień szczegółowych wynikających z wolności sumienia i religii jest prawo do sprawowania kultu religijnego, które zostało wyrażone *expressis verbis* w Konstytucji. „Kult” to „część religijna oddawana bóstwu, osobie

¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja.

czy rzeczy mającej związek z bóstwem lub traktowanej w sposób zbliżony do ubóstwienia; zewnętrzne objawy tej czci: nabożeństwo, ceremonie”². Respektując prawo do wykonywania kultu religijnego, ustawodawca sformułował zakaz egzekucji z przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych³. Normatywny wyraz tego założenia sformułowany został w dwóch aktach normatywnych zawierających podstawowe przepisy prawne z zakresu egzekucji sądowej i administracyjnej. Artykuł 829 pkt 6 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁴ stanowi, że „przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych” nie podlegają egzekucji. Natomiast w Ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁵ ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych ustanowione zostało w dwóch jednostkach redakcyjnych. Artykuł 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. określa, że „przedmioty służące zobowiązanemu i członkom jego rodziny do wykonywania praktyk religijnych” nie podlegają egzekucji administracyjnej. Z kolei w art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. przyjęto, że „rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństwa lub do wykonywania innych praktyk religijnych albo będące obiektami kultu religijnego, choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki”, są wyłącznie spod egzekucji administracyjnej.

W niniejszym opracowaniu przedstawiona zostanie analiza przepisów prawnych regulujących ograniczenie egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Piśmiennictwo w tej materii ogranicza się w zasadzie do komentarzy, w których omawiane są odpowiednie przepisy prawa, tj. art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a., a w opracowaniach innego typu podejmowane są zwykle ogólne zagadnienia dotyczące ograniczeń egzekucji. Przywoływane

² Hasło: kult [w:] *Mały słownik języka polskiego*, pod. red. S. Skorupki, H. Auderskiej i Z. Łempickiej, Warszawa 1989, s. 326.

³ R. Szttychmiller, *Kult religijny* [w:] *Leksykon prawa wyznaniowego*, pod red. A. Mezglewskiego, Warszawa 2014, s. 199.

⁴ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.; dalej: k.p.c.

⁵ T.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 599 ze zm.; dalej: u.p.e.a.

orzecznictwo sądowe z zakresu tej tematyki sprowadza się do uchwały Sądu Najwyższego z 1969 r.⁶, która nie zawiera odpowiedzi na wiele ważnych kwestii. Z tego względu w niniejszym tekście podjęto próbę dokonania szczegółowej analizy powyższych przepisów wraz z zaprezentowaniem istniejących poglądów doktryny. Do oceny aktualnego stanu prawnego przyjęte zostały dwa kryteria. Po pierwsze, należy ustalić, czy stan *de lege lata* odpowiednio wyważa interes wierzyciela, a więc jego prawa własności, inne prawa majątkowe oraz wolność sumienia i religii dłużnika (zobowiązanego)⁷. Drugie kryterium stanowi ocena obecnej regulacji prawnej z punktu widzenia zasad prawidłowej legislacji. Rozważania przeprowadzone są w ujęciu porównawczym i obejmują swym zakresem egzekucję sądową oraz egzekucję administracyjną. Przedstawiona zostanie również propozycja wykładni przepisów prawnych (art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a.), aby nadać rozważaniom walor praktyczny. Dostrzeżone mankamenty obowiązujących unormowań prawnych stanowią asumpt do sformułowania postulatów *de lege ferenda*.

2. Ograniczenie egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych a podmioty wolności wykonywania praktyk religijnych

Ograniczenia egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych mają charakter przedmiotowy, zarówno na gruncie egzekucji sądowej, jak i administracyjnej⁸. Oznacza to, że ograniczenie egzekucji przewidziane zostało z uwagi na znaczenie określonych składników majątkowych w majątku dłużnika (zobowiązanego).

⁶ Uchwała SN z dnia 17.09.1969 r., III CZP 68/69, LEX nr 964.

⁷ Dla porządku należy odnotować, że w tekście Kodeksu postępowania cywilnego występuje pojęcie „dłużnik”, a na gruncie regulacji ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji „zobowiązany”. W dalszej części rozważań posługuję się zwrotem „dłużnik (zobowiązany)”, gdy dokonuję łącznego omówienia obu ustaw.

⁸ A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego, Warszawa 2015, s. 458; D.R. Kijowski [w:] *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Komentarz*, pod red. D.R. Kijowskiego, Warszawa 2015, s. 243.

Sama okoliczność, że dłużnik (zobowiązany) jest osobą duchowną albo kościołem lub innym związkiem wyznaniowym, nie stanowi podmiotowego ograniczenia egzekucji sądowej ani administracyjnej. W historii prawa występowały przypadki takich ograniczeń⁹. W świetle obowiązujących przepisów wyłączenie egzekucji dotyczy przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że u podstaw wyłączenia spod egzekucji przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych leży dążenie ustawodawcy do zapewnienia wolności sumienia i religii dłużnika (zobowiązanego), aby pomimo ciążących na nim zobowiązań mógł on nadal bez uszczerbku zaspokajać swoje potrzeby duchowe. Dąży się przy tym również do poszanowania praw osób, które współtworzą jego rodzinę i korzystają wraz z dłużnikiem (zobowiązanym) z przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych, gdyż zwykle przeznaczone są one do wspólnego użytku dla wszystkich członków wspólnoty rodzinnej. Nie można bowiem zapominać, że każde ograniczenie przedmiotowe egzekucji ma na celu realizację określonych wartości i praw dłużnika (zobowiązanego). Ustanowione w tym zakresie ograniczenia egzekucji motywowane są względami humanitarnymi¹⁰. W literaturze wskazuje się, że wyłączenie dopuszczalności egzekucji w odniesieniu do papierów osobistych, odznaczeń oraz przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych ma na celu przede wszystkim to, aby „(...) nie naruszać uczuć dłużnika”¹¹. Mając na uwadze fakt, że przewidziane ograniczenie egzekucji ma charakter przedmiotowy, warto jednak poczynić ustalenia, komu przysługuje wolność sumienia i religii, a dokładniej rzecz ujmując – uprawnienie do wykonywania praktyk religijnych, które podlega

⁹ Dla przykładu można wskazać art. V zd. 2 Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Rzymie dn. 10 lutego 1925 r. (Dz.U. z 1925 r. Nr 47, poz. 324). Przepis ten przewidywał, że „na równi z urzędnikami państwowymi korzystać oni będą (duchowni – przyp. M.O.) z prawa zwolnienia od zajęcia sądowego części swych uposażeń”.

¹⁰ A. Marciniak, *Przedmiotowe ograniczenia egzekucji sądowej ze względów humanitarno-społecznych*, NP 1978, nr 2, s. 235–236; Z. Leoński [w:] R. Hauser, Z. Leoński, *Egzekucja administracyjna. Komentarz do ustawy z 17.VI.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, Warszawa 1983, s. 23.

¹¹ A. Marciniak, *op. cit.*, s. 240.

ochronie właśnie poprzez wyłączenie spod egzekucji przedmiotów służących do takich praktyk. Ustalenia przyjęte w tym zakresie będą pomocniczo wykorzystane w procesie wykładni i oceny przepisów prawa egzekucyjnego. W myśl art. 53 ust. 1 Konstytucji „każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”. Oznacza to, że owa wolność przysługuje każdej osobie fizycznej bez względu na obywatelstwo¹². Nie ulega zatem wątpliwości, że zakaz egzekucji z przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych dotyczy przedmiotów, których właścicielem pozostaje dłużnik (zobowiązany) będący osobą fizyczną bez względu na kryteria różnicujące, np. obywatelstwa, które występowało w dawniejszych polskich ustawach zasadniczych¹³. Z Konstytucji nie wynika *expressis verbis* wolność sumienia i religii podmiotów zinstytucjonalizowanych, które w polskim systemie prawnym określane są jako „kościół i inne związki wyznaniowe”¹⁴. Trybunał Konstytucyjny jeszcze przed uchwaleniem Konstytucji uznał, że przepisy z zakresu ochrony praw i wolności obywateli mają na względzie nie tylko osoby fizyczne, lecz także osoby prawne zespalające ich działania, np.: spółdzielnie, spółki, stowarzyszenia oraz kościoły i inne związki wyznaniowe, gdy realizują one prawa i wolności jednostek w zakresie zaspokajania potrzeb¹⁵. Polskie orzecznictwo konstytucyjne wypracowało wolność religii w wymiarze instytucjonalnym, która nie wynikała wprost z ówczesnych unormowań ustawy zasadniczej. A zatem ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych powinno obejmować również przedmioty, które należą do kościołów i innych związków wyznaniowych. W świetle art. 2 pkt 1 Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach

¹² Zob. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 63.

¹³ Art. 111 zd. 1 konstytucji marcowej (pozostawiony w takim samym kształcie na gruncie ustawy zasadniczej z 1935 r.), art. 70 konstytucji PRL.

¹⁴ W dwóch ustawach z okresu II RP występuje także określenie „związek religijny”. Por. Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1936 r. Nr 30, poz. 240 ze zm.) oraz Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1936 r. Nr 30, poz. 241 ze zm.).

¹⁵ Zob. uchwała TK z dnia 24.06.1992 r., w 11/91, LEX nr 25348.

wolności sumienia i wyznania¹⁶ przez kościół lub inny związek wyznaniowy należy rozumieć „wspólnotę religijną, zakładaną w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej, posiadającą własny ustrój, doktrynę i **obrzędy kultowe** (wyr. M.O.)”. W odniesieniu do tej kategorii podmiotów prawa należy podkreślić, że kościoły i inne związki wyznaniowe przez swoją działalność, polegającą na sprawowaniu kultu publicznego, zaspokajają potrzeby jednostek w zakresie wolności sumienia i religii, organizując różnego rodzaju zbiorowe praktyki religijne. Kościoły i inne związki wyznaniowe posiadają liczne przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych. Z tego względu ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych powinno obejmować również przedmioty, które pozostają własnością kościoła lub innego związku wyznaniowego, a także jego jednostki organizacyjnej (np. parafii), jeżeli taka struktura organizacyjna występuje w stosunku prawnym jako dłużnik (zobowiązany).

W art. 829 pkt 6 k.p.c. mowa jest o ograniczeniu egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Mogą one stanowić własność dłużnika, a więc osoby fizycznej lub kościoła, innego związku wyznaniowego bądź ich jednostki organizacyjnej. Warto to podkreślić, gdyż w literaturze wyrażony został pogląd, że ograniczenia egzekucji przewidziane w art. 829 pkt 1–6 k.p.c. dotyczą przedmiotów, które należą do osób fizycznych¹⁷. Należy stwierdzić, że ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych stanowi w tym zakresie wyjątek i obejmuje również struktury organizacyjne (kościół i inne związki wyznaniowe, ich jednostki organizacyjne). Nie ma znaczenia okoliczność, czy przedmioty te należą do osób fizycznych czy do kościołów lub innych związków wyznaniowych¹⁸. Przepis art. 829 pkt 6 posługuje się pojęciem „dłużnik”. Zastosowana technika legislacyjna zasługuje na pozytywną ocenę, ze względu na postulowaną zasadę zwięzłości

¹⁶ T.j. Dz.U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 ze zm.; dalej: u.g.w.s.w.

¹⁷ A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2015, s. 654.

¹⁸ M. Romańska [w:] M. Romańska, O. Dumnicka, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 232–233.

aktów prawnych. Odmienne – aczkolwiek wadliwie w warstwie językowej – uregulowano tę kwestię na gruncie regulacji egzekucji administracyjnej, albowiem w dwóch jednostkach redakcyjnych art. 8 § 1 u.p.e.a. przewidziane zostało ograniczenie egzekucji. Ma ono charakter przedmiotowy, lecz wydaje się, że u podstaw przyjętej systematyki leży przyjmowany w doktrynie podział praktyk religijnych. Wyróżnia się m.in. praktyki religijne indywidualne oraz wspólne¹⁹, z tym zaś wiąże się rozróżnienie dwóch kategorii podmiotów wolności wykonywania praktyk religijnych, tj. osób fizycznych oraz kościołów i innych związków wyznaniowych. W art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. mowa jest o „przedmiotach” służących do wykonywania praktyk religijnych zobowiązanego i członków jego rodziny, z kolei art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. stanowi, że nie podlegają egzekucji „rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństwa lub do wykonywania innych praktyk religijnych albo będące obiektami kultu religijnego, choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki”. Wydaje się, że zastosowana systematyka wewnętrzna art. 8 § 1 u.p.e.a. wyraża wolę ustawodawcy do zagwarantowania wolności wykonywania praktyk religijnych poprzez wyłączenie „przedmiotów” („rzeczy”) spod egzekucji, z uwzględnieniem rodzaju tych praktyk. W art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. wspomina się o rzeczach służących do wykonywania praktyk religijnych w kościołach lub innych domach modlitwy, a więc uprawnione wydaje się wnioskowanie, że w art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. ustawodawca wyłącza spod egzekucji te przedmioty, które służą do wykonywania praktyk religijnych niekultywowanych w kościele lub innym domu modlitwy. Będą to praktyki religijne o charakterze indywidualnym, dokonywane we własnym zakresie przez zobowiązanego będącego osobą fizyczną. Można zatem przyjąć, że art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. dotyczy przedmiotów posiadanych przez zobowiązanego – osobę fizyczną, gdyż wspomina się w tym przepisie również o zobowiązanym i członkach jego rodziny. W odrębnym zaś punkcie (art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a.) ograniczenie egzekucji dotyczy „rzeczy” służących do wykonywania zbiorowych praktyk religijnych,

¹⁹ R. Sztachmiller [w:] *Leksykon...*, *op. cit.*, s. 319.

które odbywają się w „kościelach lub w innym domu modlitwy”. Właścicielem takich przedmiotów pozostaje zwykle kościół lub inny związek wyznaniowy. W literaturze już dawno temu wskazano, że wyłączenie przedmiotów służących do odprawiania nabożeństw lub innych praktyk w kościołach lub domach modlitwy oraz obiektów kultu religijnego ma na celu poszanowanie „konstytucyjnej zasady swobodnego pełnienia funkcji religijnych przez związki wyznaniowe (por. art. 82 Konstytucji PRL)”²⁰. Pogląd ten pozostaje w pełni aktualny na gruncie obowiązującej Konstytucji. Jedynie taka interpretacja wspomnianych uregulowań z art. 8 § 1 u.p.e.a. tworzy pewną uzupełniającą się całość. Może jednak dziwić fakt, że w art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. użyto określenia „przedmioty”, a w art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. występuje pojęcie „rzeczy”. Oba te zwroty odnoszą się do składników majątkowych zobowiązanego, które służą do wykonywania praktyk religijnych. Ustawodawca zróżnicował przeznaczenie tych „przedmiotów” („rzeczy”), nawiązując do rodzaju praktyk religijnych, tj. o charakterze indywidualnym, prywatnym (art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a.) oraz o charakterze zbiorowym, publicznym, a więc sprawowanych przez kościół, związek wyznaniowy (art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a.).

Trzeba jednak wyrazić zastrzeżenie w kwestii określenia katalogu osób fizycznych, które w świetle regulacji egzekucji sądowej korzystają z ochrony w związku z wyłączeniem spod egzekucji przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Warto bowiem dostrzec różnicę w zakresie redakcji językowej, jaka zachodzi między treścią językową art. 829 pkt 6 k.p.c. a przepisami: art. 829 k.p.c. pkt 1, 2, 3, 5 oraz art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. Zestawienie tych przepisów *prima facie* prowadzi do wniosku, że na gruncie egzekucji sądowej w przypadku podmiotów będących osobami fizycznymi istnieje węższy krąg osób, które pozostają objęte ochroną w związku z ograniczeniem egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Mianowicie art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. zapewnia zobowiązanemu i **członkom jego rodziny** gwarancję, że przedmioty niezbędne do wykonywania praktyk religijnych nie będą podlegały egzekucji administracyjnej.

²⁰ Z. Leoński [w:] R. Hauser, Z. Leoński, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 24.

A zatem art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. zapewnia ochronę nie tylko zobowiązanemu, lecz także członkom jego rodziny. Pojęcie członków rodziny zobowiązanego ma szeroki zakres i należy do tej grupy zaliczyć małżonka, krewnych, powinowatych, bez względu na stopień pokrewieństwa i powinowactwa²¹. Ograniczenie egzekucji dotyczyć będzie również konkubentów, a także ich dzieci, gdy łączy ich „(...) więź wspólnego pożycia, a razem z dziećmi tworzą wspólnotę rodzinno-gospodarczą”²². Do członków rodziny zobowiązanego należy zaliczyć też dzieci, dla których rodzina zobowiązanego stanowi rodzinę zastępczą²³.

Natomiast w art. 829 pkt 6 k.p.c. mowa jest jedynie o przedmiotach służących dłużnikowi do wykonywania praktyk religijnych i nie wspomina się w tym przepisie o członkach rodziny. Może to dziwić, albowiem pozostałe punkty art. 829 k.p.c., przewidujące wyłączenia określonych przedmiotów spod egzekucji, wyraźnie chronią również inne podmioty, co znajduje wyraz w ograniczeniu dopuszczalności egzekucji skutkującej uniemożliwieniem zobowiązanemu zaspokojenia potrzeb „będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny” (por. art. 829 pkt 1, 2, 3, 5, 9 k.p.c.). Powstaje zatem pytanie, czy na gruncie art. 829 pkt 6 k.p.c. ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych występuje jedynie wówczas, gdy służą one zobowiązanemu, natomiast przepis ten nie dotyczy takich przedmiotów, z których korzystają wraz z dłużnikiem także członkowie jego rodziny. Przyjęcie takiej interpretacji wydaje się nie do zaakceptowania ze względu na konieczność zachowania spójności aksjologicznej systemu prawnego. Nie ma bowiem żadnych racjonalnych przesłanek, aby różnicować zakres podmiotów, którym zapewnia się ochronę prawną w sferze wolności wykonywania praktyk religijnych (w związku z zakazem egzekucji przedmiotów służących do tych praktyk) w zależności od tego, czy jest to egzekucja sądowa czy administracyjna.

²¹ A. Skoczylas, W. Piątek [w:] R. Hauser, A. Skoczylas, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 54.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

Wykładnia treści normatywnej przepisu art. 829 pkt 6 k.p.c. powinna zatem prowadzić do wniosku, że ograniczenie egzekucji sądowej dotyczy przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych zarówno wówczas, gdy korzysta z nich dłużnik, jak i wtedy, gdy służą one też członkom jego rodziny. Na poparcie tej tezy odwołam się do analogicznego problemu interpretacyjnego, jaki wystąpił przy ustaleniu zakresu wyłączenia spod egzekucji „przedmiotów niezbędnych do nauki”. Sąd Najwyższy, dokonując interpretacji art. 829 pkt 6 *in principio* k.p.c., wyraził stanowisko, że wyłączeniu podlegają również takie przedmioty, które są niezbędne do nauki innym osobom w rodzinie²⁴. Przyjęcie takiego poglądu w odniesieniu do przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych wydaje się jeszcze bardziej uzasadnione niż w przypadku przedmiotów niezbędnych do nauki, jeśli weźmiemy pod uwagę zróżnicowany zakres przydatności poszczególnych przedmiotów niezbędnych do nauki ze względu na poziom edukacji szkolnej poszczególnych członków wspólnoty rodzinnej. Natomiast przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych (np. różaniec) mają zwykle uniwersalny charakter i mogą z nich korzystać wszyscy członkowie wspólnoty domowej, niezależnie np. od wieku. Niemniej jednak zmiana legislacyjna przepisu art. 829 pkt 6 k.p.c. wydaje się wskazana.

Jak wspomniano, w ustawie regulującej egzekucję administracyjną zastosowano odmienną technikę legislacyjną w zagwarantowaniu zobowiązanemu wolności wykonywania praktyk religijnych. Samo przyjęcie metody rozproszenia materii nie budzi zastrzeżeń, lecz redakcja językowa art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. wywołuje pewne wątpliwości. Przepis ten przewiduje, że egzekucji nie podlegają „rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństw lub do wykonywania innych praktyk (...)”. Jeżeli zdecydowano się na osobny przepis, tj. art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a., to powinien on zawierać unormowanie, które poprzez ograniczenie egzekucji z przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych zabezpieczy swobodne wypełnianie funkcji kultowych przez

²⁴ Por. uchwała SN z dnia 29.10.1968 r., III CZP 90/68, LEX nr 820.

kościół i inne związki wyznaniowe. Tymczasem pojęcie „kościół” występujące w art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. nie zostało użyte na oznaczenie podmiotu prawa, lecz jako wyróżnienie szczególnego obiektu budowlanego, kategorii zakresowo węższej, mieszczącej się w nadrzędnym pojęciu ustawowym „domy modlitwy”. Przez „inny dom modlitwy” można rozumieć obiekt sakralny niebędący kościołem, w którym sprawowane są nabożeństwa, a więc np. kaplicę, zbór, synagogę, meczet, cerkiew. Nazwy świątyń poszczególnych wyznań religijnych są zróżnicowane. Z punktu widzenia ograniczenia egzekucji administracyjnej i ustalenia, czy mamy do czynienia z „domem modlitwy”, rozstrzygająca pozostaje funkcja danego obiektu. Jedynym przeznaczeniem „domu modlitwy” powinny być cele kultowe, a nie np. mieszkalne, usługowe. Przepis art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. wspomina o rzeczach służących do odprawiania nabożeństwa lub wykonywania innych praktyk w tego typu obiektach. „Rzeczy” te stanowią własność kościołów i innych związków wyznaniowych, a więc to podmioty zinstytucjonalizowane mają zapewnioną w tym przepisie ochronę wolności kultu. Zwykle bowiem takie „rzeczy” nie pozostają w posiadaniu zobowiązanego będącego osobą fizyczną, a więc np. monstrancja, kielich. Należałoby zatem przyjąć, że w przypadku „rzeczy” służących ze swej istoty do wykonywania nabożeństw i innych praktyk religijnych odbywających się w kościele lub innym domu modlitwy (art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a.) nie będą one objęte ograniczeniem egzekucji, jeżeli znajdują się w posiadaniu zobowiązanego będącego osobą fizyczną. Argumentem przemawiającym za taką interpretacją przepisu jest założenie, że art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. zabezpiecza wolność wykonywania praktyk religijnych przez daną osobę fizyczną. Takimi przedmiotami mogą być np. monstrancja, kielich, które to niewątpliwie stanowią rzeczy służące do odbywania praktyk religijnych w kościele. Posiadanie takich przedmiotów przez osobę fizyczną niebędącą uprawnioną w świetle prawa kościelnego do korzystania z nich w celach kultowych powoduje, że nie będą one wyłączone z egzekucji. Może zachodzić bowiem obawa, że ktoś w ten sposób „ulokuje” majątek w celu udaremnienia egzekucji. Podobnie będzie w przypadku, gdy ktoś kolekcjonuje tego typu przedmioty i nie

służą mu one do praktykowania religii. Trzeba bowiem chronić te przedmioty, które przez konkretny podmiot są rzeczywiście wykorzystywane do wykonywania praktyk religijnych. Należy zatem przyjąć, że rzeczy służące do odprawiania nabożeństw w kościołach i innych domach modlitwy nie podlegają egzekucji, gdy ich właścicielem pozostaje kościół lub inny związek wyznaniowy. Wniosek ten wynika z wykładni celowościowej przepisów art. 8 § 1 u.p.e.a. *De lege ferenda* należy postulować zmianę treści powyższego przepisu w omawianym zakresie. Regulacja powinna dotyczyć zakazu egzekucji przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych przez kościół lub inny związek wyznaniowy. W tym miejscu dochodzimy do konieczności ustalenia katalogu wspólnot religijnych korzystających z ograniczenia egzekucji.

Przepisy art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. nie określają, czy ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych dotyczy wyłącznie kościołów i innych związków wyznaniowych o uregulowanym statusie prawnym czy także wspólnot religijnych istniejących faktycznie. Kwestia ta wymaga rozstrzygnięcia. W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że w prawie polskim nie przewidziano obowiązku uregulowania statusu prawnego zrzeseń o charakterze światopoglądowym²⁵. W ramach realizacji wolności religii w pełni dopuszczalne jest więc funkcjonowanie grupy o profilu religijnym jedynie jako zbiorowości, zrzeczenia o charakterze socjologicznym. Trybunał Konstytucyjny przyjmuje, że „wolność religii ujmowana jest w normie konstytucyjnej bardzo szeroko, obejmuje wszystkie religie i przynależność do wszelkich związków wyznaniowych, a zatem nie jest ona ograniczona do uczestnictwa we wspólnotach religijnych tworzących formalną, wyodrębnioną strukturę organizacyjną i zarejestrowaną w stosownych rejestrach prowadzonych przez władzę publiczną”²⁶. Niemniej jednak z faktu uregulowania statusu prawnego wspólnoty religijnej

²⁵ Zob. A. Mezglewski [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 250.

²⁶ Wyrok TK z dnia 16.02.1999 r., SK 11/98, LEX nr 36175.

wynika szereg uprawnień przewidzianych tylko dla takich grup. Tak jest np. w przypadku dopuszczalności organizacji lekcji religii w szkole publicznej (art. 53 ust. 4 Konstytucji), brania udziału w działalności charytatywnej i społecznej kościoła, związku wyznaniowego w zakładach karnych i aresztach śledczych (art. 106 § 2 w zw. z art. 242 § 12 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy²⁷). Z kolei w świetle art. 1 § 3 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy²⁸ jednoczesne zawarcie małżeństwa podlegającego prawu polskiemu w chwili złożenia oświadczenia woli przed duchownym jest dopuszczalne, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. W polskim systemie prawnym położenie prawne wspólnoty religijnej może być uregulowane umową międzynarodową²⁹, ustawą lub decyzją administracyjną³⁰. Rezultat wykładni językowej analizowanych przepisów egzekucyjnych sugerowałby przyjąć, że ograniczenie egzekucji dotyczy przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych wszelkich wyznań, wspólnot religijnych. Wydaje się jednak, że takie założenie może nie zabezpieczać praw wierzącego w odpowiednim stopniu. Istnieje bowiem ryzyko nadużywania przepisów art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. w celu udaremnienia zaspokojenia wierzytelności (wykonania obowiązku) pod pozorem realizowania wolności wykonywania praktyk religijnych przez wspólnotę osób, która swoje zrzeczenie traktuje jako religijne.

²⁷ Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.

²⁸ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 583 ze zm.

²⁹ Zgodnie z art. 25 ust. 4 Konstytucji „stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy”.

³⁰ Należy przy tym pamiętać, że nadal obowiązuje Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nieposiadającego hierarchii duchownej (Dz.U. z 1928 r. Nr 38, poz. 363 ze zm.).

Taka interpretacja wydaje się właściwa także z uwagi na wymóg pewności prawa z punktu widzenia organu egzekucyjnego. Należy bowiem pamiętać, że zgodnie z treścią przepisów o wyłączeniach ograniczenia przedmiotowe egzekucji sądowej i administracyjnej następują z mocy prawa³¹. Dotyczy to również przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Przedmioty wyłączone z egzekucji nie podlegają zajęciu, a jeżeli już do tego doszło – powinny zostać na żądanie dłużnika wyłączone³². Prezentowany jest też pogląd, że wówczas komornik powinien po dokonanych zajęciach uchylić je³³. W razie skierowania egzekucji wobec jednego z przedmiotów postępowanie egzekucyjne podlega w całości lub w części umorzeniu (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.)³⁴. Jeżeli zatem ograniczenie egzekucji wynika *ex lege*, to w przypadku uznania, że przepis chroni przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych systemów religijnych niemających uregulowanego statusu prawnego, organ egzekucyjny może mieć szereg wątpliwości co do wielu przedmiotów (rzeczy), które zdaniem dłużnika (zobowiązane) służą do tego celu. Zwraca się uwagę, że komornik powinien kierować się wyznaniem dłużnika i rodzajem obrzędów, które są w tym systemie wierzeń³⁵. Możliwe będzie korzystanie w tym zakresie z opinii specjalisty religioznawcy. Niektórzy komentatorzy omawianych przepisów wprost przewidują, że ograniczenie egzekucji (administracyjnej) dotyczy „(...) uznawanego przez państwo wyznania (...)”³⁶. Uważam, że ograniczenie egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych dotyczy jedynie wspólnot religijnych o uregulowanej pozycji prawnej. Jest to konsekwencja założenia, że tylko

³¹ W. Siedlecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. B. Dobrzańskiego, M. Lisiewskiego, Z. Resicha i W. Siedleckiego, Warszawa 1969, s. 1135; D. Jankowiak, *Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym*, Wrocław 2011, s. 209.

³² *Ibidem*.

³³ S. Kozik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod kierunkiem Z. Szczurka, Sopot 2005, s. 335.

³⁴ O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Jakubickiego, Warszawa 2015, s. 1163.

³⁵ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2016, s. 1475.

³⁶ W. Piątek, A. Skoczyła [w:] *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 59–60.

takie struktury organizacyjne mogą być podmiotem szczegółowych praw przewidzianych w systemie prawnym. Takim prawem jest ograniczenie egzekucji w odniesieniu do przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Przepisy o ograniczeniu egzekucji, jako wyjątek, nie powinny podlegać wykładni rozszerzającej. W konsekwencji należy przyjąć, że jeżeli dana wspólnota religijna nie ma unormowanego statusu prawnego, to przedmioty wskazywane przez poszczególnych wyznawców jako służące do wykonywania praktyk religijnych nie będą wyłączone spod egzekucji. Trzeba przy tym doprecyzować, że ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych dotyczy wyłącznie kościołów i innych związków wyznaniowych o statusie prawnym unormowanym według polskiego porządku prawnego. Nie obejmuje zatem tych podmiotów wyznaniowych, które mają uregulowane położenie prawne w prawie obcym, lecz nie mają takiej cechy w świetle prawa polskiego.

Należy więc uznać, że wyłączenie dopuszczalności egzekucji z przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych dotyczy jedynie tych wspólnot religijnych (kościół i innych związków wyznaniowych), które mają uregulowane położenie prawne. W polskim porządku prawnym status prawny określony ustawą mają: Kościół katolicki³⁷, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny³⁸, Kościół Ewangelicko-Augsburski³⁹, Kościół polskokatolicki⁴⁰, Starokatolicki Kościół Mariawitów⁴¹, Kościół zielonoświątkowy⁴², Kościół Adwentystów Dnia Siódmego⁴³, Kościół Chrześcijan Baptystów⁴⁴, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny⁴⁵, Kościół Katolicki Mariawitów⁴⁶, gminy wyznaniowe żydowskie⁴⁷,

³⁷ T.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 ze zm.

³⁸ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1726.

³⁹ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 43.

⁴⁰ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1599.

⁴¹ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 14.

⁴² T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 13.

⁴³ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1889.

⁴⁴ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 169.

⁴⁵ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1712.

⁴⁶ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 44.

⁴⁷ T.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1798.

Kościół Ewangelicko-Reformowany⁴⁸, Muzułmański Związek Religijny⁴⁹, Karaimski Związek Religijny⁵⁰. Rozporządzeniem Prezydenta RP uregulowane zostało położenie prawne Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego nieposiadającego hierarchii duchownej. Z kolei w drodze decyzji administracyjnej – według stanu na dzień 17 maja 2016 r. – status prawny mają określone 164 kościoły i inne związki wyznaniowe, a także pięć organizacji międzykościelnych⁵¹. Rejestr jest powszechnie dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

3. Treść ograniczenia egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych

Ustalając treść ograniczenia egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych, należy rozwinąć poczynione we wstępie ustalenia. Konstytucja nie wyróżnia określenia „praktyki religijne”, które występuje w polskich przepisach egzekucyjnych. W nawiązaniu do terminologii z Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁵² Konstytucja przewiduje termin „praktykowanie”, który ma szerszy zakres⁵³. Z kolei w art. 2 pkt 8 u.g.w.s.w. termin „praktyki religijne” użyty został w znaczeniu węższym⁵⁴. Na potrzeby niniejszych rozważań przyjmuję, że formuła „wykonywanie praktyk religijnych”, która zawarta jest w przepisach egzekucyjnych, stanowi jedną z form praktykowania religii (art. 53 ust. 2 Konstytucji). Jak wspomniano, *ratio legis* przepisów art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a. stanowi zabezpieczenie wolności

⁴⁸ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 483.

⁴⁹ Dz.U. z 1936 r. Nr 30, poz. 240 ze zm.

⁵⁰ Dz.U. z 1936 r. Nr 30, poz. 241 ze zm.

⁵¹ <https://mswia.gov.pl/pl/wyznania-i-mniejszosci/relacje-panstwa-z-kosci/13964,Relacje-panstwa-z-Kosciolami-przydatne-informacje-dokumenty-i-akty-prawne.html>.

⁵² Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

⁵³ R. Sztuchmiller, *Praktyki religijne* [w:] *Leksykon...*, *op. cit.*, s. 320.

⁵⁴ *Ibidem*.

kultu. Wykonywanie praktyk religijnych może odbywać się indywidualnie bądź wspólnie z innymi, publicznie bądź prywatnie⁵⁵. Praktyki te mogą polegać na uczestniczeniu w sprawowaniu kultu publicznego, wykonywaniu kultu prywatnego poprzez modlitwę prywatną, podejmowaniu innych zachowań nakazanych albo zalecanych przez doktrynę danego wyznania (np. „posty, pielgrzymki, umartwienia, jałmużna, spełnianie dobrych uczynków”), wykonywaniu czynności rytualnych („rytualne obmycia, spożywanie koszernych potraw”)⁵⁶. W odniesieniu do ograniczenia egzekucji w zakresie przedmiotów służących wykonywaniu praktyk religijnych należy przyjąć, że chodzi przede wszystkim o przedmioty, które mają przeznaczenie do wykonywania takich praktyk. Najczęściej będzie to dotyczyć przedmiotów służących do uprawiania kultu. Z Konstytucji i ustaleń doktryny wynika, że kult ten może mieć charakter publiczny bądź prywatny. Wykładnia terminów „kult publiczny”, „kult prywatny” jest niezbędna do ustalenia treści ograniczenia egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Artykuł 19 ust. 1 u.g.w.s.w. stanowi, że kościoły i inne związki wyznaniowe na zasadach równouprawnienia korzystają ze swobody pełnienia funkcji religijnych. Wypełniając te funkcje religijne, kościoły i inne związki wyznaniowe mogą organizować i publicznie sprawować kult. Po raz pierwszy termin „kult publiczny” został użyty w Ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁷. Jej art. 15 ust. 1 przewiduje, że organizowanie i sprawowanie kultu publicznego podlega władzy kościelnej. Kult publiczny sprawowany jest przez osoby mające do tego uprawnienia przyznane przez władze danej wspólnoty religijnej (kościół lub innego związku wyznaniowego)⁵⁸. Tego typu czynności mają na celu zaspokojenie potrzeb religijnych wyznawców danej wspólnoty. W odniesieniu do Kościoła katolickiego art. 8 ust. 2 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ A. Mezglewski [w:] A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisz, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 89–90.

⁵⁷ R. Sztymmler, *Kult religijny* [w:] *Leksykon...*, *op. cit.*, s. 197; Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154 ze zm.

⁵⁸ *Ibidem*.

Polską⁵⁹ określa, że organizowanie kultu publicznego należy do władzy kościelnej zgodnie z przepisami prawa kanonicznego i zachowaniem odpowiednich przepisów prawa polskiego. Termin „kult publiczny” występuje w dziesięciu ustawach regulujących status prawny poszczególnych związków wyznaniowych⁶⁰: Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Kościoła polskokatolickiego, Starokatolickiego Kościoła Mariawitów, Kościoła zielonoświątkowego, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Kościoła Chrześcijan Baptystów, Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego, Kościoła Katolickiego Mariawitów, gmin wyznaniowych żydowskich. Z kolei w ustawie określającej położenie prawne Kościoła Ewangelicko-Reformowanego występuje zwrot „publiczne czynności religijne”. Ustawy te przewidują, że kult publiczny sprawowany jest swobodnie i podlega wyłącznie władzy kościoła, związku wyznaniowego⁶¹.

Kult publiczny sprawowany jest w budynkach sakralnych, a więc obiektach przeznaczonych na ten cel⁶². Ograniczeniu egzekucji będą podlegały wszelkie przedmioty materialne służące do wykonywania praktyk religijnych, a więc np. kultu publicznego i prywatnego. Zakres tych przedmiotów jest szeroki i dotyczy wszelkich rzeczy, które wykorzystywane są w trakcie wykonywania praktyk religijnych, a więc np. kielichy, monstrancje, krzyże, obrazy święte, figury świętych, ikony, naczynia liturgiczne, szaty liturgiczne⁶³. Przykłady przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych podał Sąd Najwyższy na kanwie uchwały z 1969 r., w której wyraził tezę, że „wykaz majątku złożony przez przedstawiciela parafii Kościoła Rzym.-Kat., jak również innych wyznań religijnych powinien zawierać przedmioty, które nie służą z samego przeznaczenia do wykonywania praktyk religijnych oraz te, które jedynie w konkretnym wypadku służą pośrednio do

⁵⁹ Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

⁶⁰ R. Szttychmiller, *Kult religijny* [w:] *Leksykon...*, *op. cit.*, s. 197.

⁶¹ *Ibidem*, s. 198.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Przykładowe wyliczenia np.: K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1476.; W. Piątek, A. Skoczylas, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 60.

wykonywania tych praktyk. Nie wymagają natomiast zamieszczenia w wykazie majątku przedmioty służące z samego przeznaczenia do wykonywania praktyk religijnych, a więc takie, jak urządzenie świątyni (zakrystii), szaty i naczynia liturgiczne, figury świętych, krzyża itp.". Osoby wyznające daną wiarę mogą podejmować indywidualne praktyki religijne dokonywane przez jednostkę w zakresie odczuwanych przez nią potrzeb religijnych. Przyjmuje się, że „praktyki religijne prywatne są to te czynności religijne, które są wykonywane przez całą rodzinę lub poszczególnych jej członków poza kościołem, najczęściej w domu rodzinnym”⁶⁴. Przedmiotami służącymi do prywatnych praktyk religijnych mogą być np. różaniec, modlitewnik, Pismo Święte, krzyże, obrazy święte, teksty do medytacji⁶⁵.

Kwestią decydującą o wyłączeniu spod egzekucji pozostaje przeznaczenie rzeczy, a nie ich wartość⁶⁶. Artykuł 829 pkt 6 k.p.c. przewiduje ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących wykonywaniu praktyk religijnych *in genere*, bez podkreślania, że dotyczy ono także kosztowności lub przedmiotów o znacznej wartości. Z kolei w art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. ustawodawca doprecyzował, że nie podlegają egzekucji „rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństwa lub do wykonywania innych praktyk religijnych albo będące obiektami kultu religijnego, choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki”. Występujący w tym przepisie *passus* „choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki” wynika z nieistniejącego już zróżnicowania zakresu wyłączeń spod egzekucji przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Mianowicie w pewnym okresie przepisy regulujące egzekucję administracyjną przewidywały wyjątek od ograniczeń egzekucji w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych, które należały do osoby fizycznej. Obowiązywała bowiem regulacja § 4 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 września 1966 r. w sprawie wykonania ustawy

⁶⁴ R. Sztymmler, *Praktyki religijne* [w:] *Leksykon...*, *op. cit.*, s. 323.

⁶⁵ R. Sztymmler, *Kult religijny* [w:] *Leksykon...*, *op. cit.*, s. 199.

⁶⁶ W. Piątek, A. Skoczylas, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 59; A. Marciniak, *op. cit.*, s. 241.

o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁶⁷, zgodnie z którą „nie uważa się za niezbędne do wykonywania praktyk religijnych przedmiotów będących kosztownościami, to jest wykonanych ze złota lub platyny albo wysadzanych kamieniami szlachetnymi, perłami lub innymi drogimi materiałami”. Natomiast § 4 ust. 3 tego aktu stanowił, że nie podlegały egzekucji „rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństwa lub do wykonywania innych praktyk religijnych albo będące obiektami kultu religijnego, choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki”. Treść przepisu § 4 ust. 3 rozporządzenia zawarta została w obecnym art. 8 § 1 pkt 19 u.p.e.a., a przepis zawierający ograniczenie wobec osób fizycznych nie został przewidziany w art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. *De lege lata* wartość przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych nie podlega egzekucji administracyjnej, gdy zobowiązanym jest zarówno osoba fizyczna, jak i kościół lub inny związek wyznaniowy. Uchylenie rozporządzenia czyni frazę „choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki” zbędną i należy postulować zmianę redakcyjną przepisu.

Kwestią wymagającą ustalenia pozostaje odpowiedź na pytanie, czy ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów służących wykonywaniu praktyk religijnych dotyczy ich w każdym przypadku, czy jedynie wówczas, gdy są one faktycznie wykorzystywane przez dłużnika (zobowiązanego) lub jego członków rodziny do wykonywania praktyk religijnych. Można wyobrazić sobie sytuację, że mamy do czynienia z przedsiębiorcą, który prowadzi działalność gospodarczą polegającą na produkcji i sprzedaży dewocjonaliów, a więc przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Warto rozważyć taki stan faktyczny. Możliwe są dwie interpretacje. Pierwsza polega na przyjęciu, że ograniczeniu egzekucji będą podlegały wszystkie przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych, a więc zarówno te, które faktycznie są wykorzystywane w chwili oceniania dopuszczalności zajęcia przedmiotu (rzeczy), jak i te, które dopiero w przyszłości będą używane w takim charakterze. Za przyjęciem wąskiej interpretacji przemawia

⁶⁷ Dz.U. z 1966 r. Nr 45, poz. 279 ze zm.

uwzględnienie *ratio legis* przepisów art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a. Przyjmuje się, że ograniczenie egzekucji nie dotyczy „(...) przedmiotów podobnego rodzaju, którymi dłużnik handluje, które kolekcjonuje lub wyrabia”⁶⁸. Celem tych przepisów ma być zabezpieczenie wolności wykonywania praktyk religijnych osób fizycznych oraz kościołów i innych związków wyznaniowych. Należy przy tym dodać, że chodzi tu o zabezpieczenie wolności podmiotów w jakimś stopniu zindywidualizowanych, a więc konkretnego dłużnika (zobowiązanego) czy też kościoła lub innego związku wyznaniowego. Przedsiębiorcy prowadzącemu obrót handlowy przedmiotami do wykonywania praktyk religijnych nie służą one do sprawowania aktów religijnych, więc nie ma podstaw do zaistnienia przesłanek wyłączenia dopuszczalności egzekucji.

Z punktu widzenia statusu kościołów i innych związków wyznaniowych kwestią sporną pozostaje ustalenie, czy nieruchomości mogą stanowić de-sygnat zwrotu „przedmiot służący do wykonywania praktyk religijnych” (art. 829 pkt 6 k.p.c., art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a.) oraz „rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństwa lub do wykonywania innych praktyk religijnych albo będące obiektami kultu religijnego” (art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a.). W piśmiennictwie wskazuje się, że gdy pierwotna wersja ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji nie zawierała środka egzekucyjnego egzekucji z nieruchomości, to omawiany przepis nie dotyczył nieruchomości służących do wykonywania kultu religijnego. Rozszerzenie katalogu środków egzekucyjnych w egzekucji administracyjnej wymaga zatem zastosowania wykładni celowościowej⁶⁹. Przepis o ograniczeniu egzekucji nie obejmował nieruchomości związanych z kultem religijnym, a obecnie, gdy wprowadzono taki środek, zostały one objęte ograniczeniem⁷⁰. Występuje jednak pogląd odmienny, że dawniej – jeżeli po wyczerpaniu składników majątkowych, z których można było prowadzić

⁶⁸ W. Siedlecki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1137.

⁶⁹ P. Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 72.

⁷⁰ *Ibidem*.

egzekucję administracyjną, prawodawca dopuścił możliwość zwrócenia się do sądu powszechnego z wnioskiem o wszczęcie egzekucji – to należało przyjąć, iż istniejące w ówczesnym stanie prawnym ograniczenie egzekucji w zakresie przedmiotów związanych z wykonywaniem praktyk religijnych obejmowało także nieruchomości⁷¹. Autor ten stwierdza, że również na gruncie egzekucji sądowej ograniczenie egzekucji obejmowało nieruchomości związane z praktykami religijnymi⁷².

Odnosząc się do tej kwestii, trzeba wyrazić zastrzeżenia co do terminologii przyjętej przez ustawodawcę w art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. W art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz w art. 8 § 1 pkt 9 u.p.e.a. użyto wyrazu „przedmiot”, a w przepisie art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. występuje słowo „rzecz”. Może to dziwić, gdyż – jak się wydaje – w obu ustawach w istocie chodzi o określenie takich samych składników majątkowych dłużnika (zobowiązanego), które – ogólnie rzecz ujmując – służą do wykonywania praktyk religijnych. Zakaz interpretacji synonimicznej zabrania nadawania różnym zwrotom tego samego znaczenia. Według słownika wyraz „przedmiot” oznacza „realny, fizyczny element otaczającego świata”⁷³. Rzecz stanowi „przedmiot materialny (także w znaczeniu prawnym), często w przeciwstawieniu do istoty żywej”⁷⁴. „Rzecz” jako pojęcie języka prawnego ma utrwalone znaczenie nadane Ustawą z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁷⁵. W świetle art. 45 k.c. rzeczami są wyłącznie przedmioty materialne⁷⁶. Rzeczy dzielą się na ruchome (ruchomości) i nieruchome (nieruchomości)⁷⁷. Przyjęcie założenia, że ustawodawca nadaje odmienne znaczenie terminom „przedmiot” i „rzecz” w odniesieniu do ograniczenia egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie składników majątkowych służących do wykonywania praktyk religijnych, prowadzi *ad absurdum*. Należy przyjąć, że ograniczeniu egzekucji podlegają

⁷¹ D.R. Kijowski, *Ustawa o postępowaniu...*, *op. cit.*, s. 248.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Hasło: przedmiot [w:] *Mały słownik...*, *op. cit.*, s. 643.

⁷⁴ Hasło: rzecz [w:] *Mały słownik...*, *op. cit.*, s. 727.

⁷⁵ T.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 380 ze zm.; dalej: k.c.

⁷⁶ J. Ignatowicz [w:] J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2009, s. 19.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 20.

te składniki majątkowe dłużnika (zobowiązanego), które służą do wykonywania praktyk religijnych. Będzie to obejmować zarówno rzeczy ruchome, jak i rzeczy nieruchome, które są potrzebne do wykonywania praktyk religijnych. Wynika to z wykładni funkcjonalnej, mającej na uwadze wartości, które leżą u podstaw przepisów art. 829 pkt 6 k.p.c. i art. 8 § 1 pkt 16 u.p.e.a. Do nieruchomości, które będą podlegały wyłączeniu spod egzekucji, należy zaliczyć obiekty kultu religijnego, a więc obiekty sakralne oraz cmentarze⁷⁸. Ograniczenie egzekucji nie będzie dotyczyć tych obiektów, które nie służą wykonywaniu kultu religijnego, lecz celom administracyjnym, gospodarczym⁷⁹. Wyłączenie nie będzie dotyczyć takich nieruchomości, które stanowią własność kościoła lub innego związku wyznaniowego i przeznaczone są na działalność mieszkalną (plebania), gospodarczą (np. wydawnictwo, sklep), a więc nie są przeznaczone do wykonywania praktyk religijnych. Nieruchomość lokalowa może być uznana za świątynię (dom modlitwy) jedynie wówczas, gdy wyłącznym przeznaczeniem takiego obiektu będzie wykonywanie praktyk religijnych i nie będzie on równocześnie pełnić innych funkcji, np. mieszkalnych, usługowych. Za uwzględnieniem nieruchomości jako „rzeczy”, „przedmiotu” służącego do wykonywania praktyk religijnych mogą przemawiać dwa argumenty. Po pierwsze, mając na uwadze fakt, że ograniczenia egzekucji zawarte w art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a. mają charakter przedmiotowy, wydaje się zasadne uwzględnienie statusu prawnego kościołów i innych związków wyznaniowych, którym przysługuje prawo do uprawiania kultu publicznego, a więc prawo wykonywania praktyk religijnych. Po drugie, warto odwołać się do motywów ograniczenia egzekucji w zakresie przedmiotów kultu religijnego. Celem ustawodawcy pozostaje ochrona uczuć religijnych dłużnika (zobowiązanego). W przypadku nieruchomości służącej wykonywaniu praktyk religijnych chodzi o ochronę uczuć nie tylko dłużnika (zobowiązanego), lecz także grupy wyznawców, dla której nieruchomość wraz ze świątynią stanowi miejsce kultu.

⁷⁸ H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część trzecia. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2006, s. 174; P. Przybysz, *Postępowanie...*, op. cit., s. 73.

⁷⁹ *Ibidem*.

4. Podsumowanie

Polski ustawodawca zagwarantował w przepisach egzekucyjnych wolność wykonywania praktyk religijnych, co z pewnością zasługuje na aprobatę. Treść językowa przepisów prawnych zawartych w obu ustawach budzi pewne zastrzeżenia ze względu na zasady prawidłowej legislacji. Niektóre wątpliwości interpretacyjne mogą zostać rozstrzygnięte w drodze zastosowania odpowiednich metod wykładni prawa. Nie ulega jednak wątpliwości, że stanem pożądanym pozostaje taki tekst ustawy, który nie wymaga podjęcia dodatkowych zabiegów interpretacyjnych w sprawach o zasadniczym znaczeniu. Mankamenty, które przedstawiłem, powinny zostać poprawione w ramach nowelizacji przepisów. Różnice w redakcji językowej art. 829 pkt 6 k.p.c. oraz art. 8 § 1 pkt 9 i 16 u.p.e.a. mogą zaskakiwać, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że uchwalenie tych aktów prawnych dzieli rok i siedem miesięcy. Oceniając obowiązujące uregulowania pod kątem wyważenia dwóch wartości, tj. ochrony praw wierzyciela oraz wolności sumienia i religii dłużnika (zobowiązane), należy przyjąć, że interesy te zachowują równowagę, co zostaje zapewnione przez odpowiednią interpretację przepisów, które swoją lakonicznością mogą stwarzać pole do szerokiej interpretacji. Kluczowe pozostaje wyważenie wartości, które leżą u podstaw ograniczeń egzekucji sądowej i administracyjnej w zakresie przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych. Tą wartością pozostaje zapewnienie dłużnikowi (zobowiązanemu) prawa do realizacji uprawnienia wynikającego z wolności sumienia i religii, tj. prawa do praktykowania religii.

Recenzja monografii
dr. Marcina Uliasza
*Postępowanie w sprawach
o zabezpieczenie spadku,
spis inwentarza i wykaz
inwentarza*, Wolters Kluwer
2016

Monografia książkowa *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku, spis inwentarza i wykaz inwentarza* została poświęcona problematyce postępowania w sprawach o zabezpieczenie spadku i spis inwentarza. Publikacja ta zasługuje na szczególną uwagę ze względu na wejście w życie Ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 539), która gruntownie znowelizowała przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące postępowania w sprawach o zabezpieczenie spadku i spis inwentarza. Oprócz tego nowelizacja wprowadziła instytucję wykazu inwentarza, która stanowi *novum* w polskim prawie cywilnym.

Monografia jest szczególnie również z tego powodu, że podjęta w niej problematyka nie została dotychczas kompleksowo omówiona w polskim

piśmiennictwie prawniczym. Zagadnienie to było przedmiotem opracowań, jednak z uwagi na zmiany ustawodawcze częściowo utraciły one aktualność, chociaż pewne rozważania mogą być jeszcze wykorzystywane. Wybór tematu należy uznać za bardzo trafny, albowiem monografia jest odpowiedzią na zapotrzebowanie – ze strony zarówno teoretyków, jak i praktyków – na całościowe omówienie przedmiotowej kwestii.

Monografia składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem i zwieńczonych zakończeniem. W każdym rozdziale zastosowano dodatkowy podział na punkty, co znacznie ułatwia poruszanie się po książce.

W rozdziale pierwszym (najobszerniejszym) omówiono postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku. Autor rozpoczął rozważania od rysu historycznego zabezpieczenia spadku oraz jego głównych celów i funkcji, które ma ono pełnić. Następnie omówiono charakter postępowania o zabezpieczenie spadku, jego stadia i zakres przedmiotowy. W dalszej części tego rozdziału zajęto się obszernym przedstawieniem organów procesowych, które w sprawach o zabezpieczenie spadku podejmują czynności w fazie zarówno orzeczniczej, jak i wykonawczej. Nadto omówiono: zagadnienie uczestników postępowania o zabezpieczenie spadku, podstawę zabezpieczenia, przebieg stadium jurysdykcyjnego, formę orzeczeń wydawanych w przedmiotowym postępowaniu, dopuszczalność stosowania środków zabezpieczenia spadku oraz przysługujące środki zaskarżenia od orzeczeń wydawanych w postępowaniu o zabezpieczenie spadku.

W końcowych czterech punktach rozdziału pierwszego przedstawiono: zagadnienie możliwości zmiany środka zabezpieczenia, uchylenie zabezpieczenia spadku, obowiązki notyfikacyjne sądu oraz szczególne tryby zabezpieczenia spadku (w ostatnim punkcie poruszono m.in. kwestię zabezpieczenia spadku po cudzoziemcach).

Rozdział drugi został poświęcony postępowaniu w sprawach o spis inwentarza. Po rysie historycznym omówiono cele, funkcje i charakter postępowania. Przedstawiono regulacje związane ze spisem inwentarza. Oprócz tego zaprezentowano konstrukcję postępowania w spra-

wie o spis inwentarza, jego istotę i skutki. Dość szeroko opisano organy i strony postępowania w przedmiotowych sprawach. Na szczególną uwagę zasługuje punkt omawiający warunki formalne wniosku o sporządzenie spisu inwentarza. Podobnie jak w rozdziale pierwszym przedstawiono również orzeczenia wydawane w tego typu sprawach oraz przysługujące stronom środki zaskarżenia.

W rozdziale trzecim omówiono wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu spadku oraz sporządzeniu spisu. Autor rozpoczął rozważania od trybu wszczęcia i podstawy postępowania wykonawczego. Analogicznie jak w poprzednich rozdziałach przedstawiono organy właściwe do podejmowania czynności w postępowaniu wykonawczym i strony postępowania. W sposób szczegółowy zaprezentowano odpowiednie stosowanie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, a także obowiązki komornika sądowego przy wykonaniu postanowienia o zabezpieczeniu spadku oraz sporządzeniu spisu inwentarza.

Rozdział czwarty stanowi niejako kontynuację rozdziału trzeciego. Omówiono w nim koszty postępowania w sprawach o zabezpieczenie spadku i spis inwentarza (podzielono je na koszty stadium rozpoznawczego i koszty stadium wykonawczego).

Ostatni, piąty rozdział jest poświęcony zagadnieniom związanym z postępowaniem w sprawach o ogłoszenie wykazu inwentarza. W rozdziale tym autor omawia istotę i skutki sporządzenia wykazu inwentarza oraz porównuje instytucję wykazu inwentarza i spisu inwentarza, akcentując istniejące między nimi różnice.

Publikację zamyka zwięzłe zakończenie, w którym autor dokonuje oceny zmian wprowadzonych Ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw.

Muszę podkreślić, że podjęta przez autora próba kompleksowego ujęcia poruszonej problematyki jest bardzo udana. Publikacja jest świetnie przygotowana pod względem zarówno merytorycznym, jak i formalnym. **W recenzowanej monografii trafnie zaakcentowano potrzebę nowelizacji obowiązujących przepisów dotyczących**

kosztów postępowania wykonawczego prowadzonego przez komornika sądowego.

Z dużym uznaniem należy odnieść się do strony edytorskiej publikacji. Przejrzysty układ treści ułatwia korzystanie z opracowania. Idealnym zabiegiem jest podział na rozdziały, z których każdy omawia osobne zagadnienie, ujmując jego kwintesencję. Powyższe rozwiązanie stanowi logiczną i przejrzystą konstrukcję, która z łatwością pozwala odnaleźć się w analizowanym obszarze badawczym. Na pozytywną ocenę zasługuje także szybka reakcja autora na potrzeby praktyki.

Na zakończenie wypada stwierdzić, że istotnym walorem monografii jest bibliografia licząca prawie 100 pozycji, obejmująca nie tylko artykuły, lecz także publikacje zwarte. Pewnym mankamentem książki jest brak krótkiej noty o autorze, która przybliżyłaby czytelnikowi jego postać, w szczególności jego bogaty dorobek naukowy.

Monografia adresowana jest przede wszystkim do praktyków (sędziów, referendarzy sądowych, komorników sądowych, adwokatów, radców prawnych i aplikantów). Pragnę gorąco zarekomendować monografię dr. Marcina Uliasa wszystkim interesującym się problematyką postępowania w sprawach o zabezpieczenie spadku, spis inwentarza i wykaz inwentarza, stanowi ona bowiem znaczący i oryginalny wkład w rozwój postępowania cywilnego.

Komornik sądowy – wyzwania współczesnej gospodarki. Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Gdańsk 4.12.2015 r.

Dnia 4 grudnia 2015 r. w Gdańsku odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Komornik sądowy – wyzwania współczesnej gospodarki”, której organizatorami były Izba Komornicza w Gdańsku przy współpracy z Ośrodkiem Naukowo-Szkoleniowym przy Krajowej Radzie Komorniczej oraz Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Przewodnicząca Rady Izby Komorniczej w Gdańsku Małgorzata Wolny poprosiła dyrektora Ośrodka Naukowo-Szkoleniowego przy KRK Marcina Borka o uroczyste otwarcie konferencji. Podkreśliła, że jest to druga konferencja organizowana we współpracy z Izłą Komorniczą w Gdańsku.

Moderatorem pierwszego panelu dyskusyjnego był dr hab. Jakub Stelina, prof. UG, dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. W tej części konferencji głos zabrali przedstawiciele Uniwersytetu Gdańskiego, tj. dr Lech Kujawski oraz dr Damian Cyman,

a także prof. dr hab. Witold Modzelewski z Instytutu Prawa Podatkowego. Poświęcona ona była sprawom ściśle związanym z wykonywaniem zawodu komornika w kontekście kwestii gospodarczych, jak również obciążeń gospodarczych.

Jako pierwszy głos zabrał dr L. Kujawski, który przedstawił referat pt. *Egzekucja sądowa a wzrost gospodarczy w Polsce w latach 2000–2014*. W pierwszej kolejności referent podkreślił, że przygotowując się do wystąpienia, korzystał ze sprawozdania udostępnionego przez KRK, z bazy Eurostatu, a także z danych dostarczanych przez Główny Urząd Statystyczny. Pierwsza część wystąpienia poświęcona była temu, w jaki sposób kształtowała się egzekucja sądowa. Na wstępie prelegent omówił wykres odzwierciedlający wpływ spraw, liczbę rozpoznanych spraw i tzw. pozostałości, zaznaczając, że są to dane dotyczące wszystkich komorników, sumy spraw wpływających do kancelarii komorniczych w Polsce. Zdaniem dr. L. Kujawskiego liczba spraw wpływających do egzekucji zwiększyła się od ok. 1 mln spraw w 2000 r. do ponad 5,5 mln w 2014 r., co oznacza wzrost o ponad 450%, rokiem przełomowym zaś dla wzrostu liczby spraw był 2009. Zdaniem referenta w dalszym ciągu mamy do czynienia ze zjawiskiem narastającym. Poza zakresem wystąpienia pozostała próba odpowiedzi na pytanie, dlaczego obserwowany jest wzrost spraw kierowanych do egzekucji sądowej. Prelegent zwrócił uwagę na to, że na zjawisko gwałtownego wzrostu liczby spraw kierowanych do egzekucji sądowej nakłada się z pewnością możliwość nieskrępowanego zakładania nowych kancelarii komorniczych, co odzwierciedlone jest również w statystykach potwierdzających wzrost liczby nowych kancelarii komorniczych. Referent dostrzegł też, że w latach 2009–2014 dynamika wpływu spraw była niższa niż w latach poprzednich, co świadczy o tym, że dynamika tworzenia nowych stanowisk komorniczych jest wyższa niż dynamika wpływu spraw. Zdaniem dr. L. Kujawskiego na zjawisko gwałtownego wzrostu liczby spraw i komorników nakładają się dwie bardzo silne tendencje, które można zaobserwować w egzekucji sądowej. Wyraził on pogląd, że egzekucja sądowa najprawdopodobniej

charakteryzowana powinna zostać przez dwa podstawowe wskaźniki, tj. jak długo trwa sama egzekucja sądowa i jak jest ona efektywna. W oparciu o przedstawione dane statystyczne prelegent stwierdził, że gwałtowny wzrost liczby spraw od 2009 r. nie wydłużył ani nie skrócił egzekucji sądowej, wysokości obrazujące zaś czas jej trwania zasadniczo się nie zmieniają. Skuteczność egzekucji sądowej podlega w opinii referenta dosyć gwałtownym zmianom, powodowanym czynnikami, które omówił w dalszej części wystąpienia.

Po pierwsze, prelegent zwrócił uwagę na to, że najważniejszą rzeczą dotyczącą ustalania skuteczności egzekucji sądowej jest konieczność zdefiniowania, czym jest owa skuteczność. W tym miejscu przedstawił on metodologię stosowaną w tym zakresie przez Ministerstwo Sprawiedliwości, zgodnie z którą skuteczność egzekucji sądowej powinna być mierzona jako liczba spraw załatwionych skutecznie do wpływu spraw. Doktor L. Kujawski stanowczo podkreślił, że stosowana przez resort sprawiedliwości metoda jest błędna. Obrazowo omówił on przykładową sytuację sędziego karnisty, dla którego oblicza się wskaźnik liczby osób skazanych na bezwzględne pozbawienie wolności. Konieczne jest w tym wypadku wzięcie pod uwagę liczby skazanych i liczby spraw zakończonych wyrokiem. Gdyby przyjąć metodologię ministerstwa, to należałoby liczyć stosunek liczby osób skazanych do wpływu spraw tego sędziego, co zdaniem referenta jest irracjonalne – jest to błąd merytoryczny, od lat powtarzany przez ministerstwo. Podejmując próbę odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób powinna być liczona skuteczność egzekucji, prelegent podkreślił niezbędność wzięcia pod uwagę liczby spraw zakończonych, w których egzekucja została zakończona, tj. spraw, w których należność została wyegzekwowana, postępowanie umorzono, przekazano do innej jednostki lub załatwiono w inny sposób. Referent zwrócił uwagę na to, że przedstawiciele samorządu komorniczego podnoszą bardzo sensowną uwagę, iż przekazanie do innej kancelarii jest powodowane tym, że dany komornik nie może prowadzić tej konkretnej sprawy w swojej kancelarii.

W dalszej części wystąpienia prelegent zaakcentował tendencję, którą można zaobserwować od 2009 r., zgodnie z którą skuteczność egzekucji sądowej zmalała. Zwrócił on uwagę na to, że skuteczność egzekucji sądowych można liczyć w odniesieniu ogółem – czyli ogółem do liczby spraw, które do komornika wpłynęły, w których zakończył egzekucję, jak również można liczyć ją jako egzekucję spraw lokalnych, tj. pochodzących z danego sądu oraz tych, które wpłynęły jako sprawy z wyboru wierzyciela (które kiedyś pochodziły z art. 8 ust. 5 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji¹, czyli sprawy, które komornik mógł przyjąć nie ze swojego rewiru). Skupiając się wyłącznie na 2014 r., można stwierdzić, że skuteczność egzekucji tzw. spraw lokalnych jest niemal dwukrotnie wyższa od skuteczności spraw z wyboru wierzyciela. Jeżeli chcemy zbadać wpływ egzekucji sądowej na wzrost gospodarczy, okaże się, że skuteczna egzekucja może go zmienić. A ta skuteczność jest inna dla różnego rodzaju spraw.

Referent podkreślił, że w 2014 r. po raz pierwszy wpływ spraw z wyboru wierzyciela przekroczył 50%. Są to sprawy, które często określane są (także przez przedstawicieli samorządu komorniczego) jako niskiej jakości. Ustawa mówi o tym, że w stosunku do nich nie można stosować pełnego wachlarza egzekucji, co powoduje, iż będzie ona mniej skuteczna. Przyczyną takiego stanu rzeczy nie jest niechęć komornika do jej prowadzenia, ale ograniczony wachlarz możliwości. Gwałtowny, istotny wzrost liczby tych spraw notuje się od 2009 r. Na to nakłada się zdaniem prelegenta inna tendencja – te sprawy trafiają nie do wszystkich komorników równo, ale w zasadzie do 10–15% największych kancelarii w Polsce. Obliczając skuteczność egzekucji w tych kancelariach, można stwierdzić, że przekroczyła ona lekko 16%, 85–90% pozostałych kancelarii osiągnęło zaś skuteczność egzekucji prawie na poziomie 30%. Zadaniem referenta było zbadanie, w jaki sposób skuteczna egzekucja wpływa na wzrost gospodarczy. Jest to tym trudniejsze,

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tj. Dz.U. z 2016 r., poz. 1138); dalej: u.k.s.e.

że sama skuteczność egzekucji podlega dwóm istotnym i silnym czynnikom. Dwie wspomniane przez dr. L. Kujawskiego tendencje, tj. do koncentracji wpływu spraw i do wpływu spraw z wyboru wierzyiciela, determinują skuteczność egzekucji. W tym miejscu przedstawił on dwa zasadnicze wykresy leżące u podstaw prezentowanych w wystąpieniu hipotez. W konkluzjach tej części wystąpienia podkreślił on, że niemal w 84% skuteczność egzekucji determinowana jest omówionymi czynnikami, które najpierw trzeba wyeliminować, aby stwierdzić, czy zależy ona od wzrostu gospodarczego bądź czy wzrost gospodarczy zależy od skutecznej egzekucji. Referent zaznaczył, że są to główne tendencje, które można zaobserwować na przestrzeni lat objętych okresem badania.

Kolejna część wykładu poświęcona była produktowi krajowemu brutto (PKB), służącemu do pomiaru wzrostu gospodarczego, który z punktu widzenia ekonomisty jest sumą bilansującą produkcję globalną, podatki oraz dotacje. Kształtowanie się wzrostu PKB porównane zostało ze zmianami PKB w Polsce, jak również w 15 krajach członkowskich Unii Europejskiej, oraz ze zmianami w konsumpcji. U podstaw badania leżało stwierdzenie, że zmienność PKB polskiego i europejskiego jest niemal taka sama. Mówiąc o tym, jak skuteczna egzekucja może zmienić PKB, należy pamiętać o tym, że polski PKB naśladuje to, co dzieje się na rynkach światowych. Podejmując próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób możliwe jest zbadanie wpływu egzekucji sądowej na polskie PKB, referent podkreślił, że kwota 8 315 000 000 zł to równowartość wyegzekwowanych należności w 2014 r. przez komorników sądowych, 67 000 000 012 zł to zaś równowartość kwot zgłoszonych do egzekucji. Zaakcentował on w tym miejscu, że skuteczność egzekucji uzależniona jest od trzech podstawowych czynników: a) koncentracji wpływu spraw i wielkości wpływu spraw; b) wzrostu gospodarczego, który uzależniony jest od trendu światowego; c) wyegzekwowanych kwot. Zwrócił on w tym miejscu uwagę na to, że egzekucja sądowa stanowi bardzo niewielki procent PKB. Przedstawił główne założenia teorii ekonomii, mówiącej o dualizmie w zakresie podejścia do PKB, tj. od strony

wytworzenia oraz od strony rozdysponowania. Analizując pierwsze z podejść, prelegent dostrzegł, że między egzekucją sądową a PKB powinna być zależność dodatnia z uwagi na to, iż skuteczna egzekucja traktowana jest jako przychód, a taki przychód – jako wytworzenie PKB. Także w przypadku drugiego podejścia, tj. od strony rozdysponowania, należy spodziewać się zależności dodatniej, najistotniejszą bowiem częścią PKB jest konsumpcja, która w przybliżeniu jest równa dochodowi. Zgodnie z hipotezą badawczą zaprezentowaną w konkluzjach referatu przez dr. L. Kujawskiego wzrost skuteczności egzekucji powoduje wzrost PKB, jak też wzrost PKB ma wpływ na egzekucję sądową i jej skuteczność. Omówione zostały również techniki statystyczne służące w tym przedmiocie.

Drugi referat wygłoszony został przez dr. D. Cymana. Odniósł się on w nim do wpływu egzekucji sądowej na obciążenia podatkowe stron postępowania egzekucyjnego. Na wstępie podkreślił, że ponieważ ma on na uwadze zakres zainteresowania odbiorców konferencji, wygłoszone przez niego tezy odnosić się będą do elementów najistotniejszych z punktu widzenia komornika sądowego. W pierwszej kolejności odniósł się on do podatków mających znaczenie dla komorników sądowych, na początku – do podatku dochodowego od osób fizycznych. Zwrócił on uwagę na to, że komornik sądowy został zakwalifikowany jako płatnik tego podatku, co podyktowane było uznaniem przez ustawodawcę, iż nadmiernym obciążeniem dla podatnika, a w tym przypadku – osoby, która wyegzekwowała swoje wynagrodzenie – byłoby to, aby sama uiszczała ten podatek. Referent podkreślił także, że podatnicy niejednokrotnie nie byli świadomi obowiązku uiszczenia podatku dochodowego od osób fizycznych. Znaczenie miało również to, że wpływy do organów podatkowych nie były zbyt solidne. Prelegent dostrzegł, że do ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych wprowadzono uregulowanie, zgodnie z którym komornik, jeżeli wypłaca świadczenia pracownicze (które egzekwował od zakładu pracy) wierzycielom, jest obowiązany jako płatnik do poboru zaliczki na podatek, stosując do wypłacanych świadczeń najniższą stawkę podatkową. Na tym tle, zdaniem

dr. D. Cymana, pojawiły się pierwsze wątpliwości związane ze zdefiniowaniem samej wypłaty. Zaznaczył on, że komornik nie dokonuje wypłaty, ale przekazuje środki, których źródłem jest egzekucja. Nie łączy go także z pracownikiem inna relacja poza taką, która występuje między wierzycielem a komornikiem. Problem ten został zobrazowany przykładem sytuacji, w której komornik sądowy prowadził egzekucję z nieruchomości, sporządził plan podziału sumy i nie wyodrębnił kwot na poczet zaliczek na podatek dochodowy. Według referenta nałożenie na komornika sądowego obowiązku uiszczania przedmiotowego podatku rodzi bardzo silne obowiązki, funkcja płatnika zobowiązuje bowiem do dokonania odliczenia wysokości zaliczki i wpłacenia na odpowiedni rachunek urzędu skarbowego. Prelegent podkreślił również, że istnieją wątpliwości w zakresie prawnych możliwości dokonania tej opłaty, co potwierdza też stanowisko doktryny prawa cywilnego procesowego, zgodnie z którym przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie do końca upoważniają komornika do dokonywania takich czynności. Odniósł się on także do sytuacji, w której wierzyciel pobrał wynagrodzenie z tytułu kilku miesięcy. Zdaniem referenta – ponieważ dochód został uzyskany w danym miesiącu – zaliczka powinna być pomniejszona o koszty dotyczące tego jednego miesiąca. W tej części wystąpienia zwrócił on uwagę również na kolejny problem natury praktycznej, związany z tym, że niekiedy sądy zasądzają wynagrodzenie w kwocie netto, a czasami w kwocie brutto. Wiąże się z tym kolejny problem, tj. jeżeli wynagrodzenie zostało zasądzone w kwocie netto, to konieczne jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy zwalnia to komornika sądowego z obowiązku pobrania zaliczki i odprowadzenia jej do właściwego urzędu skarbowego. Według prelegenta nie jest to sytuacja bezpieczna z punktu widzenia podatkowego, ponieważ obowiązki płatnika wynikają z ustawy i nie mogą być modyfikowane przez wyrok sądowy. Narusza to jego zdaniem cel wprowadzenia tego unormowania.

Referent w swoim wystąpieniu odniósł się też do obowiązku sporządzenia odpowiednich deklaracji przez komornika sądowego. Narzucony

on został bez możliwości wypełnienia deklaracji, niekiedy bowiem komornik sądowy do ich wypełnienia powinien mieć odpowiednie informacje od wierzyciela, których nie posiada. Pojawia się w tym zakresie problem, czy i w jaki sposób może je wyegzekwować. Prelegent dostrzegł, że istnieją dwa źródła prawne do pozyskiwania informacji. Mówiąc o pierwszym z nich, przywołał on brzmienie art. 2 ust. 5 u.k.s.e., zgodnie z którym komornik sądowy może żądać informacji niezbędnych do prawidłowego prowadzenia postępowania egzekucyjnego, wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia oraz wykonania innych czynności wchodzących w zakres jego ustawowych zadań od wielu wskazanych w tym przepisie podmiotów. Odnosząc się do drugiego źródła, odwołał się on do brzmienia art. 761 ust. 1 k.p.c., zgodnie z którym organ egzekucyjny może żądać od wskazanych podmiotów informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji. Ten zakres, czyli wypełnianie deklaracji, nie mieści się w obrębie egzekucji, ale szerzej rozumianego postępowania egzekucyjnego.

Następnie prelegent rozstrzygnął kwestię tego, czy komornik sądowy jest płatnikiem podatku od czynności cywilnoprawnych, a także czy posiada obowiązki, zobowiązania bądź uprawnienia z nim związane. Zdaniem referenta komornik sądowy nie jest płatnikiem podatku od czynności cywilnoprawnych, obowiązek taki nie został bowiem na niego nałożony żadną normą prawną przez ustawodawcę, w szczególności przez ustawę o podatku od czynności cywilnoprawnych. Prowadzi to do wniosku, zgodnie z którym komornik sądowy ewentualnie powinien poinformować stronę postępowania, że nabycie tego prawa skutkować będzie koniecznością uiszczenia przedmiotowego podatku.

Następnie poruszone zostało zagadnienie podatku akcyzowego. Prelegent podkreślił, że komornicy sądowi wykonujący czynności egzekucyjne są płatnikami akcyzy od sprzedaży dokonywanej w trybie egzekucji z samochodu osobowego niezarejestrowanego wcześniej na terytorium kraju, od którego akcyza nie została zapłacona, zgodnie

z przepisami o ruchu drogowym (art. 103 ust. 1 ustawy o podatku akcyzowym²). Zwrócił on także uwagę na to, że z samochodami osobowymi było dużo wątpliwości dotyczących tego, jaki pojazd jest samochodem osobowym, a jaki – ciężarowym. Referent zauważył, że wielu podatników celowo zmieniało zakwalifikowanie pojazdu osobowego na pojazd ciężarowy po to, aby zapłacić mniejszą akcyzę, a przez to uzyskać niższą cenę samochodu. Zdaniem dr. D. Cymana te wszystkie problemy w przypadku obarczenia komornika obowiązkiem zapłaty podatku spadają na jego barki, jest on bowiem zobowiązany ustalić, czy dane auto rzeczywiście jest samochodem ciężarowym czy też specjalistycznym. Problemy te są jeszcze większe przez brak jednoznacznych wytycznych umożliwiających uznanie danego samochodu za osobowy bądź ciężarowy. Nie decyduje o tym, zdaniem referenta, karta pojazdu, w konsekwencji czego albo komornik sam stwierdzi, co jest głównym przeznaczeniem samochodu, albo wystąpi do biegłego, względnie o interpretację podatkową, co jest najczęściej praktykowane. Odnosząc się do podatku akcyzowego, prelegent poddał pod rozagę kwestię tego, czy komornik sądowy jest płatnikiem podatku akcyzowego w przypadku egzekucji z innych rzeczy lub praw. Przywołał stanowisko niektórych komorników sądowych wskazujące na to, że organy podatkowe niejednokrotnie uważają, iż komornik sądowy powinien płacić akcyzę również od sprzedaży kopalin czy też oleju opałowego. Według referenta działanie takie świadczy o rozszerzaniu obowiązków komornika będącego płatnikiem tego podatku bez wyraźnych podstaw prawnych.

Największe kontrowersje zdaniem dr. D. Cymana związane są z podatkiem VAT. Przywołana została treść art. 18 ustawy o podatku VAT³, zgodnie z którym organy egzekucyjne określone w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz komornicy sądowi wykonujący czynności egzekucyjne w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania

² Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 752).

³ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 710).

cywilnego są płatnikami podatku od dostawy dokonywanej w trybie egzekucji, towarów będących własnością dłużnika lub posiadanych przez niego z naruszeniem obowiązujących przepisów. Skutki te są natury odpowiedzialności podatkowej, ale też karnej. Przepis ten został zaskarżony jako niezgodny z Konstytucją do Trybunału Konstytucyjnego, ale orzekł on zgodność tej regulacji z ustawą zasadniczą. Zdaniem prelegenta orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego nie zakończyło kwestionowania zasadności tego przepisu, co wyrażało się m.in. w wątpliwościach prezentowanych przez Naczelny Sąd Administracyjny w zakresie jego konstytucyjności. Dotyczyły one przede wszystkim tego, że na komorników sądowych nałożono wiele obowiązków związanych z przedmiotowym podatkiem, co wyraża się w konieczności jego poboru, wpłacenia go, wystawienia faktury, choć *de facto* nie mają oni takiej możliwości. W szerokim zakresie referent odniósł się do problematyki związanej z podatkiem dochodowym od towarów i usług, obrazując to przykładami, przy jednoczesnym stawianiu praktycznych pytań. Zaakcentował on również kwestię sankcji i skutków związanych z niedopełnieniem obowiązków stawianych płatnikom. Podniósł, że komornik sądowy ponosi odpowiedzialność podatkową całym swoim majątkiem za podatek, który nie został pobrany, ale też odpowiedzialność karnoskarbową, która może wynikać np. z nieterminowego wpłacenia na rzecz właściwego organu tego podatku.

W konkluzjach wystąpienia prelegent odniósł się do pozostałych praw i obowiązków wynikających z Ordynacji podatkowej⁴, wskazując w pierwszej kolejności na obowiązek sporządzania i przekazywania właściwym organom podatkowym informacji wynikających ze zdarzeń prawnych, które mogą spowodować powstanie zobowiązania podatkowego (art. 84 § 1 Ordynacji podatkowej). Większe problemy pojawiają się z tym przepisem, który wskazuje, że organy podatkowe udostępniają informacje zawarte w aktach spraw podatkowych m.in. komornikom

⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 613).

sądowym (art. 299 § 1 Ordynacji podatkowej). Zdaniem referenta często się zdarza, że organy podatkowe kwestionują zakres pytania komorników, wskazując, iż takie uprawnienia nie istnieją, lub odmawiają odpowiedzi na te pytania. Zauważył on, że w związku z taką sytuacją pojawia się kolejna wątpliwość – czy komornik sądowy ma prawo zwrócić się o wszystkie dane, które uważa za stosowne, a także czy organy podatkowe mają prawo do weryfikowania słuszności zadawanych pytań, ich zakresu i czy mają obowiązek udzielania odpowiedzi. Według prelegenta organy podatkowe nie mają takiego prawa. Komornik sądowy ustala, jaki zakres informacji jest niezbędny do skutecznej egzekucji podatkowej, a organy podatkowe, działając na podstawie obowiązku nałożonego w Ordynacji podatkowej, zobowiązane są do technicznego udzielania tych informacji, bez możliwości merytorycznej weryfikacji.

Jako trzeci głos zabrał prof. dr hab. W. Modzelewski, który odniósł się w swym wystąpieniu do zagadnienia opodatkowania usług komorniczych podatkiem od towarów i usług po zmianach w ustawie. Referat ten miał szczególne znaczenie dla obecnych na sali komorników sądowych ze względu na liczne problemy interpretacyjne i kształtującą się w tym zakresie praktykę, co zostało zasygnalizowane przez dr. D. Cymana. Nawiązując do interpretacji Ministra Finansów dotyczącej podmiotowości komornika jako płatnika podatku VAT, prelegent na wstępie podkreślił, że jest to najważniejszy podatek z punktu widzenia samorządu komorniczego. Pierwsza część wystąpienia poświęcona była zagadnieniu podatnika i wiązała się z udzieleniem odpowiedzi na pytanie, czy możliwe jest przyjęcie poglądu (a także czy jest on zasadny), zgodnie z którym działalność komorników jest czynnością w rozumieniu podatku VAT. Profesor W. Modzelewski odpowiedział jednoznacznie pozytywnie na tak postawione pytanie, zwracając uwagę na konieczność zdefiniowania tego, w jakim przypadku komornik sądowy jest podatnikiem, a w jakim może być. Referent zwrócił uwagę na to, że niejednokrotnie bycie podatnikiem utożsamiane jest z zapłatą. Podkreślił on, że jest to twierdzenie mylne, ponieważ podatnikiem jest się z tytułu czynności,

a pieniądze nią nie są. Zdaniem prelegenta oznacza to, że podatnikiem jest się z tytułu zdarzenia. Zaakcentował on, że z punktu widzenia komorników istotne jest to, kiedy usługa została wykonana, najważniejszą bowiem zasadą w przypadku podatku VAT jest to, iż czynnością jest koniec czynności, co oznacza, iż żaden stosunek prawny nie ma znaczenia. Odpowiadając na pytanie o to, czy i kiedy komornik sądowy jest podatnikiem, konieczne jest – zdaniem referenta – udzielenie odpowiedzi na pytanie o czynność, o usługę i o to, kiedy powstaje to, co jest obowiązkiem podatkowym, tj. kiedy tę czynność wykonamy i zakończymy wykonanie. Prelegent zwrócił uwagę na to, że podatnikiem zostaje się w momencie, kiedy powstaje to, co nazywa się obowiązkiem podatkowym. Momentem tym jest chwila, kiedy czynności komornika zrodzą obowiązek podatkowy, tj. gdy nastąpi moment zakończenia wykonywania danej czynności.

Referent dostrzegł również wyjątki, polegające na tym, że dana czynność jest podzielona na okresy rozliczeniowe, za które przysługuje płatność, lub na okresy rozliczeniowe, za które nie przysługuje płatność, ale są to co najmniej dwa okresy rozliczeniowe następujące bezpośrednio po sobie. Profesor W. Modzelewski podkreślił, że jeżeli dana czynność jest podzielona na okresy rozliczeniowe lub na okresy, za które przysługuje płatność, obowiązek podstawowy powstaje, kiedy zakończy się okres, za który ta płatność przysługuje. Nadto jeżeli podmiot wykonujący czynność przed każdym z tych terminów (zakończenia ostatecznego lub zakończenia danych okresów) otrzyma pieniądze z tytułu przyszłych zdarzeń, to one także rodzą obowiązek podatkowy. Zdaniem prelegenta osoba, która napisała interpretację w przedmiotowym zakresie, zupełnie tego nie rozumie. Interpretacja ta jest wyrazem z góry przyjętego poglądu, który został wyrażony, ale nie został uzasadniony. W konsekwencji konieczne jest opisanie, czym są czynności komornika jako funkcjonariusza publicznego. Drugim poruszonym w trakcie wystąpienia tematem była kwestia komornika sądowego jako płatnika podatku VAT. W pierwszej kolejności referent zwrócił uwagę na to, że wykonaniem

obowiązku płatnika jest określenie wielkości zobowiązania podatkowego, a nie podatku należnego. Podkreślił on także, że komornicy sądowi jako płatnicy nie ustalają zobowiązania podstawowego, zobowiązaniem dla nich jest bowiem podatek należny, który *de facto* nie jest zobowiązaniem podatkowym z tego względu, iż jest nim nadwyżka podatku należnego nad podatkiem naliczonym. W związku z powyższym według prof. W. Modzelewskiego komornicy sądowi nie ustalają zobowiązania podatkowego, ale pobierają podatek od jednego zdarzenia. W dalszej części wystąpienia zaakcentowano to, że konieczność płacenia podatku VAT uzależniona jest od dokonania danej czynności. Zdaniem referenta nie jest możliwe zrównanie czynności cywilnych z czynnościami w rozumieniu podatku od towarów i usług.

W trakcie wystąpienia prof. W. Modzelewski zwrócił uwagę na to, że – biorąc pod uwagę argumentację nie cywilistyczną, ale czysto jurydyczną w dziedzinie prawa podatkowego – należy pamiętać, iż definicja wspólnotowa jest tak pojemna, że każdy może być podatnikiem. W odniesieniu do komorników sądowych prelegent stwierdził, że w 45–55% nie są oni podatnikami. Wyraził on pogląd negujący wszelkie kategoriyczne opinie przedstawicieli doktryny prawa podatkowego w zakresie jednoznacznego wykluczenia bądź zakwalifikowania komorników sądowych do grona podatników. Konieczne jest, zdaniem referenta, przedstawienie argumentów za i przeciw oraz wskazanie skutków bycia podatnikiem z tytułu czynności. Odnosząc się w konkluzjach swojego wystąpienia do interpretacji Ministerstwa Finansów, podkreślił on, że jest to jedynie interpretacja, a nie pogląd doktryny, i zachęcał jednocześnie samorząd komorników do przedstawienia argumentów wskazujących wszystkie okoliczności uzasadniające odmienny pogląd od zaprezentowanego w tym dokumencie, które miałyby przekonać resort finansów. Przesłanki te powinny, zdaniem prelegenta, dotyczyć sensu fiskalnego omawianej operacji związanej z opodatkowaniem czynności komorników podatkiem VAT, a także zasad bycia podatnikiem (fakturowania, ewidencjowania, kwoty należnej itp.).

Po przerwie, w drugiej części konferencji moderowanej przez prof. dr. hab. A. Marciniaka, wystąpili przedstawiciele Uniwersytetu Gdańskiego: dr hab. Anna Machnikowska, prof. UG, oraz dr hab. Jakub Stelina, prof. UG, a także dr Wojciech Wiewiórowski – zastępca Europejskiego Inspektora Ochrony Danych w Brukseli.

Jako pierwsza głos zabrała prof. A. Machnikowska, która podjęła się próby udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy komornik sądowy jest funkcjonariuszem publicznym czy osobą prowadzącą działalność gospodarczą. Na wstępie podkreśliła ona, że poruszenie tego tematu i wiążących się z nim wyzwań może się okazać jednym ze źródeł trwałego rozwiązania problemów związanych m.in. z finansowym aspektem wykonywania zawodu komornika sądowego. Wystąpienie miało charakter syntetyczny, referentka skupiła się na zagadnieniach związanych ze statusem prawnym komornika sądowego. W pierwszej kolejności zwróciła ona uwagę na to, że komornik sądowy jako funkcjonariusz publiczny, ale i osoba prowadząca działalność gospodarczą ma ważne znaczenie dla zidentyfikowania trzech grup problemów, wśród których wskazane zostały: a) istota współczesnego postępowania egzekucyjnego; b) kwestia efektywniejszego rozwiązywania problemów występujących w toku egzekucji sądowej. Zdaniem prelegentki celowe stanie się zweryfikowanie stanu spójności między obecnym modelem postępowania egzekucyjnego a statusem prawnym komornika. Podkreśliła ona, że weryfikacji tej można dokonać na dwa sposoby. Po pierwsze, jest ona możliwa przez przyjęcie zasad postępowania egzekucyjnego jako punktu odniesienia i w dalszej kolejności spojrzenia, jak spójne z nimi są elementy związane ze statusem prawnym komornika. Zdaniem referentki tego rodzaju badania spowodują konieczność zadania pytania o to, jakie cele w pierwszej kolejności powinniśmy osiągnąć w postępowaniu egzekucyjnym. Po drugie, weryfikacja ta możliwa jest przez zastosowanie rozwiązania trudniejszego, polegającego na rozpoczęciu badania spójności od analizy tego, kim powinien być komornik, jakimi cechami powinien dysponować. Mając

wypracowane oczekiwania w zakresie zawodowych kompetencji komornika, można wykorzystać je jako punkt odniesienia do zbudowania podstaw postępowania egzekucyjnego. Według referentki nierozstrzygnięty do końca status prawny komorników odpowiada za część przypadków, w których działania ich przedstawicieli są niezgodne z prawem, wątpliwe prawnie lub za takie uchodzą, mimo że są prawidłowe.

Aby nakreślić ramy omawianej kwestii, należy – zdaniem prelegentki – wskazać najważniejsze elementy, które z jednej strony sytuują komornika jako funkcjonariusza publicznego, a z drugiej – umieszczają go w zupełnie innej przestrzeni. Odnosząc się do komornika jako funkcjonariusza publicznego, referentka zwróciła uwagę na dwa podstawowe elementy, tj. pojęcie stosunku do komornika, ale i charakter czynności, które wykonuje. Według prelegentki to, co umocowuje go w tej przestrzeni, to z jednej strony kwalifikowana ochrona karna, a z drugiej – odpowiedzialność za przestępstwa urzędnicze. Podkreśliła ona, że komornik to organ egzekucyjny, a łączący go ze stronami postępowania egzekucyjnego stosunek ma charakter publicznoprawny, podobnie jak opłaty, które pobiera komornik sądowy. Zwróciła ona również uwagę na to, że powołuje go Minister Sprawiedliwości, a także, iż ciążyą na nim licznie przypisane urzędnikom kompetencje, czy że ma rozbudowany w stosunku do siebie nadzór (judykacyjny, administracyjny, korporacyjny). Co więcej, zdaniem prof. A. Machnikowskiej, za wyrządzone szkody odpowiada komornik, a solidarnie z nim Skarb Państwa. Wyraziła ona pogląd, zgodnie z którym wszystkie te elementy powodują, że komornik sądowy jest silnie umocowany w tej przestrzeni jako funkcjonariusz publiczny. Referentka, analizując te elementy, zastrzegła, że przesądzenie, iż komornik sądowy jest funkcjonariuszem publicznym, nie oddaje jego pozycji ustrojowej. Jest to spowodowane nie tylko tym, że pojawiają się nowe elementy, lecz także tym, iż te wymienione doznają pewnego rodzaju modyfikacji, np. nadzór, któremu jest poddany komornik, w przypadku innych funkcjonariuszy publicznych nie jest tak silnie umocowany.

Prelegentka zwróciła uwagę na fragmentaryczność stanowiska doktryny i judykatury w zakresie statusu komornika jako funkcjonariusza publicznego.

Referentka dostrzegła, że komornik sądowy nie ma pełnej swobody w wykonywaniu swoich czynności, co warunkuje jej zdaniem pojawienie się problemu relacji między statusem komornika sądowego a statusem osoby wykonującej zawód zaufania publicznego. Według prof. A. Machnikowskiej głównym argumentem zmierzającym do zlokalizowania komornika sądowego w przestrzeni innej niż funkcjonariusza publicznego jest działalność na własny rachunek, z którą nierozzerwalnie powiązane jest ryzyko finansowe łączące się z prowadzeniem własnej kancelarii. Przynależność do tej drugiej sfery wiąże się, zdaniem prelegentki, z wieloma obowiązkami. Zwróciła ona uwagę na to, że jednym z nich jest status komornika jako członka korporacji, którą jest samorząd komorniczy. Podkreśliła ona, że współcześnie ze względu na istniejący spór na temat tego, jak powinny wyglądać współcześnie korporacje zawodowe, jak szeroka powinna być ich autonomia oraz czy dojdzie do zmian w najbliższym czasie w tym zakresie, nie wszystko jest dookreślone. W tym miejscu referentka zauważyła, że Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie sygnalizował (m.in. w wyrokach z 2003, 2004, jak też z 2010 r.) problem tego, iż komornik sądowy jest szczególnego rodzaju organem państwowym. Zaznaczyła ona także wielowymiarowość sytuacji prawnej komornika sądowego. Prelegentka dostrzegła, że na tle nowych uwarunkowań pojawiają się dodatkowe spory, ale też nowa wykładnia spraw, co nie sprzyja dokonaniu odpowiedniej analizy. Zwróciła ona uwagę na to, że pewne rzeczy dzieją się poza ustawodawcą, tj. kwestia związana z monopolizacją przez niektóre podmioty dużej liczby wpływających spraw. Zdaniem referentki ta komasacja zaburza inne procesy i stawia pod znakiem zapytania kwestię, czy komornik rzeczywiście jest funkcjonariuszem publicznym wykonującym swe działania osobiście.

Podsumowując swoje wystąpienie, prof. A. Machnikowska podkreśliła, że po dokonaniu analizy stanowiska przedstawicieli doktryny, jak

też judykatury łatwiejsze jest stwierdzenie, kim komornik nie jest, niż kim jest. W konkluzjach zwróciła ona uwagę na stanowiska, które pojawiają się wśród przedstawicieli doktryny. Zgodnie z nimi komornik: a) powinien zostać sprywatyzowany (z zastrzeżeniem że ta prywatyzacja dotyczy finansowej sfery działalności); b) powinien zostać funkcjonariuszem państwowym; c) powinien mieć status prawny wzorowany na pozycji prawnej notariusza. Referentka zaznaczyła, że na pytanie o to, co zrobić w tej sytuacji, z którą mamy do czynienia aktualnie, tj. ze swą dwupoziomowością statusu komornika, należy odpowiedzieć sobie, stosując złożony mechanizm. Po pierwsze, konieczne jest wyznaczenie elementów, których jesteśmy aktualnie pewni, które są wątpliwe, oraz obszarów granicznych. Następnie powinny zostać określone sfery, w których występuje konflikt, a później należy rozstrzygnąć, w jaki sposób powinny zostać one rozwiązane, tj. czy na poziomie ustawodawstwa czy na poziomie wykładni przepisów. Zdaniem prof. A. Machnikowskiej dopiero wówczas będzie możliwe ustalenie statusu prawnego komornika sądowego.

Następnie głos zabrał prof. J. Stelina, który wygłosił referat pt. *Komornik sądowy jako pracodawca*. Na wstępie podkreślił on, że niewątpliwie komornik sądowy jest pracodawcą, i zwrócił uwagę na trzy podstawowe kwestie, tj.: a) jakie umowy zawiera komornik; b) status komornika; c) status zastępcy komornika. Dostrzegł on, że ustawa o komornikach sądowych i egzekucji nie odnosi się w wielu miejscach do problematyki zatrudniania pracowników przez komornika sądowego. Zwrócił on uwagę na dwa podstawowe przepisy w tym zakresie, tj. na art. 27b i 36 u.k.s.e. Zgodnie z art. 27b u.k.s.e. zastępca komornika przeprowadzającego likwidację kancelarii zmarłego albo odwołanego komornika, albo komornika, którego powołanie na stanowisko komornika wygasło z mocy prawa, może rozwiązać umowę o pracę zawartą przez poprzednika z osobą zatrudnioną w tej kancelarii za jednomiesięcznym wypowiedzeniem. Regulacja ta ma też odniesienie do umów zawartych na czas określony.

Natomiast w świetle brzmienia art. 36 ust. 1 u.k.s.e. komornik zatrudnia na podstawie umów: o pracę, o dzieło lub zlecenia pracowników oraz inne osoby niezbędne do obsługi kancelarii, a także ochrony i pomocy w czynnościach w terenie. Komornik zatrudnia również aplikantów i asesorów komorniczych. Zdaniem referenta brzmienie art. 36 u.k.s.e. jest dość niefortunne, użyte bowiem przez ustawodawcę sformułowanie, że komornik zatrudnia, świadczyć może o obligatoryjności zatrudnienia. Według prof. J. Steliny przepis ten obliuguje komornika do korzystania z pomocy innych osób, co prowadzić ma do tego, że on sam jako organ egzekucyjny nie będzie wykonywał wszystkich czynności. Zdaniem prelegenta to, z jakiej formy nawiązania współpracy korzystać będzie komornik, zależy wyłącznie od niego i od tego, w jakim charakterze dana osoba ma być zatrudniona. Wyraził on pogląd, zgodnie z którym komornik nie tyle jest pracodawcą, ile podmiotem zatrudniającym. Pojęcie to jest zdecydowanie szersze, mieści się w nim bowiem zarówno pojęcie pracodawcy zatrudniającego na podstawie umów o pracę, jak i pojęcie podmiotu zawierającego różne umowy cywilnoprawne związane z zatrudnieniem. Zdaniem referenta w katalogu tym zabrakło wskazania umowy o świadczenie usług, tj. umowy-zlecenia.

Wystąpienie prelegenta było bardzo syntetyczne. Odwołał się w nim do statusu komornika w świetle prawa pracy. Podkreślił, że możliwe są dwa pojęcia modelowe jego pozycji w tym aspekcie. Zaznaczył, że pracodawcą jest albo komornik, tj. zatrudnia jako osoba fizyczna w swoim własnym imieniu, albo kancelaria. Referent zaakcentował, że prawo pracy zezwala na to, aby podmiotem zatrudniającym była osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna. Próbując odpowiedzieć na pytanie o to, czy kancelaria jest taką jednostką, zauważył on, że jest ona zespołem środków rzeczowych służącym działalności komorniczej. Prelegent wyraził pogląd, że aby o kancelarii mówić jako o jednostce w rozumieniu przepisów prawa pracy, konieczna byłaby regulacja, która uczyniłaby z niej taki podmiot prawa. Należałoby jego zdaniem przyjąć,

że kancelaria jest zakładem pracy, tj. zespołem mniej lub bardziej zorganizowanych składników służących komornikowi do wykonywania czynności, a to komornik jako osoba fizyczna zatrudnia w kancelarii. Referent dostrzegł, że przy takim założeniu komplikuje się sytuacja zastępcy komornika sądowego, który to problem pojawia się w chwili, gdy komornik zwalnia tę kancelarię bądź z innych powodów przestaje pełnić tę funkcję. Według prelegenta rola zastępcy jest bardzo niewdzięczna ze względu na konieczność przyjęcia, że przejmując daną kancelarię, staje się on pracodawcą. Oznacza to, że zastępca komornika wstępuje w stosunki pracy. Zdaniem referenta istnieje szereg różnych konsekwencji z tego tytułu. Ciekawym spostrzeżeniem było porównanie pracodawcy i pracownika do relacji wierzyciel – dłużnik. Zdaniem prof. J. Steliny, jeśli zastępca komornika rekrutuje się spośród pracowników tej kancelarii, to dochodzi do bardzo rzadko spotykanej konstrukcji, tj. zjawiska zespolenia wierzyciela z dłużnikiem. Oznacza to, że zastępca komornika jako dotychczasowy pracownik (dłużnik) staje się pracodawcą (wierzycielem). Prelegent podkreślił, że z punktu widzenia prawa pracy i prawa cywilnego mamy do czynienia z wygaśnięciem stosunku pracy, ponieważ będąc pracodawcą, zastępca komornika nie może być pracownikiem. Skutkuje to wygaśnięciem stosunku pracy, co nie jest pożądane z punktu widzenia interesu zastępcy komornika. Nadto referent zwrócił uwagę na drugą kwestię, tj. odpowiedzialność, stając się bowiem pracodawcą, zastępca ponosi odpowiedzialność za zobowiązania wynikające ze stosunku pracy. Podsumowując, prof. J. Stelina dostrzegł, że przejęcie kancelarii może skończyć się dla zastępcy komornika nie najcieplej, także z punktu widzenia majątkowego.

Jako trzeci w tej części konferencji głos zabrał dr W. Wiewiórowski – zastępca Europejskiego Inspektora Ochrony Danych w Brukseli. Referent przedstawił nowe ramy prawne ochrony danych osobowych w Unii Europejskiej i ich wpływ na polskie prawo egzekucyjne. W pierwszej kolejności podkreślił on, że unijne rozporządzenie o ochronie danych

osobowych⁵ gruntownie reformuje unijne i krajowe ramy prawne w zakresie ochrony danych osobowych. Stanowi ono przejaw harmonizacji regulacji prawnych dotyczących ochrony danych osobowych w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Prelegent zaznaczył, że aktualnie stosowane mechanizmy służące zabezpieczeniu danych osobowych, jak np. szyfrowanie dysków, ochrona komputerów, telefonów komórkowych, urządzeń przenośnych, będą musiały być dostosowane do nowej rzeczywistości związanej z regulacją prawodawcy unijnego. Wprowadzony zostanie dodatkowy argument, tj. sankcje administracyjne nakładane na tych, którzy nie wypełniają obowiązków nałożonych przez prawodawcę unijnego w zakresie ochrony danych osobowych. Referent wyraził pogląd, zgodnie z którym komornicy sądowi będą jednymi z pierwszych, na których przetrnuje się to rozwiązanie.

Następnie prelegent odniósł się do kwestii tajemnicy komorniczej, zwracając uwagę w podstawowym zakresie na to, jakie są jej granice i problemy z nią związane. Podkreślił on, że istnieją spory w doktrynie co do tego, jak ta tajemnica wyłącza możliwość działania ze strony Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych bądź inspektora ochrony danych osobowych w pozostałych krajach unijnych. Zdaniem referenta, gdyby przyjąć, że wyłącza ona możliwość tego działania, należałoby zwrócić uwagę na kilka kwestii. Po pierwsze, stwierdził on, że nie wszystkie czynności wykonywane w kancelarii są objęte tajemnicą, co wynika z art. 20 u.k.s.e. Zgodnie z nim komornik jest obowiązany zachować w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności. Po drugie, zdaniem prelegenta, w sytuacji, w której osoba wchodząca z zewnątrz do kancelarii komorniczej uzyska dostęp do dokumentacji objętej tajemnicą, konsekwencją będzie to, że co prawda nie zostaną przeprowadzone kolejne czynności

⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) z dnia 27 kwietnia 2016 r. (Dz.Urz.UE.L Nr 119, s. 1); dalej: RozpODO.

kontrolne na tych dokumentach, ale organy samorządu zawodowego zostaną poinformowane o istniejącym problemie z zabezpieczeniem tajemnicy komorniczej w danej kancelarii. Referent zaakcentował również, że osoba wchodząca z zewnątrz nie powinna mieć możliwości, po przejściu kontroli fizycznej nad komputerem, laptopem, iPadem itd., otwarcia dysku i uzyskania dostępu do jego zawartości, co uzasadnia praktyka szyfrowania dysków. Po trzecie, zwrócił on uwagę na to, że komornicy coraz częściej stają się administratorami danych, których sami nie wytworzyli, ale które pochodzą z zajętych przez nich przedmiotów, systemów teleinformatycznych itd. Odnosząc się w szerszym zakresie do problematyki ochrony danych osobowych, prelegent w pierwszej kolejności odwołał się do przepisów ustrojowych, tj. do art. 47 i art. 51 Konstytucji RP. Zauważył on dwie kwestie zawarte w art. 51 Konstytucji RP. Po pierwsze, podkreślił, że władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić ani udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym. Niezależnie od tego, jakie będzie stanowisko względem statusu komornika jako funkcjonariusza publicznego, nie ma wątpliwości, że komornicy sądowi są również tym przepisem zobowiązani do przetwarzania informacji niezbędnych w demokratycznym państwie prawnym. Nadto referent odniósł się do unijnego rozporządzenia, które w przyszłości zastąpi ustawę o ochronie danych osobowych. Przedmiotem wystąpienia był też wątek historyczny, mający znaczenie dla uzasadnienia i przybliżenia harmonogramu prac nad rozporządzeniem unijnym dotyczącym ochrony danych osobowych.

W konkluzjach wystąpienia prelegent zwrócił uwagę na to, że rozporządzenie unijne wprowadza szeroką definicję danych osobowych, którymi zgodnie z art. 4 pkt 1 RozpODO są informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej („osobie, której dane dotyczą”). Prawodawca unijny wskazuje, że możliwa do zidentyfikowania osoba fizyczna to taka, którą można bezpośrednio lub pośrednio zidentyfikować, w szczególności na podstawie

identyfikatora, takiego jak imię i nazwisko, numer identyfikacyjny, dane o lokalizacji, identyfikator internetowy lub jeden bądź kilka szczególnych czynników określających fizyczną, fizjologiczną, genetyczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość osoby fizycznej. Oznacza to – zdaniem referenta – że są to dane, które same w sobie nie mają charakteru osobowego, ale przypisane do danej osoby mogą mieć taką cechę. Uwypuklone zostało to, że aby dany człowiek był ową osobą fizyczną, nie jest konieczne zidentyfikowanie w 100%, iż jest to np. Jan Kowalski. Prelegent zaznaczył, że danymi osobowymi będą te, które jesteśmy w stanie wyróżnić w tłumie. Oznacza to, że wystarczające będzie to, iż w grupie ludzi będzie istniała możliwość wyróżnienia jakiejś osoby i skierowania do niej jakichś działań. Podkreślił on, że tych danych osobowych w naszym otoczeniu zaczyna być mnóstwo, a ich rozpoznawanie ma charakter kontekstowy, tj. wynika z kontekstu, w którym zostało użyte urządzenie bądź zasób, w którym te dane się znajdowały. Referent zwrócił uwagę również na to, z jakim rodzajem zbierania danych ma do czynienia komornik sądowy, podkreślając, że te kwestie objęte są tajemnicą komornika ze względu na art. 20 u.k.s.e., co powoduje, iż istnieje inny system ochrony, który może być skuteczniejszy niż ochrona danych osobowych.

Po przerwie, w ostatnim panelu dyskusyjnym moderowanym przez prof. A. Machnikowską, wystąpiły dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US, z Uniwersytetu Szczecińskiego oraz dr hab. Monika Michalska-Marciniak, prof. UŁ, z Uniwersytetu Łódzkiego. Jako pierwsza głos zabrała prof. K. Flaga-Gieruszyńska, która omówiła relacje między sądowym postępowaniem egzekucyjnym a postępowaniami restrukturyzacyjnymi. Podstawę rozważań stanowiła Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne⁶, której postanowienia weszły w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. W pierwszej kolejności referentka odniosła się do zakresu przedmiotowego omawianej ustawy, wskazując, że zgodnie

⁶ Dz.U. z 2015 r., poz. 978; dalej: PrRestr.

z art. 1 PrRestr odnieść go należy do zawierania przez dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością układu z wierzycielami oraz skutków układu, a także przeprowadzania działań sanacyjnych. W dalszej kolejności podkreśliła ona, że zgodnie z postanowieniami ustawy restrukturyzację przeprowadza się w następujących postępowaniach restrukturyzacyjnych: a) postępowaniu o zatwierdzenie układu; b) przyspieszonym postępowaniu układowym; c) postępowaniu układowym oraz d) postępowaniu sanacyjnym. Zaakcentowała ona, że celem każdego z tych postępowań jest uniknięcie konieczności ogłoszenia przez dłużnika upadłości dzięki umożliwieniu mu restrukturyzacji przez zawarcie układu z wierzycielami, a przy postępowaniu sanacyjnym – dzięki wdrożeniu działań sanacyjnych przy jednoczesnym zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli. Następnie referentka zwróciła uwagę na zakres podmiotowy stosowania ustawy Prawo restrukturyzacyjne, który określony został przez ustawodawcę w art. 4 PrRestr. Zgodnie z tą regulacją przepisy ustawy stosuje się do: a) przedsiębiorców w rozumieniu Kodeksu cywilnego; b) spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej; c) wspólników osobowych spółek handlowych ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem; d) wspólników spółki partnerskiej. Prelegentka zaakcentowała również wyłączenia podmiotowe spod zakresu zastosowania tej ustawy, wskazując, że przepisów ustawy nie stosuje się do: a) Skarbu Państwa i jednostek samorządu terytorialnego; b) banków państwowych i banków hipotecznych; c) zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz d) funduszy inwestycyjnych.

W dalszej części wystąpienia prelegentka przedstawiła zagadnienia związane z pojęciem układu. Wskazała ona, że zgodnie z aktualnymi regulacjami układ nie obejmuje: a) wierzytelności alimentacyjnych oraz rent z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę; b) roszczeń o wydanie

mienia i zaniechanie naruszania praw; c) wierzytelności, za które dłużnik odpowiada w związku z nabyciem spadku po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, po wejściu spadku do masy układowej lub sanacyjnej, oraz d) wierzytelności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne w części finansowanej przez ubezpieczonego, których płatnikiem jest dłużnik. Referentka zaakcentowała też, że układ nie obejmuje wierzytelności ze stosunku pracy ani wierzytelności zabezpieczonej na mieniu dłużnika hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską, w części znajdującej pokrycie w wartości przedmiotu zabezpieczenia, chyba że wierzyciel wyraził zgodę na objęcie jej układem. Podkreśliła ona również, że zgodę na objęcie wierzytelności układem wyraża się bezwarunkowo i nieodwołalnie, najpóźniej przed przystąpieniem do głosowania nad układem. Zgoda może zostać wyrażona ustnie do protokołu zgromadzenia wierzycieli. Prelegentka zauważyła, że objęcie układem wierzytelności objętej innym układem jest niedopuszczalne, chyba że został on uchylony. W trakcie wystąpienia zwróciła ona szczególną uwagę na wierzytelności objęte układem częściowym. Zaznaczyła, że wierzytelnościami tymi mogą być cztery rodzaje wierzytelności, tj.: a) z tytułu finansowania działalności dłużnika przez udzielone kredyty, pożyczki i inne podobne instrumenty; b) z tytułu umów o zasadniczym znaczeniu dla funkcjonowania przedsiębiorstwa dłużnika, w szczególności z tytułu dostawy najważniejszych materiałów lub umów leasingu majątku niezbędnego dla działalności prowadzonej przez dłużnika; c) zabezpieczone hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską na przedmiotach i prawach niezbędnych do prowadzenia przedsiębiorstwa dłużnika; d) największe określone według sumy.

Odwołując się do brzmienia art. 189 PrRestr, referentka podkreśliła, że postępowanie o zatwierdzenie układu, które jest najbardziej odformalizowane i polega na samodzielnym zbieraniu przez dłużnika głosów wierzycieli, trwać ma jedynie dwa tygodnie. Zwróciła ona uwagę na to, że procedura ta jest przeznaczona wyłącznie dla przedsiębiorców, którzy

są jeszcze wypłacalni, ale mają już uzasadnione przypuszczenia, że stan ten może ulec zmianie w niedalekiej przyszłości. Zdaniem prelegentki w postępowaniu o zatwierdzenie układu wniosek o zatwierdzenie układu będzie mógł zostać złożony do sądu dopiero wówczas, gdy dłużnik uzyska większość głosów wymaganą do przyjęcia układu. Podkreśliła ona, że dłużnik będzie zobowiązany do wyboru osoby posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego (odpowiednik obecnie obowiązującej licencji syndyka), która zweryfikuje propozycje układowe zarówno pod względem zgodności z prawem, jak i zgodności propozycji układowych z ustaleniami wierzycieli. Następnie, odnosząc się do przyspieszonego postępowania układowego, zwróciła ona uwagę na to, że ma ono trwać nieco dłużej, czyli dwa miesiące. Odwołując się do stanowiska autorów nowelizacji, prof. K. Flaga-Gieruszyńska zaakcentowała, że podstawowa różnica między tym postępowaniem a postępowaniem o zatwierdzenie układu tkwi w sposobie zawarcia układu. Będzie bowiem do niego dochodzić nie w drodze samodzielnego zbierania głosów przez dłużnika, ale na zwołanym przez sąd zgromadzeniu wierzycieli. Nadto – zdaniem referentki – postępowanie to daje możliwość zabezpieczenia majątku dłużnika w drodze zawieszenia egzekucji wierzytelności objętej układem, jeżeli egzekucja mogłaby utrudnić lub uniemożliwić zawarcie układu. Zwróciła ona również uwagę na to, że postępowanie egzekucyjne dotyczące wierzytelności objętej z mocy prawa układem, wszczęte przed dniem otwarcia przyspieszonego postępowania układowego, ulega zawieszeniu z mocy prawa z dniem otwarcia postępowania. Prelegentka podkreśliła, że na wniosek dłużnika lub nadzorcy sądowego sędzia–komisarz postanowieniem stwierdza zawieszenie postępowania egzekucyjnego.

W dalszej części wystąpienia referentka odniosła się do pozostałych rodzajów postępowania restrukturyzacyjnego. Co do postępowania układowego zaakcentowała ona, że będzie ono prowadzone na analogicznych zasadach jak obowiązujące obecnie postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu z pewnymi modyfikacjami. Wymieniła

w tym zakresie m.in.: pozostawienie dłużnikowi zarządu własnego jego majątkiem, który będzie mógł mu jednak zostać odebrany na skutek uchwały większości wierzycieli; obligatoryjne ogłoszenie propozycji układowych we wniosku; objęcie układem należności ZUS w sposób zapewniający ich pełną spłatę oraz pozbawienie wpływu na przycięcie lub odrzucenie układu tzw. wierzycieli biernych. Prelegentka zwróciła uwagę na to, że postępowanie to przeznaczone jest dla przedsiębiorców niewypłacalnych lub znajdujących się na skraju wypłacalności. Omawiając postępowanie sanacyjne, zaakcentowała ona to, że ma ono umożliwić zaawansowaną restrukturyzację zobowiązań, majątku i zatrudnienia niewypłacalnego dłużnika, którego przedsiębiorstwo opłaca się jednak ratować. Według prof. K. Flagi-Gieruszyńskiej ten rodzaj postępowania restrukturyzacyjnego zapewnia korzystne dla dłużnika rozwiązania prawne, które nie były dotąd dostępne przy ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu. Zakłada on, że dłużnik zostanie znacznie ograniczony w możliwości zarządzania swoim majątkiem i poddany restrykcyjnemu nadzorowi sędziego-komisarza oraz wierzycieli, chyba że odebranie zarządu uniemożliwiłoby skuteczne przeprowadzenie postępowania. W konkluzjach wystąpienia przedstawione i omówione zostały postanowienia ogólne, mające zastosowanie do wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych. W pierwszej kolejności referentka zwróciła uwagę na to, że zgodnie z art. 170 ust. 1 PrRestr z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ postępowania zabezpieczające i egzekucyjne prowadzone przeciwko dłużnikowi w celu zaspokojenia wierzytelności objętych układem ulegają umorzeniu z mocy prawa. Prelegentka podkreśliła, że w razie prawomocnego zatwierdzenia układu postępowanie restrukturyzacyjne odniesie swój skutek, a wierzytelności ulegną modyfikacjom określonym w układzie, więc dalsze prowadzenie egzekucji co do „restrukturyzowanej” wierzytelności jest bezpodstawne i niecelowe.

Szczególnie istotne z punktu widzenia komorników sądowych stały się rozważania odnoszące się wprost do tytułów egzekucyjnych i tytułów

wykonawczych. Według referentki tytuły te, obejmujące wierzytelności objęte układem, tracą wykonalność z mocy prawa. Zaakcentowała ona, że ustawodawca przyjmuje, iż co do jednej wierzytelności może być tylko jeden tytuł egzekucyjny czy wykonawczy. W wyniku zawarcia układu i przeobrażenia w związku z tym wierzytelności powstaje nowy tytuł egzekucyjny (art. 102 ust. 2 PrRestr). Nadto prelegentka zwróciła uwagę na to, że po prawomocnym zatwierdzeniu układu wyciąg ze spisu wierzytelności, łącznie z wypisem prawomocnego postanowienia zatwierdzającego układ, stanowi tytuł egzekucyjny w zakresie, jaki wynika z postanowień układu, przeciwko dłużnikowi oraz temu, kto udzielił zabezpieczenia wykonania układu, jeżeli został w sądzie złożony dokument stwierdzający udzielenie zabezpieczenia. Jeżeli układ przewiduje dopłaty między wierzycielami, jest także tytułem egzekucyjnym przeciwko zobowiązanemu do dopłaty. Po prawomocnej odmowie zatwierdzenia układu lub prawomocnym umorzeniu postępowania restrukturyzacyjnego wyciąg z zatwierdzonego spisu wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzyciela i przysługującej mu wierzytelności, stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko dłużnikowi. Referentka dostrzegła również, że stronom przysługuje prawo wytoczenia powództwa o ustalenie, że tytuły wykonawcze lub egzekucyjne utraciły wykonalność. Podkreśliła, że w niektórych przypadkach dłużnik nie wie o wszczętych postępowaniach, toteż dopuszczalne jest powództwo dłużnika o ustalenie, że sądowe tytuły egzekucyjne i wykonawcze zostały pozbawione wykonalności. Powództwo takie może wytoczyć także wierzyciel, który chciałby udowodnić, że jego wierzytelność nie jest objęta układem z powodu jej nieujawnienia przez dłużnika. Według prelegentki dotyczy to również uchylecia układu. Ostatnim z poruszonych w tym wystąpieniu zagadnień była kwestia zawieszonego postępowania zabezpieczającego. Referentka podkreśliła w tym miejscu, że zawieszone postępowania zabezpieczające i egzekucyjne prowadzone przeciwko dłużnikowi w celu zaspokojenia wierzytelności nieobjętych układem mogą zostać podjęte na wniosek wierzyciela. Zaakcentowała ona również, że celem regulacji

art. 170 ust. 3 PrRestr nie jest pozbawienie wierzyciela jakiegokolwiek tytułu egzekucyjnego, ale uniknięcie sytuacji równoległego funkcjonowania dwóch tytułów: będącego podstawą egzekucji i spisu wierzytelności.

Jako ostatnia referat zatytułowany *Egzekucja z nazwy domeny internetowej* wygłosiła prof. M. Michalska-Marciniak. Na wstępie zauważyła ona, że komornik sądowy współcześnie staje w obliczu nowych rozwiązań technologicznych, w wyniku czego powstają nowe składniki majątku dłużnika, z których można prowadzić egzekucję. Referentka, odnosząc się do problematyki komputerów i Internetu, generujących nowe możliwości egzekucji z majątku dłużnika, podkreśliła, że odpowiednikiem adresu identyfikującym komputer jest nr IP, którym jest ciąg cyfr 0–255 ułożonych w różnej sekwencji. Istotne jest według prelegentki to, że każdy komputer podłączony do sieci ma w danej chwili niepowtarzalny numer IP. Zwróciła ona uwagę na to, że zapamiętywanie sekwencji cyfr rodziło wiele problemów, co przyczyniło się do skonstruowania systemu przekładającego nazwę w postaci liter i cyfr na ciąg cyfr zrozumiałych dla komputera, co doprowadziło do stworzenia systemu domen internetowych. W dalszej części referatu wyjaśnione zostały podstawowe pojęcia mające znaczenie dla przedmiotu wystąpienia, tj. rozróżnienie pojęcia adresu internetowego i domeny internetowej. Referentka przedstawiła obrazowo i przejrzyście schemat umożliwiający wyraźne rozróżnienie takich pojęć, jak: protokół transmisji, ogranicznik, oznaczenie logiczne, domena pierwszego, drugiego i trzeciego poziomu. Następnie omówiła ona zagadnienie tzw. domen pierwszego (najwyższego) poziomu, określanych mianem TLD (*Top-Level Domains*). W zakresie domen najwyższego poziomu dokonała wyróżnienia domen krajowych oraz domen rodzajowych. Zaznaczyła, że wśród pierwszych z nich, tj. domen krajowych (*ccTLD – country code Top-Level Domains*), wyróżnić można ok. 245 rodzajów (np. .pl, .ru, .it, .eu). Zdaniem prof. M. Michalskiej-Marciniak drugie z wymienionych domen najwyższego poziomu, tj. domeny rodzajowe (*gTLD – generic Top-Level Domains*), podzielić można na domeny dedykowane działalności komercyjnej (*VeriSign*,

np. .com), domeny dla organizacji pozarządowych (np. .org) oraz domeny dla instytucji naukowych (np. .edu). Pozostając w dalszym ciągu w tematyce rodzajów domen, referentka zwróciła uwagę na domeny drugiego poziomu, tzw. SLD (*Second-Level Domains*). Podkreśliła ona, że domeny drugiego i dalszych poziomów występują zawsze w zestawieniu z TLD. Stanowią one ciąg znaków ze zbioru kodu ASCII (*American Standard Code for Information Interchange*). Referentka zaznaczyła, że system ten przyporządkowuje daną cyfrę do danego znaku, obrazując to konkretnym przykładem. Następnie odnosząc się do zarządzania domenami internetowymi, zwróciła ona uwagę na trzy podstawowe zagadnienia, tj.: ICANN (*Internet Corporation for Assigned Names and Numbers*), IANA (*Internet Assigned Numbers Authority*) i NASK (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa).

W swoim wystąpieniu prelegentka odniosła się również do stanowiska judykatury w zakresie domen internetowych. W pierwszej kolejności przywołane zostało stanowisko Sądu Najwyższego, w którym stwierdzono, że domena internetowa stanowi odpowiedni adres identyfikujący komputer podłączony do sieci (tzw. adres domenowy) o określonej strukturze. Pełny adres domenowy oznacza ciąg domen w odpowiedniej sekwencji i porządku kompozycyjno-graficznym (od tzw. domeny pierwszego poziomu do oznaczenia protokołu transmisji)⁷. Nadto referentka podkreśliła, że umowa o rejestrację domeny internetowej uprawnia do korzystania z technicznego skojarzenia zarejestrowanej domeny i odpowiedniego numeru IP⁸. Po części wprowadzającej, mającej charakter przybliżający podstawowe pojęcia związane z egzekucją z domen internetowych, prelegentka zwróciła uwagę na konieczność poszukiwania domeny, co umożliwia jest za pośrednictwem Krajowego Rejestru Domen, prowadzonego za pośrednictwem dedykowanej strony internetowej (www.eurid.eu – *European Registry for Internet Domains* – EURid). Zaakcentowała ona również to, że właściwym sposobem

⁷ Postanowienie SN z dnia 22.11.2007 r., III CZP 109/07, OSNC 2008/11/128.

⁸ Wyrok SA w Katowicach z dnia 13.06.2006 r., I ACa 272/06, LEX nr 196078.

egzekucji w tych przypadkach jest egzekucja z innych praw majątkowych, oraz odniosła się równocześnie do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego z zakresu jurysdykcji krajowej (art. 1110⁴ k.p.c.).

Omawiając w dalszej części wystąpienia zajęcie domen internetowych, referentka podkreśliła, że niejednokrotnie dochodzi do mylenia nazw domen internetowych ze stronami internetowymi. Zwróciła ona także uwagę na najbardziej typowe błędy popełniane w trakcie egzekucji z domen internetowych, wśród których wskazała m.in. zajmowanie nazw domen internetowych innych niż te, które zakończone są oznaczeniem „.pl”. Nadto zdaniem prelegentki wśród błędów popełnianych przez komorników sądowych dokonujących zajęcia nazw domen internetowych wyróżnić należy żądanie ujawnienia informacji o zajęciu i wyświetlania komunikatu o zajęciu, żądanie przekazywania wszelkich należności pieniężnych należnych abonentowi od NASK czy też żądanie zaprzestania świadczenia usługi na rzecz abonenta i rozpoczęcie jej świadczenia na rzecz nabywcy. Referentka w konkluzjach swojego wystąpienia odniosła się do każdego z tych błędów, obrazując je konkretnymi przykładami z praktyki. Nadto zwróciła uwagę na zagadnienie nazwy domeny internetowej w kontekście praw bezwzględnych, a także zwalczania nieuczciwej konkurencji.

W trakcie konferencji, która odbyła się na Uniwersytecie Gdańskim, poruszonych zostało wiele zagadnień związanych z aktualną działalnością komorników sądowych, jak również z problemami mogącymi wynikać na tle wielu aktów prawnych, które zaczęły obowiązywać w pierwszym półroczu 2016 r. Zamknięcia konferencji dokonała prof. A. Machnikowska. Z pewnością problematyka zarówno opodatkowania czynności komorników sądowych podatkiem VAT, jak i nowych regulacji w zakresie prawa restrukturyzacyjnego czy też nowych możliwości egzekwowania majątku dłużnika, np. z nazwy domeny internetowej, spotkała się z ogromnym zainteresowaniem biorących udział w tej konferencji przedstawicieli samorządu komorniczego, a także doktryny i pozostałych praktyków. W trakcie konferencji wygłoszonych

zostało osiem wystąpień przez przedstawicieli czterech ośrodków akademickich. Szczególnie istotna była obecność prof. W. Modzelewskiego z Instytutu Prawa Podatkowego, jak również zastępcy Europejskiego Inspektora Ochrony Danych w Brukseli dr. W. Wiewiórowskiego. Rozważania w przeważającej mierze oparte były na kwestiach związanych z przemianami gospodarczymi bezpośrednio wpływającymi na pracę i status komornika sądowego. Przedstawione referaty stały się podstawą do wielu dyskusji toczących się zarówno w trakcie obrad, jak i w kularach. Pozostaje mieć nadzieję, że liczne zmiany w aktach prawnych bezpośrednio oddziałujących na pracę samorządu komorniczego wprowadzane przez ustawodawcę spotkają się z aprobatą praktyków i służyć będą realizacji postawionych przez niego celów.

ZAMÓW JUŻ TERAZ

Zamówienia na abonament prosimy składać
drogą mailową na adres marketing@currenda.pl

Cena katalogowa: 89 zł brutto

Status prawny komornika sądowego Wyzwania współczesności

Mariusz Jabłoński, Andrzej Marciniak
redakcja naukowa

**W abonamencie
książkowym**

TANIEJ

66,75 zł brutto
25% rabatu
i wysyłka gratis!

Książka ta stanowi
wartościowe
opracowanie zarówno
dla teoretyków,
jak i praktyków,
w tym komorników
sądowych i asesorów
komorniczych.

Wszystkie publikacje
Wydawnictwa Currenda
można zamówić
pod adresem:
www.sklep.currenda.pl

ZAMÓW JUŻ TERAZ

Zamówienia na abonament prosimy składać
drogą mailową na adres marketing@currenda.pl

Cena katalogowa: 79 zł brutto

Zasady dochodzenia kosztów egzekucji sądowej

Andrzej Marciniak
redakcja naukowa

**W abonamencie
książkowym**

TANIEJ

59,25 zł brutto

25% rabatu
i wysyłka gratis!

Książka ta to aktualne
i interesujące
opracowanie dotyczące
praktycznych aspektów
interpretacji przepisów
prawa o kluczowym
znaczeniu dla ustalania
i dochodzenia kosztów
egzekucji sądowej.

Wszystkie publikacje
Wydawnictwa Currenda
można zamówić
pod adresem:
www.sklep.currenda.pl

ZAMÓW JUŻ TERAZ

Zamówienia na abonament prosimy składać drogą mailową na adres marketing@currenda.pl

Cena katalogowa: 69 zł brutto

Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego

Andrzej Marciniak
redakcja naukowa

**W abonamencie
książkowym**

TANIEJ

51,75 zł brutto
25% rabatu
i wysyłka gratis!

Książka ta, to przygotowane przez doświadczonych Autorów opracowanie, które w syntetycznej i czytelnej formie przedstawia skomplikowane kwestie postępowania egzekucyjnego oraz zabezpieczającego.

Wszystkie publikacje Wydawnictwa Currenda można zamówić pod adresem: www.sklep.currenda.pl

Czasopismo naukowe komorników sądowych

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 9/2016

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przeglad
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 730 egz.